

42363

Exemplar oferit pentru biblioteca
Caselor scoalelor Dr. IONASCU
INVĂȚĂMÂNTUL

42363

PROFESIONAL

IN ROMÂNIA

DE

ROMULUS IONASCU

Profesor la școala comercială superioară din Iași.

IAȘI

TIPOGRAFIA „DACIA“ P. & D. ILIESCU

1913

1956

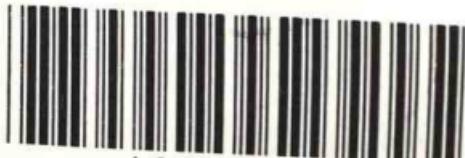
Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" Bucureşti

Cota.....

42363

ec80/05

BCU – Bucuresti

C142019

Memoriei Venerate
a lui
Spiru Haret

Mult regretatul fost profesor universitar, academician, ministru, reformatorul învățământului primar, secundar superior și profesional, întemeietorul băncilor populare, cooperativelor și obștiilor sătești

Se încchină

Acest studiu

Dăruit Muzeului pedagogic
de autor

P R E F A T A

Eră în Octombrie 1898, când veni în Iași, neuitatul și mult regretatul fost ministru S. Haret. Cetisem mai nainte cu câteva zile în ziare, că d-sa lucrează la un proiect de lege pentru organizarea învățământului profesional. Am profitat de prezența d-sale în Iași și l-am vizitat la otel Traian, unde de obiceiu găzduia, când venia în Iași. L-am întrebat, dacă sunt adevărate știrile, că d-sa vosește a organiză învățământul profesional. Mi-a răspuns, că știrea este adevărată, zicându-mi : „Îsprăvind cu organizarea învățământului primar, secundar și superior, m'am gândit să dau o direcție mai practică școalelor profesionale de fete și să înființez mai multe școale elementare de agricultură și de meserii în sate și orașele spre a le pune la îndămâna populației, ca astfel cu timpul țaranul să poată cultivă în mod mai sistematic pământul și să pulem creă o clasă românească de meseriași la sate și orașele.“

L-am întrebat, cum rămâne cu școalele de arte și meserii, cu școalele de agricultură și cu școalele comerciale, cari depindeau atunci de ministerul de agricultură, industrie și comerț. Mi-a răspuns, că de aceste școale nu se va ocupa. I-am arătat atunci, că pentru unitatea de direcție și pentru dezvoltarea tuturor ramurilor de învățământ profesional ar fi bine, ca toate școalele profesionale să fie trecute la ministerul de instrucție.

La această propunere a mea d-sa mi-a răspuns, că se va mai gândi și că n-ar fi rău, ca să facem și noi profesorii propagandă prin ziare pentru concentrarea tuturor școalelor profesionale la ministerul de instrucție. M'am despărțit de neutalul S. Haret cu impresia, că dacă școalele profesionale se vor concentra la ministerul de instrucție se va da un avânt mare învățământului profesional.

In acel timp răpausatul ministrul de agricultură, comerț și industrie Stolojanu pregătia un proiect de lege pentru organizarea învățământului comercial.

Urmând sfaturile date am început a face prin ziare o propagandă activă pentru concentrarea tuturor școalelor profesionale la ministerul de instrucție.

Răpausatul Stolojanu prezentând consiliului de miniștri proiectul său de organizare a învățământului comercial, re-

regretatul S. Haret a facut propunerea, ca toate școalele profesionale să fie concentrate la ministerul de instrucție. Consiliul admitând această propunere, răpusatul Stolojanu și-a dat demisia din minister.

In 1899 se votează de parlament proiectul de lege pentru organizarea învățământului profesional, prezentat de i-lustrul dispărut S. Haret. Legea însă nu a putut fi pusă în aplicare, decât abia în 1901, din cauza schimbării de regim.

Invățământul profesional în România deși datează de mai mult timp, totuși școalele profesionale până la 1901 au dat puține rezultate, din cauză, că pe deoarece numărul acestor școale era restrâns, iar pe de altă parte ele nu aveau o organizație practică.

Meritul de a fi înmulțit și organizat în mod practic școalele profesionale este a mult regretatului bărbat de stat Spiru Haret, care după ce a reorganizat învățământul primar, secundar și superior a căutat să facă poporului educația economică, favorizând înființarea de bănci populare, societați cooperative de consum, obștii satești etc., și înființând școalele elementare de agricultură și meserii.

Pentru a aduce un omagiu aceluia, care a pus bazele dezvoltării învățământului profesional în România, am cerut voie mult regretatului și neuitatului fost

VIII

ministru Sp. Haret de a-mi încurajat să-i dedic acest mic studiu, la care a binevoit a-mi răspunde prin următoarea scrisoare :

Bucureşti, 7 Dec. 1911.

Stimate D-le Ionaşcu,

Am primit cartea, ce ai bine-voit să-mi tremiți, și te rog să primești multămările mele.

Cât pentru propunerea, ce-mi faci, ca să-mi dedici noua d-tale lucrare asupra învățământului profesional în România, îți mulțămesc de asemenea foarte mult și voi fi foarte onorat de această dovadă de atenție din partea d-tale.

Al d-tale devotat (ss) *Haret.*

Spre a se putea vedea cât interes a pus marele dispărut și neuitatul bărbat de stat Sp. Haret pentru desvoltarea învățământului profesional la noi, căutând în acelaș timp să înlesnească plasarea absolvenților scoalelor comerciale elementare în afaceri, reproduc aici din numeroasa corespondență, ce am avut-o cu mult regretatul răpausat, scrisorile referitoare la aceste chestiuni :

Bucureşti, 28 Decembrie 1898.

Domnule Ionaşcu,

Din lipsă de timp n-am putut să răspund mai curând îndatoritoarei d-voastre scrisori dela 12 Decembrie. Vă mulță-

mesc pentru indicațiile, ce-mi dați, și de cari nu voiu lipsi a mă folosi la momentul oportun. Vă mulțămesc și pentru broșura d-voastre, pe care mi-ați tremis-o, și pentru însemnata bibliografie, ce mi-ați indicat. Parte din acele cărți le-am și eu, dar cele mai multe îmi lipsesc și mă grăbesc să le comand și eu.

Primiți, vă rog, d-le profesor, asigurarea considerației mele

(ss) Haret.

Buc., 25 Iunie 1899.

Stimate Domnule Ionascu,

Îți mulțămesc foarte mult pentru trimiterea celei mai nouă lucrări a d-tale, pe care am primit-o tot azi. Te felicit pentru stăruința, cu care lucrezi în interesul școalei, cu toate decepțiile, cari nu lipsesc celor ce lucrează în mod desinteresat pentru binele comun. Urmărим lucrarea d-tale în „Propaganda”, însă cu oarecari greutăți, unele numere mi-au lipsit, între altele vre-o două de la început și îmi propuneam să caut și le întregi. Publicarea lucrării la un loc într-o broșură mă scutește de această osteneală și-mi va permite să mă folosi de ea cu multă ușurință¹⁾.

1) Aci este vorba despre scrierea mea „Școalele comerciale din străinătate” Iași 1899 care a apărut în ziarul „Propaganda” din Iași, de unde am extras-o în broșură.

D-ta exprimi părerea de rău, că nu am putut pune în aplicare legea de astă primăvară¹⁾ și pe care actualul ministru a promis să o desființeze.

Fără indoială am convingerea, ca și d-ta, că această lege, dacă ar fi bine aplicată, ar da cele mai bune rezultate. În schimb însă aplicată rău, în mod perfid și cu intenția hotărâtă de mai naștere de a o face să dea rele rezultate, ea ar fi discreditata numai decât; dovada legea învățământului secundar și superior, vezi cum se aplică de două luni incoace.

Așa fiind iți spun drept, că prefer, ca legea învățământului profesional să se desființeze pentru a se aplică la timpul ei în mod sincer și onest, decât să se aplice rău de pe acum.....

Primește, te rog, încă odată salutările și mulțamirile mele.

(ss) Haret.

București, 14 Septembrie 1902.

Domnule Ionașcu,

M'ai îndatorit foarte mult, dacă mi-ai pregătit un proiect pentru învățământul ucenicilor. Te rog însă nu face nimic

1) Este vorba de legea învățământului profesional din 1899.

cu pretenții mari. Vreau ceva cât mai practic mai simplu și mai eftin.

Devotat
(ss) HARET.

București, 29 Decembrie 1902.

Stimate Domnule Ionașcu,

Iți mulțămesc pentru programele și regulamentele ucenicilor și adulților, pe care mi le-ai tremis. Voiu căută să le utilizez cât mai curând.

Cu această ocazie îți urez sănătate și voie bună pentru anul ce vine și pentru mulți ani după dânsul.

(ss) Haret.

București, 6 Ianuar 1903.

Domnule Ionașcu,

Te rog să-mi faci o schiță de lucrări asupra examenului de capacitate pentru școalele comerciale.....

(ss) Haret.

București, 17 Februar 1904.

Domnule Ionașcu,

Mulțamiri pentru proiectul de reglement al școalelor comerciale elementare. Mă voi ocupă de el și de altele după închiderea camerilor.

(ss) Haret.

Bucureşti, 5 Decembrie 1907.

Domnule Ionaşcu,

Ştiu că întimpini greutăți cu plasarea absolvenților școalei d-lale și de aceea cred, că ar fi bine să le găsim locuri și în alte părți. Așa la poștă aci în Bucureşti, la economat, se cer câțiva absolvenți de scoală comercială elementară; prințul Barbu Stirbei (la Buftea) iarăși caută doi absolvenți, el plătește 80 lei lunar. Dacă ai deci câțiva băieți buni, cari să nu ne dea de rușine, te rog să scrii în acele două locuri, ca să vă întălegeți.

(ss) *Haret.*

INVĂȚĂMÂNTUL PROFESIONAL ÎN ROMÂNIA.

Invățământul profesional în România datează de prin veacul al XVIII. În desvoltarea acestui invățământ putem stabili 4 epoci : 1) Epoca întâia dela primele începuturi până la legea invățământului public din 1864. 2) Epoca a doua dela 1864 până la 1893, când se votează întâia lege specială a invățământului profesional (dependent de ministerul de agricultură, comerț, industrie și domeniile). 3) Epoca a treia dela 1893 până la 1899, când se votează noua lege a invățământului profesional (a ministerului de instrucție), prin care toate școalele profesionale trec sub administrația ministerului de instrucție, înființându-se în acelaș timp invățământul, elementar agricol și al meserilor. 4) Epoca a patra dela 1901, încocace când se pune în aplicare importanta lege din 1899, care a pus bazele desvoltării invățământului profesional în România.

Invățământul industrial.

In veacul al XVIII-lea se găsește studiul geometriei prevăzut în programa Academiei dela metropolia (Academia domnească) din Iași (reorganizată împreună cu alte școale din Moldova de principalele Grigore Ghica) și în programa școalei Sfântul Sava (școală domnească), din București (reorganizată prin un decret din 1777 al principelui Alexandru Ipsilante).

Gheorghe Asachi înființă la Academia din Iași în 1813 un curs de geometrie și de desen, iar în Muntenia Gheorghe Lazăr înființă în 1816 la colegiul Sfântul Sava un curs special de geometrie și desen.

La școala dela Trei Ierarchi din Iași înființată în 1644 de Vasile Lupu se introduce în urma organizației din 1828 în programa studiilor desemnul de ornament. În 1832 se facea un curs de desen și de perspectivă la colegiul Sf. Sava. În 1836 profesorul Carol Valenstein publică un tractat elementar de desen și de arhitectură.

Așât în regulamentul organic al Moldovei cât și al Munteniei era prevăzută aplicarea științelor la practica meșteșugilor și a meseriilor celor mai folosi-toare.

Regulamentul școalelor publice din Moldova, întocmit în 1835 de epitropia învățăturilor publice, prevede, că la școalele începătoare (primare), ce aveau 3 clase, să se adaugă clasa a IV extra ordinată (numită și școală reală), dar aceasta numai pentru Iași.

Școalele în acel timp se împărțiau în școale ordinare (școalele primare, gimnaziile și academiile) și în școale extraordinare (școală reală, adică clasa IV reală alipită pe lângă școală începătoare din Iași) și *institutul technic*.

În *clasa extraordinară (reală)* erau prevăzute următoarele obiecte : Sintaxul limbei românești, geografia Moldovei și a Țării românești, se vor deprinde școlarii intru alcătuirile cele trebuincioase pentru viața de obște, se va paradosi urma istoriei naturale, din aritmetică regulă de trei, *purtarea registrelor, geometria, mecanica populară și desenul*.

În *școală tehnică din Iași* se prevede facerea feluritelor instrumente și unelte de mecanică și hidraulică, precum și a morilor de apă, de vânt, pompe de foc și alte mașini folosite în agricultură și industriei, deosebite manufacuri de comoditate în lemn și metal.

La stăruința lui G. Asachi se înființă la *Academia din Iași* cu începere dela 1834 cursuri speciale de geometrie

aplicată, de mecanivă populară, desemn, zugrăvitură, etc. Aceste cursuri însă meregând slab au fost desființate până la 1844.

Regulamentul școlar din 1843 prevede, ca și regulamentul din 1835, *clasa IV extraordinară* sau *reală* pentru tinerii, cari vor să imbrățișeze o meserie, și *institutul technic*, în care se vor învăță câteva din meșteșugurile cele mai de nevoie în traiul social. Acest institut tehnic era *scoala de arte și meșteșuguri înființată la Iași în 1841* de domnitorul Mihail Sturza.

In 1847 se reorganizază din nou școalele din Moldova. Pentru învățământul profesional se prevăd *școale de măestrie* cu 5 ani de studii și *școale de gradul al II-lea* cu 4 ani de studii (un fel de școale reale).

In *școalele de măestrie* se învățau în timp de 5 ani următoarele meserii: Strugăria, rotaria, butnăria, stoleria, ferăria, lacătușeria și șaidacăria (curălăria). Din obiectele teoretice se învățau cetirea, sfintele rugăciuni, scrierea, aritmetică, desenul linear cu aplicațiuni. Lucru în atelier era dela 6—12 jum. a. m. și dela 1 jum.—6 jum. p. m., iar dela 7—8 sara se țineau lecțiile teoretice.

Regulamentul școlar din 1851 prevede, că departamentul învățăturilor publice va înmulți învățatura de meserii atât prin

Înființarea de ateliere pentru săpătură în piatră și în lemn, pentru hămurărie, alamărie și altele, precum și prin ținerea de tineri pe la meșteri buni afară de școala de meserii. La obiectele teoretice, dela școala de meserii se mai prevede și ținerea condicelor de primire și cheltuieli.

Tot în 1851 se prevede înființarea de școale reale în Iași, Botoșani și Galați, „în cari tinerii, cari din motivul plecării lor cătră cunoștințe practice sau din lipsa de mijloace sau de timp, n'ar voi a trece în clasele cursurilor teoretice sfârșind cursul școalelor primare, vor putea păsi în acel al școalelor reale“. Obiectele, ce trebuiau să se învețe, în timp de 5 ani erau următoarele : Religia, grammaica românească, scrierea, dictando, stilul cu exercițe de compuneri, mai aleas uzuale ; matematica, geografia, statistica și istoria în general și a principatelor în special, caligrafia și desenul finiar, fizica experimentală, gimnastica, istoria naturală, limbile italiană, germană, engleză, greacă (câte una obligatoare și variind după localități), technologia în cei din urmă doi ani. Pe lângă aceste obiecte, ce erau obligatoare, mai erau și următoarele obiecte facultative : Economia rurală și elemente de chimie cu aplicație la agricultură și industrie, mecanica populară și desenul atingător de

ea, architectura și desemnul atingător de ea, geometria teoretică și practică, științele comerciale. Elevii erau datori a-și alege cel puțin un obiect facultativ.

Regulamentul școalelor din Muntenia întocmit în 1832 de eforia școalelor, după cererea lui Kiseleff, prevedea la școalele începătoare (primare) în anul al patrulea începuturi de geometrie și mecanică practică, gramatica, scrierea, desenul liniar și cântările bisericicești. Anul al patrulea era destinat pentru acei tineri, cari nu voiau a continua studiile în școale mai înalte, ci doriau a învăță vre-o meserie.

Legiuirea asupra reorganizării instrucțiunii publice din 1847 prevede, că la școalele primare din București și Craiova se vor alipi două clase, în cari se va învăță gramatica, elemente de istorie, geografie, aritmetică cu fracții, cunoștințele uzuale, desenul liniar aplicat la arte și meșteșuguri.

In 1850 domnitorul Barbu Știrbei ceru să i se prezinte un proiect pentru înființarea în București a unei școale de arte și meserii, a unei școale de agricultură și a unei pepiniere de duzi. In 1852 s'a înființat școala de arte și meserii din Bucuresti.

Școala de arte și meserii din Iași dela 1841—1864. Această școală a fost înființată de Mihaiu Sturza în 1841. Cursu-

rile școalei la început au durat 4 ani. În această școală se învățau următoarele 6 meserii: Lăcătușeria, feraria, rotăria, seidăcăria, stoleria (dulgheria), strugăria. În școală erau primiți numai fiți români din Moldova. În anul 1847 eforia văzând, că școala de arte, cu toate sacrificiile făcute, nu dă rezultatul dorit, dă școala în întreprindere pe timp de 10 ani unui director personal interesat. La 26 Octombrie 1858 contractul a fost desființat, școala rămânând în sâma ministerului.

Școala de arte și meserii din București dela 1851—1864. Această școală a fost înființată în 1852 și avea de scop a formă meșteri în ramura lemnăriei, ferăriei și zidăriei. La început s'a prevăzut numai tâmplăria și feraria, rămânând ca mai în urmă să se învețe și deosebitele ramuri ale acestora, ca ebenisteria, strugăria, sculptura, trăsuri, lăcătușeria, mecanica și armăria, etc. Tot odată s'au prevăzut și cursuri libere (pentru elevii externi) de tăierea pietriilor, de dulgherie, de construcțiuni și de contabilitate, la cari puteau lua parte și profesioniștii, cari doriau să se perfecționeze în specialitatea lor. Cursurile țineau 5 ani.

În școală erau primiți tineri în vrâstă de 14 -16 ani, cari știau să cetească, să scrie și să știe cele patru lucrări de aritmetică. Dintre obiectele teoretice

se învață scrierea, cetirea și catechismul, aritmetica cu contabilitatea trebuitoare unui meșter, geometria aplicată, desenul liniar. Obiecte facultative: Geometria descriptivă aplicată la tăierea petrilor, dulgheria și feraria, curs de construcții cu idei despre mașini, technologia sau cunoștințe fizice, chimice și naturale atingătoare de meserii, desenul liniar și de mașini. În 1860 s'a înființat și o secție de turoătorie. În 1860 programul școalei cuprindeă următoarele materii: Învățământul teoretic: Gramatica și compunerii, catechism și rugăciuni, istoria și geografia, aritmetica, geometria, mecanica populară, technologia, elemente de fizică și chimie, statistica industrială, caligrafia, desenul, limba germană și muzica vocală.

Aceste cursuri erau făcute în mod cu totul elementar, elevii neavând decât 3 clase primare la intrarea în școală. Învățământul teoretic se predă dimineațele dela 7—12. Învățământul practic era predat în următoarele ateliere: Tamplaria cu văpsitol lemnelor și sculptura în lemn, lemnăria, strungăria, feraria și turnătoria. Orele de lucru în ateliere erau vara dela 1 jum.—6, iar iarna dela 1—4 jum.*)

*) Mai pe larg despre școalele de arte și meserii din Iași și București precum și despre școalele de meserii să se consulte im-

Scoalele de meserii pentru băieți dela 1864—1893.

In 1864 s'a votat întâia lege a instrucției publice a Principatelor-unite.

Art. 208 din această lege prevede înființarea de școale industriale în București, Iași, Galați, Brăila, Craiova, Ploiești și Turnu-Severin.

Art. 209. In aceste școale se vor primi tineri în vîrstă de 15—20 de ani și cari vor fi sfârșit cursul primar. Elevii vor fi interni.

Art. 211 Cursul va fi de 4 ani. Se vor predă următoarele obiecte: Aritmetică și contabilitatea industrială, geometria, geometria descriptivă și desenul de mașini, fizica, chimia, mecanica, nivelația și rădicarea de planuri, lemnăria (dulgheria, tâmplăria, strungăria), ferăria, alamăria și turnătoria.

Art. 212 In cei dintâi 8 ani dela înființarea acestor școale obiectele fabricate în ele se vor vinde și comandele se vor executa cu prețul costului lor, fără nici un folos.

Art. 213 Municipalitățile vor contribui spre a procură localul, mobilierul și lenjeriele de încălzit ale școalei.

portanta lucrare a d-lui G. Hăzu, inspectorul școalelor de meserii, „Învățământul industrial în România“ București 1906. Din aceasta am luat datele referitoare la școalele de meserii pentru băieți.

Ele pot da și stipendii.

Scoala de arte și meserii din Iași de la 1864—1893. În 1865 scoala de arte și meserii a fost transformată în *școală tehnică de mașini și instrumente agricole*. Școala avea următoarele ateliere: Ferarie, lăcătușerie, turnătorie, strungărie în lemn și metal și stolerie.

Durata studiilor era de 5 ani, în 1884 însă a fost redusă la 4 ani. Pentru intrare în școală se cerea vrâstă de 16—18 ani și absolviența cursului primar.

S'au predat următoarele obiecte teoretice: Desenul linerar și de mașini, ținerea registrelor și contabilitatea, geometria, principii de mașină practică, principii elementare de economie industrială.

Scoala de arte și meserii din București desființată în 1864 a fost reînființată în 1870 de cără ministerul de instrucție. După regulamentul din 1872 se cerea pentru intrare în școală vrâstă de 15—16 ani și certificatul de 4 clase primare. Studiile tineau 4 ani, în care timp se învățau următoarele obiecte teoretice: Aritmetică, geometria, desenul descriptiv, mecanica elementară, mecanica aplicată, elemente de construcții, contabilitatea. Învățământul practic se predă în următoarele patru ateliere: Ferarie, dulgherie, fâmplărie și turnătorie. Deși legea din 1864 prevedea înfin-

țarea de școale de meserii în orașele arălate mai sus, totuși până la sfârșitul veacului trecut statul (respectiv ministerul de agricultură, comerț și Industrie) n'a înființat nici o școală de meserii decât școala de meserii din Valea Boului (Prahova) din donațiunea lui V. Paapa și cea din Armășești (Ialomița) din donațiunea lui I. Zossima.

Pe când statul n'a făcut aproape nimică în privința înființării de școale de meserii timp. de 40 ani după unirea principatelor, în schimb județele și comunele au început a înființa dela 1870 școale de meserii. Din aceste școale, cari au fost în număr de 20, nu mai există azi de cât 5. Iată aceste școale:

Școala comunală de meserii din Iași a fost înființată în 1870, iar în 1894 s'a desființat.

In această școală s'au învățat următoarele meserii: Croitoria, ciobotăria, curălăria, tinichigeria, tâmplăria, pictura decorativă. Școala aceasta a produs mulți meseriași buni, cu deosebire când era director d-nul Mănăstireanu.

Școala județeană din Fălticenii înființată în 1872 a fost desființată în 1885. Aci se învăță cismăria.

Școala județeană din Turnu-Severin ca o secție de tâmplărie și alta de ferărie a fost înființată în 1873, iar în 1885 s'a desființat.

Scoala județeană din Buzău, în care se învăță lemnăria, ferăria și lăcătușeria, a fost înființată în 1873, iar în 1876 s'a desființat.

Scoala județeană din Bacău, în care se învăță lemnăria, ferăria și cismăria, fiind înființată în 1876 a fost desființată în 1884.

Scoala comunală din Botoșani a fost înființată în 1877, iar în 1892 s'a desființat. În această școală se învăță croitoria, cismăria, olăria, tâmplăria, dubălăria și ferăria.

Scoala de meserii din Dorohoiu, care a fost înființată în 1877 de maîstri particulari, fiind subvenționată de județ și de comună, s'a desființat în 1890. În școală se învăță cismăria și critoria.

Scoala comunală din Târgu-Frumos a fost înființată în 1880, iar în 1886 s'a desființat. În această școală se învăță ferăria, rotăria, lăcătușeria și tâmplăria.

Scoala județeană din Pitești fiind înființată în 1880 a fost desființată în 1892. Ea avea următoarele secțiuni : Ferărie, lăcătușerie, tâmplarie și rotărie,

Scoala județeană din Caracal a fost înființată în 1880, iar în 1891 s'a desființat.

Scoala județeană din Turnu-Măgurele fiind înființată în 1881 s'a desființat în 1891. În această școală se învăță feră-

ria, lăcătușeria, tâmplăria, rotăria și tinichigeria.

Scoala județană din Bârlad înființată în 1881 a fost desființată în 1887. În această școală se învăță lemnăria, rotăria și ferăria.

Scoala județană din Focșani a fost înființată în 1883 la Vidra, iar în 1889 a fost mutată la Focșani și în 1894 s'a desființat. Ea avea o secție de ferărie, una de tâmplărie și alta de dogărie.

Scoala județană din Râmnicul-Vâlcea înființată în 1883 s'a desființat în 1893. Ea avea o secție de tâmplărie, una de rotărie și alta de ferărie. La Drăgășani era un atelier de dogărie.

Scoala comunală din Rucăr (Muscel), în care se învăță tâmplăria, a fost înființată în 1883, iar în 1887 s'a desființat.

Scoala de meserii din Roman a fost înființată în 1879 din inițiativă particulară, având un atelier de cismărie și altul de tâmplărie. În 1882 școala a trecut în proprietatea comunei, iar în 1901 a trecut la stat, fiind reorganizată complet.

Scoala județană de meserii din Craiova a fost înființată în 1871. Studiile durează 6 ani. Învățământul este teoretic și practic în primii 4 ani. Se învăță următoarele obiecte :

Aritmetică, geometria, noțiuni elemen-

tare de fizică, mecanică, tehnologie și mașini, contabilitatea și desemnul. Din meserii se învață ferăria, lăcătușeria, turnătoria, tinichigeria, tâmplăria, rotăria și împletiturile. În ultimii doi ani elevii lucrează numai în ateliere. Elevii sunt externi. Pentru intrare se cere absolvența cursului primar și vrâsta de 12–15 ani.

Scoala de meserii din Galați a fost înființată în 1875 în Bujor, iar în 1880 a fost mutată la Galați. Cursurile durează 4 ani. Se învață aritmetică, geometria, noțiuni de fizică, mecanică, tehnologie și desemnul. Învățământul practic cuprinde tâmplăria, rotăria, ferăria, lăcătușeria și tinichigeria.

Elevii sunt externi. Pentru intrare în școală se cere absolvența cursului primar.

Scoala județană de meserii din comuna Buciumi (județul Iași) a fost înființată în 1878 de comuna Buciumi, iar în 1891 a trecut în proprietatea județului. Școala are un atelier de dogărie și butnărie.

Învățământul teoretic cuprinde aritmetică și geometria în mod practic și elemente de desen.

Elevii fac și exercițe de împletituri în răchită, paie și papură. În 1910 școala s'a mutat în localul școalei de arte și meserii din Iași.

Scoala comunală de meserii din Plo-

iești înființată de județ în 1872 a trecut mai în urmă în proprietatea comunei, care a dat-o în exploatare unui director antreprenor.

Invățământul meseriilor dela 1893 – 1901

Dela 1864 până la 1893 nu s'a mai votat nici o lege, care să se ocupe cu invățământul meseriilor. Art. 34 din legea invățământului primar și normal primar din 1893 (fiind ministrul de instrucție d-nul Tache Ionescu) prevede, că în centrele rurale mai populate precum și în comunele urbane se vor putea înființa școale complimentare, al căror scop să fie a dezvoltă și complectă invățământul primar, cu deosebire în acelă cunoștințe, cari sunt trebuitoare în viața de toate zilele. Regulamentul din 26 Septembrie 1893 pentru aplicarea legii din 23 Maiu 1893 prevede, că școalele primare complimentare vor avea o diviziune elementară (cu un curs de 2 ani), în care vor intra elevii, după eșirea lor din școala primară, și o diviziune specială, care va avea diferite secțiuni pentru feluriți meseriași: Tânărplari, strungari, dulgheri, sculptori în piatră, grădiniari, etc.

În diviziunea elementară se va învăță o limbă străină (facultativ), lecturi și scrisori de afaceri, calculul înscris și mental (sistemul metric, dobânzi, măsura suprafețelor și volumelor), elemente de contabilitate, desemnul cu mâna liberă, desemnul geometric. Cursurile pot dura 2 ani și se vor ține în toate zilele de lucru ale lunilor de iarnă. Cursurile se vor ține de preferință sara (câte 2 ore în fiecare sară).

În diviziunea specială se va continua învățământul calculelor, a contabilității, a scrisorilor de afaceri și se va da o deosebită atenție desemnului industrial și modelajului.

Legea și regulamentul din 1893 referitoare la organizarea școalelor complementare a fost abrogată în 1896, fără să fi fost pusă în practică în ceeace privește aceste școale.

Prin legea din 9 April 1893 pentru organizarea învățământului profesional dependent de ministerul de agricultură, industrie și comerț (fiind ministrul d-nul P. Carp), se organizază cele două școale de arte și meserii din București și Iași, prevăzându-se tot odată înființarea pe lângă cele două școale a unor cursuri libere de seară și de Duminică.

pentru instrucțiunea ucenicilor și a lucrătorilor.¹⁾

Prin legea învățământului primar și normal primar din 30 April 1896 s'a prevăzut înființarea de școale primare superioare cu o programă mai desvoltată decât aceea a școalelor primare și cari vor da cunoștințe uzuale potrivit trebuințelor regionale, precum cunoștințe de agricultură, de felurite meserii, de contabilitate, etc.

Nici legea din 1896 n'a fost aplicată în ceeace privește înființarea de școale primare superioare cu caracter profesional, afară de școlile primare superioare cu aplicații practice de viticultură din Focșani și Drăgășani.

După regulamentul din 1897 (publicat în Monitorul oficial No. 123 din 3 Septembrie 1897) în ținuturile viticole se pot înființa pe lângă școalele primare școale de viticultură (clasele V și VI primare). Cursurile acestor școale durează 2 ani.

Art. 7. Obiectele de studiu în clasele V și VI ale școalelor primare superioare cu aplicare la viticultură sunt: a) Limba română. b) Geografia. c) Matematica, a-

1) A se vedea discuțiunile din cameră și senat cu ocazia votării legii învățământului profesional din 1893 (dezbatările camerii în Monitorul oficial N-rii 33—40, dezbatările senatului N-rii 53—56).

ritmetica, geometria și arpentajul elementar. d) Regulele contabilității uzuale și ținerea registrelor. e) Noțiuni de botanică, fizică, chimie numai cu aplicațiunile lor la viticultură. f) Viticultura, oenologia și pomologia cu lucrările practice respective.

Elevii vor face lucrări practice în crama, pivniță și în vie¹⁾. În 1897 s'a publicat și programa analitică a acestor școale.²⁾

Legea învățământului profesional din 9 Aprilie 1893 reorganizează școalele de arte și meserii din București și Iași.

Prin noua organizație s'a căutat, ca aceste școale să prepare nu numai meșeriași pentru ramurile de industrie mică și mijlocie în ce privește lucrarea lemnelor și a metalelor (ferărie, lăcătușerie, ajustaj, cazangerie, tînichigerie, turnătorie, dulgherie, lâmplărie și modelărie), ci și lucrători pentru fabrici, cari cu timpul să poată deveni contramaiștri, șefi de fabricațiune și conducători de ateliere.

Pe lângă atelierele destinate pentru elevii din cei dintâi 4 ani s'au înființat

1) Lascăr și Bibiri „Colecția de legi, etc. dela 1864—1901” București 1901, pag. 633.

2) Monitorul oficial No. 123 din 3 Septembrie 1897 și Colecția de legi, etc. București 1901, pag. 1181.

ateliere de aplicație, în cari elevii după sfârșirea celor 4 ani de studii sunt obligați a lucră ca lucrători tocmai cu plată spre a-și complecta studiile practice.

Pentru primirea în școală se cereă vîrstă de 13—16 ani și absolvirea cursului primar. Se învățau următoarele obiecte teoretice: Noțiuni de fizică și de mecanică, aritmetică și geometria practică, noțiuni de tehnologia lemnelor și a metalelor, mașinile agricole, contabilitatea atelierelor și desemnul.

Pentru completarea instrucțiunii teoretice a elevilor lucrători din atelierele de aplicație s'a prevăzut un curs complementar facultativ cuprinzând fizica industrială, geometria descriptivă, elemente de mecanică practică, mașinele, tehnologia meserilor și desemnul.

Aceste cursuri însă nu s'au înființat.

Elevii din atelierele de aplicație primesc 50 la sută din obiectele făcute de ei, după ce s'au scăzut toate cheltuielile, în cari intră și plata pe zi sau cu bucată, ce se dă acestor elevi lucrători. S'au făcut localuri noi pentru școalele de meserii din București și Iași. Localul școalei din București împreună cu atelierele, mașinele și uneltele trebuitoare a costat 1.500.000 de lei, iar al celei din Iași 1.000.000.

In 1899 d-n'il *S. Haret* intocmește im-

portantul proiect de lege asupra învățământului profesional, care a fost votat de parlament.

Prin noua lege a învățământului profesional din 31 Martie 1899 se înființază la sate și orașele școale elementare de meserii, iar în orașe școale inferioare de meserii¹⁾.

In raportul, ce d-nul S. Haret l-a întinut în 1903 M. S. Regelui asupra activității ministerului de instrucție, se arată în următoarele rânduri însemnatatea acestei reforme pentru dezvoltarea învățământului profesional²⁾.

Putem zice, că până în 1899 acest învățământ mai că nu există la noi. Nu că nu erau școli de agricultură, de meserii, de comerț, dar cele care erau, prin organizațiunea lor și prin numărul cel mic, nu puteau exercita nici o influență asupra învățământului public pentru a-l abate din calea, în care-l mențineau liceele, gimnaziile și universitățile. Cu trei sau patru școale de agricultură izolate în câteva centre și ferite

1) A se vedea importantele discuții, ce s-au făcut cu ocazia votării acestei legi (Monitorul Oficial Nr. 45—83 din 1899).

2) Vezi S. C. Haret „Raport adresat M. Regelui asupra activității ministerului de instrucție publică și de culte”. București, 1903 pag. 258—265.

de contactul cu țărăniminea, prin regula-
mențele aspre, prin programe grele și fără
sanctiune practică nu se poate spera să
se poată schimbă deprinderile seculare
ale unui milion de agricultori, pe cari
chiar ignoranța lor îi faceă mai rezis-
tentii la inovațiuni.

Nu cu două școale superioare de me-
serii se poate deștepta în poporul româ-
nesc gustul pentru industrie. Școlile
de comerț nu difereau de licee decât
prin schimbarea, mai mult în nume, a
cătorva materii din program, iar nici de
cum prin spiritul însuș al învățământu-
lui lor.

Tinta ce ne-am propus noi să atingem
a fost îndoiă: Pe deoparte de a înfrâ-
nă curențul, care impingează tinerimea toa-
tă către școalele de teorie, iar pe de
alta se creem un învățământ profesio-
nal, care să fie în contact cât mai iu-
tim posibil cu poporul, cât mai accesibil
pentru dânsul și cu pretențiuni cât
se poate mai mici.

S'au văzut până aici, ce mijloace în-
trebuințăm pentru a realiza prima parte
a programului nostru și rezultatele ce
am dobândit. Am reușit deja să facem
să scadă populația școalelor pur teore-
tice și excesul l-am impins către cele
cu caracter practic.

Intru cât privește a doua parte a sco-

pului, ce ne-am propus, este nevoie să-l lămurim mai bine.

In genere o școală are de scop a satisface o trebuință deja existentă, mai rar și mai greu școala va putea crea o trebuință, care nu există; ea poate însă și e datoare să facă a se înțelege, și să determine curente în opinia publică. In această privință nu este nici o deosebire între chemarea școalei de a deschide și a întreține sentimentul național al unui popor și aceea de a îndrumă activitatea lui economică în cutare sau culare direcții.

In alte țări industria și comerțiul au luat naștere, s-au dezvoltat și au înflorit prin forța imprejurărilor, prin aptitudinile poporului, prin mijloacele și înlesnirile, ce a avut el de a-și funda o industrie și un comerț. Pe acolo școlile de comerț și de industrie au venit în urmă, nu pentru a funda ceeace există deja, ci pentru a aduce un nou element de întărire și progres.

La noi lucrurile se prezintă din contra. Noi avem trebuință să fundăm aproape pe deantregul industria noastră, să apucăm din nou în mâinile noastre comerțul, pe care l-am lăsat să ne scape, și să dovedim milioanelor noastre de agricultori, că din pământul, ce avem, putem trage foloase cu mult mai mari decât acelea, ce ne dă el acum.

Prin urmare școalele, ce le avem și acelea, pe cari le vom mai creă, vor trebui mai mult să proceadă, decât să urmeze mișcarea economică.

Datoria lor va fi să formeze o opinie publică, să facă să intre în convingerea tuturor, că învățământul profesional este tot așa de onorabil și în ziua de azi cu mult mai necesar și mai fructuos decât cel teoretic. Ele vor trebui să ne formeze pătura, din care să se rădice oamenii, cari vor funda cu timpul industria, comerțul și agricultura cea mare dela noi; căci aceste lucruri nu se improvizează și nu pot luă naștere decât dintr'un substrat, care trebuie să existe deja de mai înainte.

De aceea școalele elementare și inferioare de meserii, pe cari le-am înființat și pe cari le vom înființa, nu au de loc pretențiunea de a funda la noi industria cea mare. Scopul lor este de a forma o pătură cât mai numeroasă de mici industriași, sau de a întări, pe aceea, care există deja. Când țara va avea o clasă numeroasă de lucrători de prinși a trăi din munca mânilor lor, învățați cu viața de atelier, pricepuți a cunoaște gusturile clientelii și știind a le satisface, vom dispune de elementul principal și indispensabil, fără care este inutil să ne gândim a întemeia industria

cei mari pe scară întinsă. Căci la ce este bun a fundă fabrici mari, dacă nu vom avea lucrători pentru ele?

Și cum vom avea lucrători, dacă nu va exista un strat social anume pregătit pentru a ni-i da?

Stim bine, că un mare industriaș poate să-și caute lucrătorii și printre țărani, cari nu au lucrat niciodată într-o fabrică; dar cătă muncă-i trebuie, ca să-i găsască, cătă ca să-i formeze și să-i instruească în meserie. Și cine nu știe, că, după ce cu multă muncă și perdere de vreme și-a format cineva lucrători, aceștia îl părăsesc îndată, ce și-au format un mic capital, pentru a se întoarce tot la plugul lor. Aceasta nu este de loc de mirare. Lucrătorul luat dela plug este numai un lucrător de ocazie, el nu este un lucrător de meserie. De aceea vedem, că mai toate fabricile mai însemnate, ce se înființază, sunt silite să aducă lucrători străini, ceea ce reduce mult din solosul, ce aduc ele țării.

Modestele noastre școli de meserii vor schimba cu timpul această stare de lucruri. Ele iau pe copii chiar la eșirea lor din școală primară și lucrează asupra lor la o vrârstă, când spiritul lor poate primi impresiuni durabile. Se va forma astfel un număr destul de mare de oameni deprinși a trăi numai din produsul

muncii lor industriale și printre cari viitoarele fabrici vor găsi lucrători stabili și deja deprinși cu viața de atelier.

Scoalele elementare și inferioare de meserii au de obiect a dezvoltă industria mică și anume acele industrii, cari transformă materiile prime, ce se află în țară, și ale căror produse își găsesc destinația chiar în țară. Este lucru abnormal, rușinos și dăunător că pălăriile, de pâslă, dimia, mobilele ordinare de lemn, donițele, oalele, până și opincile și furcile de lemn să se aducă de peste graniță. Sunt nemănuite obiecte, cari sunt în acelaș caz, deși fabricarea lor este foarte ușoară, nu cere nici unelte multe și scumpe, nici o învățatură lungă, și deși lemnul, lâna, peile sunt la îndâmbâna tuturora.

Scoalele noastre vor căuta să propage toate industriile, cari se pot practica cu ușurință în ateliere mici, chiar în casa țăranului cu unelte puține și ieftine.

Cu modul acesta vom utiliza multe materiale, cari azi nu-și găsesc întrebunțarea, vom da de lucru la o mulțime de oameni, vom da puțință țăranilor de a se folosi de zilele de iarnă, pe cari acum le perd înzădar, și vom reține în țară multe milioane, cari merg acum de plătesc peste graniță obiecte simple, pe cari le consumă poporul.

Ceeace am zis pentru industrie se poate repetă în mare parte și pentru agricultură. Scoalele noastre elementare și inferioare de agricultură nu au de loc ca scop de a propagă cunoștințele cele mai înalte de agricultură. Ele își propun să facă a trece prin ele cel mai mare număr posibil de băieți de țărani, ca să capete în mod practic cunoștințe reztrânsse, cări să le permită a cultivă pământul în mod mai perfectionat decât parinții lor. Ne propunem astfel să facem, ca practica urmată de massa țăranilor să se îmbunătățască cu incetul, făcând-o să adopte pe rând și pe neșimătite unele obiceiuri ușor de admis și cări numai din neștiință sau lipsa de stăruință au fost necunoscute până acum.

Astfel vom fi făcut, credem, un mare serviciu agriculturii noastre, dacă vom fi deprins pe țărani să introducă rotația anuală, să cultive câteva plante de nutreț, să întrebuițeze semințe mai bine alese și să facă arături mai bune.

Nu ne trece de loc prin minte să-i învățăm analiza chimică a pământurilor, experimentarea de culturi rare și alte asemenea lucruri. Si suntem convingi, că atunci, când massa țărănească va fi adoptat acele puține lucruri, ce vom să o învățăm, va fi mult mai leșne

marilor agricultori să facă agricultura, pe care o vor voi, pentru că vor avea cu cine, iar venitul pământului nostru se va îndoi. Acestea sunt motivele pentru cari, deosebindu-ne de sistemul urmat până acumă, în loc de a ne mărgini într'un număr de școale mari și costisitoare, cu învățământul superior, am preferit să înființăm cât mai multe școli de meserii și de agricultură mici, eficiente, dând un învățământ foarte restrâns, și pe cari să le putem răspândi pe toată suprafața țării și mai ales în sate și în orașele cele mici. În adevăr, de oarece este vorba să creem un învățământ destinat mai cu seamă copiilor de oameni săraci, era natural să căutăm a duce scoala la ei, în loc de a-i face pe ei să vină de departe, la vre-o câteva școale mari. Am putut astfel, că, chiar din primul an, în școalele elementare și inferioare de meserii să dăm învățământul la un număr de peste 1000 de copii, cari ne costă în mijlociu câte 300 de lei unul, pe an pe când în școlile cele mari nu avem decât 385 de școlari, cari costă câte 2500 lei pe an.

Este adevărat, că acești din urmă primesc un învățământ cu mult mai superior decât cei dintâi; dar este tot atât de adevărat, că pentru acele dintâi am avut de suportat pentru acest prim an

cheltuielile de instalări, care se fac numai odată, și că la început o școală nu câștigă mai nimic, pe când pe urmă ea poate trăi prin propriile ei mijloace; așa că în anii următori costul anual al unui școlar se va reduce pe jumătate. Sistemul școalelor mici și numeroase au dar avantajul de a ne permite, ca cu o mică cheltuială, să facem să treacă prin ele un număr mare de școlari și să ne formăm astfel în scurtă vreme, cu sacrificii neînsemnante, un număr mare de lucrători industriali și de țărani cu știință de meseria lor.

Tinerii acestia vor fi trăit câte doi sau trei ani în școală și vor fi văzut, că cu ceea ce-i învață școala, ei au putut, la o vîrstă de 13—16 ani, să se întrețină, așa că să nu coste nimic pe părinți și să adune și câte un mic capital; ei vor fi putut face comparații între folosile, pe care le-au tras și le mai pot trage din ceeace au învățat, și munca în mare parte stăpână a părinților lor, închiși încă în metodele și ideile lor rutinare.

Astfel cu timpul va dispărea neîncredere, pe care o are poporul nostru pentru tot ce nu se potrivește cu ceeace știu el din părinți, precum și aceea, pe care, o nutrește contra meseriilor manuale despre care crede, că nu sunt în stare

să hrănească pe cineva și că nu sunt bune decât pentru străini.

Legea din 1899 n'a fost aplicată, deoarece guvernul conservator, care a succedat celui liberal, a votat în 1900 (April 5) o altă lege (fiind ministru de instrucție d-l Istrati), prin care se prevede înființarea de școale primare superioare și școale primare profesionale.

Iată cele mai însemnate dispozițiuni ale acestei legi.

Art. 82 Se vor înființa treptat în diferite părți ale regatului școale primare de băieți. Durata studiilor în aceste școale va fi de 3 sau 4 ani. Materiile obligatorii vor fi: Religia, limba română, o limbă modernă (numai în școalele din orașe), predată cu scop practic de a învăță pe elevi conversația zilnică și care va fi facultativă pentru elevi, aritmetică elementară cu aplicații practice, elemente de geometrie, contabilitatea și tinerarea registrelor, noțiuni de fizică, chimie și științe naturale cu aplicații la agricultură, industrie, geografia, istoria națională cu noțiuni sumare de istoria generală, caligrafia, desenul, muzica, lucrul manual, gimnastica și jocuri gimnastice.

Art. 86.—La școalele primare superioare din centrele rurale se va putea da o dezvoltare mai mare noțiunilor agri-

cole și se vor putea alătură ferme de experiențe.

In unele școale primare superioare ministerul va putea da o întindere mai mare desemnului și se va putea introduce și modelajul.

Art. 92.—Invățământul profesional se dă în școalele profesionale de băieți și în școalele profesionale de fete, precum și în ateliere alipite pe lângă școale primare superioare de băieți sau pe lângă externe secundare de fete.

In școalele de fete se va învăță rușaria, broderia, croitoria, corsetaria, impletituri, flori artificiale, facerea de mănuși și de pălării, pictura și sculptura.

In școalele de băieți se va învăță croitoria, ciobotaria, rotaria, strungăria, lucru în fer, zidăria, pictura industrială, modelajul, etc.

Pentru fete se vor putea crea și școale de menaj, de spălătorie, de bucătărie, etc.

Materiile de studiu în școalele profesionale sunt: Religia, cetirea de bucăți alese, o limbă modernă predată cu scopul practic de a învăță pe elevi conversația zilnică și care va putea fi facultativă pentru elevi, aritmetică practică cu noțiuni de geometrie, contabilitate și ținerea registrelor, desemnul și gimnastică.

Art. 94. In școalele profesionale pri-

mare, ca și în școalele primare superioare, se admit absolvenții cursului primar.

Art. 95. Ministerul va putea acordă burse de călătorie în străinătate celor mai buni absolvenți ai școalelor profesionale pentru a se perfecționă în profesiunea lor. De asemenea ministerul va putea plasă în diferite stabilimente industriale pe elevii mai înaintați sau pe absolvenții școalelor profesionale tot pentru a se perfectionă în profesiunea lor. Studiile vor fi predate în școalele profesionale, ca și în școalele primare superioare, de institutori și institutoare, având același număr de ore cu și cei de curs primar.

Această lege n'a fost pusă în aplicare, de oarece a fost abrogată prin legea din 9 Iulie 1901, care restabilește cu puține modificări legea din 31 Martie 1899.

Prin această lege școalele de meserii și de agricultură trec din nou dela ministerul de agricultură, industrie și comerț la ministerul de instrucție (ele fiind trecute pentru întâia oară la ministerul de instrucție prin legea din 1899 împreună cu școalele comerciale, iar prin legea din 1900 au fost înapoiate ministerului de agricultură, afară de școalele comerciale, cari au rămas la ministerul de instrucție), afară de școala superioară de agricultură dela Herăstrău și cea de sivicultură dela Brănești.

Legea învățământului profesional din 31 Martie 1899 cu modifi- cările introduse prin le- gea din 9 Iulie 1901

Prin această lege, fiind ministru de instrucție d-nul *S. Haret*, se creează școalele elementare de meserii pentru satenii și școalele inferioare de meserii pentru orașeni. Școalele de arte și meserii din București și Iași se transformă în școale superioare de meserii.

Școalele elementare de meserii

Cursurile școalelor elementare de meserii durează doi ani și jum., elevii fiind obligați să lucră în atelier cel puțin 600 de zile. Învățământul teoretic se predă în cei dintâi 2 ani dela 1 Oct. până la 31 Marte iar învățământul practic în ateliere se predă în tot timpul anului.

Se învață următoarele materii teoretice : Lecturi și compuneri relative la educațiunea morală și națională, la cunoștințele cuale de economie rurală și de igienă (anul I 2, anul II 2); calculul elementar practic (2, 2.) desemnul cu mâna liberă cu aplicațiuni la lucrările de atelier (2, 2). Pentru acele mese-

rii, care ar cere o mai mare dezvoltare a cunoștințelor de geometrie și de desen, precum și a exercițiilor de modelaj, se pot da învățământului teoretic până la 12 ore pe săptămână.

Cursurile teoretice sunt predate de un învățător, iar învățământul practic în ateliere este predat de maîstri (câte un maistru de fiecare meserie). Fiecărei școale i se dă la început un fond de material de lucru de 500—1000 de lei. Maîstrii și elevii iau parte la câștigurile obținute din vânzarea lucrurilor făcute în școală. Câștigul elevilor se capitalizează, iar la eşirea lor din școală li se cumpără uneltele trebuitoare pentru practicarea meserii respective.

Întreținerea unei școale elementare de meserii costă 2—5000 de lei anual, după numărul meseriiilor, ce se învață în școală respectivă.

Aceste cheltuieli sunt inscrise în bugetul ministerului de instrucție, care primește dela județele respective o subvenție pentru toate cheltuielile de material și jumătate din cheltuielile de personal. Elevii acestor școale sunt externi.

Pentru înlesnirea elevilor să ainfînat pe lângă fiecare școală câte o cantină.

Iată satele și orașelele, în cari se află școale elementare de meserii.

1 *Baia de Aramă* (1901, Mehedinți,

lemnărie). 2 *Balș* (1901, Romanați, ferărie, lemnărie, rotărie). 3 *Bicaz* (1902, Neamț, lemnărie, rotărie). 4 *Borozia* (1901, Suceava, ferărie, lemnărie, rotărie). 5 *Broșteni* (1908, Suceava, dogărie). 6 *Buftea* (1902, Ilfov, ferărie, lemnărie, rotărie). 7 *Bunesti* (1902, Fălcu, impletituri și dogărie). 8 *Cacaleți-Zărnești* (1905, Argeș, dogărie). 9 *Catafat* (1904, Dolj, ferărie, lemnărie, rotărie). 10 *Olejanii* (1903, Vlașca, lemnărie, rotărie, ferărie). 11 *Drăgășani* (1908, Vâlcea, ferărie, lemnărie, rotărie). 12 *Isaccea* (1902, Tulcea, lemnărie, dogărie). 13 *Mizil* (1902, Buzău, ferărie, strungărie în fer, lemnărie, rotărie, dogărie). 14 *Măicănești* (1902, Râmniciul-Sărat, lemnărie, rotărie, ferărie). 15 *Mănești* (1904, Dâmbovița, olărie). 16 *Medgidia* (1908, Constanța, ferărie, lemnărie, rotărie). 17 *Negrești* (1901, Vaslui, lemnărie, rotărie, ferărie). 18 *Nicorești* (1901, Tecuci, dogărie, lemnărie). 19 *Novaci* (1901, Gorj, rotărie, lemnărie). 20 *Oltina* (1905, Constanța, lemnărie, rotărie, ferărie). 21 *Panciu* (1901, Putna, impletituri). 22 *Pătărilele* (1903, Buzău, ferărie, lemnărie, rotărie). 23 *Podul-Turcului* (1906, Tecuci, croitorie țărănească, ciobotărie). 24 *Porcesti* (1902, Roman, lemnărie, rotărie, frângherie). 25 *Racovița* (1903, Muscel, dogărie). 26 *Scorțeni*, (1904 Bacău, ferărie, lemnă-

rie-rotarie), 27 *Săveni*, (1906 Dorohoiu, frângherie, cismărie). 28 *Târgul Adjud* (1901, Putna, ferărie, rotărie lemnărie). 29 *Târgul Horez* (1902, Vâlcea, lemnărie, rotărie, frângherie, ferărie). 30 *Trușești* (1901, Botoșani, ferărie, lemnărie, rotărie, cojocărie). 31 *Vălenii de Munte* (1909, Prahova, ferărie, lemnărie, rotărie). 32 *Viziru* (1901, Brăila, lemnărie, rotărie, ferărie). 33 *Rucăr* (1901, Muscel, țăsutul covoarelor).

Scoalele inferioare de meserii.

Scoalele inferioare de meserii sunt destinate pentru orășeni. Durata cursurilor acestor școale este de 5 ani.

Invățământul este teoretic și practic.

Invățământul teoretic se predă în cei dințăiu 4 ani dela 1 Octombrie până la 15 Maiu câte 9 ore pe săptămână.

În timp de 5 ani elevii sunt obligați a lucră în ateliere cel puțin 1200 de zile. În aceste școale se pot învăța următoarele meserii: Ferăria, lăcătușeria mecanică și constructivă, turnătoria de aliaje și compozitii fuzibile, tinichigeria, tâmplăria de mobile și clădiri, sculptură în lemn, fabricațiunea jucăriilor de lemn, caretășia, croitoria, cizmăria, fabricațiunea pălăriilor de pâslă, ceramică, să patoria în piatră, etc.

Se învață următoarele obiecte teoretice: Lecturi și compuneri (I 2, II 2, III 2, IV 2), aritmetică și contabilitatea (2, 2, 3 —), desemnul și geometria (5, 5, 4, 4). Lecturile se refer la educațiunea morală și națională, la cunoștințele elementare uzuale de fizică, chimie, mecanică și technologia materialelor, la noțiunile elementare de geografia economică, de economie industrială, de scrisori și documente de afaceri, ce pot interesa pe un meseriaș, și la noțiunile de igienă; aritmetică și contabilitatea aplicate la meserii; geometria practică, desemnul aplicat la meserii și devize de lucrări. Elevii sunt exterli. La cele mai multe școale s'au înființat cantine pentru elevii săraci. Fiecare școală este înzăstrată la înființare cu un capital în material de lucru în valoare de 1000 de lei pentru fiecare atelier. Maiștrii și elevii participă la câștigul, ce rezultă din lucrurile făcute în atelier. Câștigul elevilor se depune la casa de economie, pentru a li se da la eșirea din școală.

In aceste școale sunt primiți absolvenții școalelor primare, cari au 11 ani împliniți și absolvenții școalelor elementare de meserii (acești din urmă sunt primiți în anul al treilea, continuând a se perfecționă mai departe în specialitatea, ce au învățat-o în școala elementară).

Unele școale au deschis bazare pentru desfacerea produselor școalei, la care elevii servesc cu rândul spre a se deprinde să vândă obiectele făcute de ei și să stie, cum trebuie să se poarte cu clienții.

Întreținerea unei școale inferioare de meserii costă anual între 12 și 18,000 de lei, după numărul meserilor, ce se învață în respectiva școală. Aceste cheltuieli sunt inscrise în bugetul ministerului, iar comuna respectivă varsă la stat o subvenție, ce reprezintă jumătate din cheltuelile de personal și material plus chiria localului.

Iată orașele, în cari se află școale inferioare de meserii : 1 *Curtea de Argeș* (1901, ceramica, tâmplăria, impletituri, sculptura în lemn). 2 *Bacău* (înființată în 1899, trecută la stat în 1909, ferărie, tâmplărie, lemnărie-rotărie, lăcătușerie). 3 *Bârlad* (1900, tinichigerie, lăcătușerie, ferărie, rotărie, tâmplărie, cunarărie). 4 *Botoșani* (1902, tinichigerie, lăcătușerie, ferărie, tâmplărie), 5 *Brăila* (1901, ferărie, sculptură, tâmplărie, văpsitorie, tinichigerie, croitorie, lăcătușerie). 6 *București* (1910, tinichigerie, sculptură în lemn, tâmplărie, terărie, lăcătușerie). 7 *Buzău* (1902, ferărie, lăcătușerie, tâmplărie, tinichigerie). 8 *Dorohoi* (1902, lemnărie rotărie, ferărie,

lăcătușerie, țăsutul covoarelor). 9 *Călărași* (1904, lemnărie-rotărie, ferărie, tâmplărie, lăcătușerie, tinichigerie). 10 *Câmpulung* (1902, curălărie, cioplitorie, fabricațiunea pălăriilor, tâmplărie). 11 *Giurgiu* (1908, tâmplărie). 12 *Iași* (1908, croitorie). 13 *Pitești* (1902, lăcătușerie, ferărie, tâmplărie, tinichigerie). 14 *Roman* (1901, tinichigerie, tâmplărie, cismărie). 15 *Roșiori de Vede* (1902, ferărie, lemnărie, tinichigerie). 16 *Slatina* (1901, lăcătușerie, ferărie, lemnărie, rotărie, tinichigerie). 17 *Târgul Ocna* (1899, rotărie, ferărie). 18 *Vaslui* (1904, rotărie, lăcătușerie, tâmplărie, tinichigerie). 19 *Târgu-Jiu* (școala de ceramice a fost înființată în 1901 de I. Moisil, fost profesor și director la gimnaziul din acel oraș, azi bibliotecar al casei școalelor¹⁾). 20 *Craiova* (1909, turnătorie, sculptură în lemn, potcovărie, tâmplărie, ferărie aplicată la trăsuri, vâpsitoare și tapiterie, lăcătușerie, rotărie, tinichigerie).

Scoala din Brăila este întreținută nu-

1) D-nul I. Moisil a înființat în București un atelier de jucării, subvenționat de Casa școalelor, în care se execută păpușe (unele cu motive românești, ca țărani, țărance, ciobani, etc.) tot așa de frumoase și solide, ca și cele din străinătate. Am vizitat acest atelier, în care lucrează mai mulți tineri români.

mai de comună, iar acea din Călărași de județ. Școalele din Târgu-Ocna, Bârlad, ce au fost înființate înainte de 1899, au fost reorganizate în 1901—1902, de asemenea și școala de meserii și de agricultură din Armășești.

Școalele superioare de meserii.

Prin legea din 9 Iulie 1901 școalele de arte și meserii din București și Iași au fost transformate în școale superioare de meserii. Școalele superioare de meserii servesc pentru învățarea meserilor, care cer cunoștințe teoretice mai înaintate. Studiile durează 6 ani. Se predau următoarele obiecte teoretice : Scrierea, cunoștințe de fizică, chimie și mecanică trebuitoare lucrătorului, aritmetică și geometria practică, noțiuni de tehnologie, elemente de mașini, contabilitatea atelierelor, desenul, schițe și modelaj. Aceste obiecte se predau în cei dintâi 4 ani alătura cu învățământul practic din atelierele de studii conform programei din 1904.

Innvățământul practic se predă în următoarele ateliere : a) Diviziunea ferăriei : Ferărie, lăcătușerie, ajustaj, turnătorie, căzașerie de fer și de aramă, tînichigerie. b) Diviziunea lemnăriei : Dul-

gheria, lâmplăria, rotaria și căruțaria, modelăria.

La școala din București mai există o secțiune de turnătorie artistică în bronz.

Elevii, după ce sfârșesc cei dintâi 4 ani de studii, sunt obligați să lucră încă 2 ani în atelierele de aplicație alăturate pe lângă școală spre a se perfecționa în lucrările practice, fiind plătiți cu ziua sau cu bucată pentru obiectele, ce le fac după comandele primite de direcții une delă particulari și delă autorități.

In cei dintâi 4 ani nu se primesc mai mult de 250 de elevi parte interni (bursieri de ai statului și ai județelor), parte externi. Fiecare județ este obligat să întrețină cel puțin 2 bursieri, plătind statului taxa anuală de 500 de lei de elev. Elevii din cei din urmă 2 ani de aplicație sunt toți externi. Primirea în școală a elevilor se face în următoarea ordine: 1) Absolvenții școalelor interioare de meserii. 2) Absolvenții cursului secundar inferior. 3) Absolvenții a cel puțin 2 clase secundare. În timpul din urmă au fost primiți, ca să se prezinte la concursul de intrare în școală și absolvenți de ai cursului primar.

Învățământul industrial în Universități. La facultățile de științe din București și Iași, s'a înființat câte o catedră de chimie industrială, iar pe lângă ta-

cultatea de științe din Iași d-nu profesor Hurmăzescu, a înființat o școală de electricitate.

Scoala de poduri și sosele, întreținută de ministerul de lucrări publice, precum și *școala de arhitectură* din București au de asemenea rang universitar, de oare ce pentru intrare în aceste școale se cer 8 clase de liceu. Pe lângă această școală este o secțiune pentru conducătorii desemnatori. Pentru intrare în această secțiune se cer 4 clase gimnaziale.

Școale de meserii dependente de alte minister.

Școala de meserii V. Paapa din Valea Boulei (județul Prahova) a fost înființată în 1892 de ministerul de agricultură și domenii din legatul de peste o jumătate de milion lăsat de răpausatul proprietar V. Paapa acestui minister cu obligația de a înființa în acea comună o școală de meserii pentru sătenii din acel sat și din satele învecinate. Se primesc elevi, cari au terminat cursul primar. Elevii sunt interni (bursieri ai fondului V. Paapa); ei trebuie să aibă vrâsta de 13—16 ani. Bursele se dau prin concurs numai filor de săteni din Prahova. Studiile durează 3 ani.

Se învață următoarele obiecte teoretice: Aritmetica și geometria practică, noțiuni de technologia lemnului, noțiuni de corespondență comercială, desenul. Se învață următoarele meserii: Dogăria, rotaria, feraria și impletiturile de răchită.

Scoala de meserii dela atelierul Bis-trița (Bacău) a fost înființată de ministerul lucrărilor publice în 1899.

Studiile durează 5 ani. În școală se primesc absolvenți de ai cursului primar în vrâstă de 12—15 ani. Se învață următoarele obiecte teoretice: Aritmetica, geometria, elemente de mașini, noțiuni de tehnologie, contabilitatea și desenul. Învățământul practic cuprinde următoarele meserii: Feraria, lăcătușeria, tâmplăria și rotaria. Elevii sunt externi.

Atelierele de pe lângă penitenciare. În penitenciare ministerul de interne a instalat ateliere spre a deprinde pe deținuți și deținute cu diferite meserii, astfel că, după ce vor fi isprăviti osândă, să poată trăi în mod cîndit din meseria, ce au învățat-o. Așa la penitenciarul de la Mislea și la cel din Slănic se fac fejurite obiecte de sculptură, de tâmplărie. *)

*) Istoria închisorilor din România de G. Dianu, pag. 97, 98, și 143.

Școale de meserii înființate de particulaři.

Școala de meserii „Ciocanul“ din București (strada Dudești 145) a fost înființată în 1899 de d-nul A. Salomon, fabricant, cu ajutorul comunității israelite din București. Studiile durează 4 ani. Se învață următoarele obiecte teoretice: Limba română, aritmetică, geometria, noțiuni de fizică, chimie și technologie, limba engleză, contabilitatea, caligrafia și desenul. Învățământul practic cuprinde lăcătušeria, tâmplaria și tinichigeria.

Alte școale, în cari se predă învățământul meseriilor.

Afară de școalele de meserii, învățământul meseriilor se mai predă și în alte școale speciale sau generale.

Școalele normale de învățători. În aceste școale sunt prevăzute pentru lucru manual în clasa I (4 ore), II (4), III (4), IV (2), V (2), VI (4). În clasa I se învață împletituri de paie, împletituri de ață și de cânepă; în clasa II împletituri de papură și nulele; în clasa III repetirea celor învățate în clasele I și II, plus

cartonajul; în clasele IV, V și VI lucrări de lemn (tâmplăria).

Atelierele de meserii de pe lângă școalele primare rurale. Pe lângă unele școale rurale s-au înființat cu cheltuiala județelor respective sau a comunelor rurale mici ateliere de meserii, în cari elevii sunt deprinși în lucrări de lemnărie, dogărie, impletituri, etc. Astfel de ateliere există la Sascut (Putna), Dumbrăveni (Botoșani), Valea Călugărească (Prahova), Filiași (Dolj).

La școalele rurale din Prahova și Comănești (Bacău) particularii au înființat ateliere.

Domeniile Coroanei. Pe domeniile Coroanei sunt 40 de școale primare. Fiecare școală are un atelier de lucru manual. La unele școale un maistru special învață pe elevi frângheria, coșaria, impletitul cu paie, fabricațiunea mobilor ușoare, etc.

Lucrul manual în școalele primare urbane de băieți. În mai multe școale primare urbane s'a introdus lucrul manual. Se fac cu deosebire obiecte de carton.

Cursurile de lucru manual de pe lângă școalele normale pentru învățători și institutori. În timpul verii se ține în fiecare an pe lângă una din școalele normale de învățători și institutori un curs de

lucru manual, pentruca și dăوشii la rândul lor să poată predă acest învățământ în școalele primare rurale și urbane. Casa școalelor supoartă toate cheltuelile de transport și de întreținere pentru învățătorii și institutorii, cari i-au parte la aceste cursuri.

Școalele de ucenici.

Aceste cursuri au fost prevăzute pentru întâia oară în proiectul de organizare a învățământului profesional de re-pausatul ministrului Păucescu.

Prin art. 72 din legea învățământului profesional din 1893 a ministerului de agricultură, comerț și industrie se prevede înființarea de *cursuri libere* de Duminecă și de sară pentru ucenicii și lucrătorii ocupați în industria particulară sau în atelierele statului. De asemenea și legile învățământului profesional (ale ministrului de instrucție) din 31 Martie 1899, din 7 April 1900 și din 9 Iulie 1901 prevad aceste cursuri.

Art. 76 din legea învățământului profesional din 9 Iulie 1901 prevede, că pe lângă școalele de meserii și pe lângă școalele comerciale se vor înființa în comunele urbane cursuri speciale, destinate pentru complectarea instrucțiunii

uceniciilor din fabrici, ateliere și prăvălii. Aceste cursuri durează 3 ani și se țin sara și Dumineca. În 1904 s'a publicat regulamentul scoalelor de adulți (Monitorul oficial Nr. 49 din 3 Iunie 1904), unde sunt prevăzute cursurile de ucenici, iar în 1904 s'a publicat programa analitică (Monitorul oficial Nr. 208 din 8 Decembrie 1904).

In 1904–5 d-nul S. Haret a înființat un curs de ucenici pe lângă școala comercială superioară din Iași, care în anul următor a fost desființat de d-nul Vlădescu. Aceste cursuri au fost din nou reînființate de subsemnatul pe lângă școala comercială elementară din Iași în 1908–1909 cu concursul domnilor profesori Castano, Ionescu, Pal și Vasiliu, cari împreună cu mine au binevoit a da lecțiuni gratuite.

In anii următori primăria de Iași a binevoit a da o parte și pentru aceste cursuri din suma de 4000 lei, ce o varsă anual la casa școalelor pentru școalele de adulți din Iași.

In anul 1910–1911 au eşit primii absolvenți ai acestor cursuri, iar în anul acesta a doua promoție. Anul acesta au fost înscriși în tustrele clasele 89 de ucenici, din cari până la sfârșitul anului au rămas numai 51.

Cu toate că legea meseriilor obligă pe

ucenicii din ateliere și fabrici să urmeze cursurile în mod regulat, totuși cei mai mulți patroni nu tremit pe ucenicii lor la cursuri, iar alții ii trimet neregulat; corporațiunile, cu toate că au fost înștiințate despre frecventarea neregulată a ucenicilor, n'au luat nici o măsură.

In astfel de împrejurări nu se poate face progres decât cu acei puțini elevi, cari din indemnul lor urmează regulat cursurile. Majoritatea ucenicilor, cari urmează cursurile, sunt ucenici dela atelierelor căilor ferate și a celor particulare, dela școala de croitorie, dela atelierele de croitorie «Renașterea», ucenicii de prăvălii n'au fost decât doi.

Trebue luate măsuri grabnice și foarte riguroase, ca ucenicii din ateliere și fabrici să se inscrie la aceste cursuri și să le urmeze regulat în acele orașe, unde s'au înființat astfel de cursuri, iar pe de altă parte trebue înființate cursuri de ucenici în toate comunele urbane pentru a rădica nivelul moral și intelectual al ucenicilor români, cari vor constitui marea masă a muncitorilor industriali și comerciali din România. Trebuie de asemenea făcută o lege cu sancțiuni penale, prin care comercianții să fie obligați a trimite pe ucenicii lor la aceste cursuri (ca în Ungaria, Austria, Elveția și în cele mai multe state din Germania).

Tot aici amintesc, unele cursuri de ucenici :

Scoala societății «Unirea constructorilor români», care a fost înființată în 1874 pentru ucenicii și lucrătorii zidari tâmplari și dulgheri. Cursurile încep la 1 Noembrie și țin până la 1 Martie (de la 8—11 și 2—4). La început cursurile au fost foarte populate, în timpul din urmă însă numărul auditorilor s'a impusat foarte mult. Studiile durează 4 ani. Se învață următoarele obiecte : Aritmetica și geometria în mod practic, elemente de construcțiune și desenul aplicat la meserii de zidărie, tâmplarie și dulgherie. Se primesc și elevi analfabeti, carora li se predă la început scrierea, cetearea și elemente de calcul.

Scoala industrială de sară și de Duminică a asociațiunii generale a absolvenților scoalelor de arte și meserii din București s'a înființat în 1901. Cursurile se țin Lunia, Mercurea și Vinerea dela 8—10 sara și Duminica precum și în zilele de sărbătoare dela 8—11 a. m. Studiile durează 4 ani, anul școlar începe la 15 Octombrie și se sfărșește la 15 lunie.

Se învață următoarele obiecte : Aritmetică, geometria, noțiuni de algebră, trigonometria și geometria descriptivă, elemente de fizică, mecanică, și technico-

logia materialelor, limba germană, contabilitatea, economia industrială și desemnul.

La această școală uimează ucenicii și lucrătorii de diferite meserii. Din 90 de elevi, cari au fost înscriși la începutul anului, abia 20 au urmat până la sfârșitul anului.

Școala industrială a Bursei muncei a fost înființată în 1903. Cursurile, cari durează 3 ani, încep la 15 Noembrie și se sfârșesc la 1 Iunie; ele se țin în fiecare sără de la 8—10, afară de Sâmbătă. Se învață următoarele obiecte: Aritmetică, geometria, limba germană, limba franceză, elemente de igienă, noțiuni de fizică și de chimie, contabilitatea și desemnul.

Cursul de ucenici din Pitești.—În 1901 d-nul Iliescu, institutor din Pitești, împreună cu alți institutori a plasat mai mulți ucenici în atelierile cele mai însemnate din Pitești, organizând în acelaș timp cursuri teoretice de învățământ profesional pentru instrucțiunea acestor ucenici. La ferărie a plasat 40 ucenici, la șamplărie 11, la cismărie 7, la tini-chigerie 2. S'a făcut o colectă pe centrul a cărui se puteau procură hainele și cărțile trebuitoare. Cursurile teoretice se țineau în fiecare zi dimineață de la 8—11, iar lucările în atelierele particulare din o-

raș dela $1\frac{1}{2}$ —6 după ameazi. Se învățau următoarele obiecte teoretice: Germana, contabilitatea, aritmetica, geometria, tehnologia lemnului și a fierului desemnul industrial, desemnul de ornament și igiena¹⁾.

Repausatul profesor și deputat Popescu din Bârlad, unul dintre rarii buni români, a trimis la Cluj în Transilvania 40 de ucenici, cari dupăce au învățat diferite meserii, s'au întors în Bârlad, unde au deschis ateliere, fiind ajutați cu bani de cătră o societate, ce o înființase regretatul Popescu pentru acest scop.

La Curtea de Argeș există o societate, care ia tineri dela țară și-i tocmește la diferenții maștri din orașe. După îsprăvirea învățăturii îi trimit în satele lor, unde își deschid mici ateliere.

Scoala de sondori din Câmpina a fost înființată în 1904 tot din inițiativă particulară.

Scoalele de meserii pentru fete.

Întâia școală de meserii pentru fete a fost înființată pe cale bugetară (fără

1) Asociațiuni pentru patronajul și învățământul industrial de G. Hazu. București 1901, Pag. 5.

lege) în anul 1877 sub numele de școala profesională de fete, de cără repausatul ministrului de instrucție G. Chițu. Tot în 1877 s'a publicat regulamentul și programă școalelor profesionale de fete.¹⁾ La început cursurile școalelor profesionale nu durau decât 3 ani; constatăndu-se însă, că în acest timp nu se putea învăță în mod temeinic meseria aleasă, cursurile se măriră la 4 ani și pe urmă la 5 ani. După programă din 1877 se învățau următoarele obiecte teoretice: Religiunea, română, franceza, aritmetică și elementele de contabilitate, desemnul.

Dintre meserii se învățau rufăria, crotitoria pentru doamne și fabricațiunea florilor artificiale. Lectiunile teoretice se țineau în fiecare zi de lucru dela 8—10 dimineață, iar profesiunile se predau în timpulernii dela 11—4 p. m., Sâmbăta dela 11—2. Acest program a fost modificat în 1898²⁾. După acest program studiile țineau 7 ani, dintre cari 5 pentru învățământ și 2 pentru perfecționarea meseriei. Acest program prevede

1) Monitorul oficial No. 85 din 18 August 1887 și Colecțiunea de legi, regulamente și programe dela 1864—1901 de Lascăr și Bibiri, pag. 332 și 975.

2) Monitorul oficial No. 57 din 14 Iunie 1898 și Colecția de legi, etc. dela 1864—1901 de Lascăr și Bibiri pag. 1232.

următoarele obiecte teoretice: Religia, limba română (și lecturi din științe, igienă și pedagogie), limba germană, aritmetica practică și geometria practică, contabilitatea, istoria, geografia, teoria lucrului, muzica vocală, caligrafia și desenul.

Dintre meserii se învățau rufăria, crotalaria, dantele, modele și corsetele. Pentru studiile teoretice erau rezervate 18 ore în clasa I, 18 în clasa II, 17 în clasa III, 16 în clasa IV, 17 în clasa V, iar în clasele VI și VII câte 7 ore.

Prin legea din 1901, care a păstrat numărul de 7 clase, s'a lăsat la o parte o limbă străină, restrângându-se programa obiectelor teoretice și dându-se mai mult timp pentru practica meserilor. Pentru obiectele teoretice s'au rezervat cel mult 18 ore în clasele I și II, 12 ore în clasele III, IV și V și 6 ore în clasele VI și VII.

După această lege fiecare școală de meserii, care are 5 clase (dintre cari cele dintâi două sunt preparatoare) se numește școală de gradul I. La școalele de gradul I se pot adăuge două clase de perfecționare și atunci școala respectivă se numește școală de gradul al II-lea.

După programă din 1904 *) se învață

*) Monitorul oficial No. 71 din 29 Iunie 1904 și Colecția de legi, etc. dela 1901—1904 de Lascăr și Bibiri, pag. 1004.

următoarele obiecte: Religia, româna, franceza sau germana, matematica și contabilitatea, caligrafia, desenul, teoria lucrului. Pentru obiectele teoretice sunt câte 15 ore în clasele I și II, câte 12 în clasele III, IV și V, iar în clasele VI și VII sunt 6 ore.

Se învață următoarele meserii: Rusaria, croitoria, corsetaria, floraria, confecționarea vesmintelor de copii, broderii naționale, broderii artistice, dantele, țăsusul pânzei. Pentru practica meserilor sunt prevăzute câte 15 ore în clasele I și II, câte 18 ore în clasele III, IV și V și câte 42 de ore în clasele VI și VII.

Programa din 1904 a fost modificată în 1909 numai în ceeace privește atelierele de lucru¹), de oarece pe lângă atelierele, ce erau prevăzute în programa din 1904 s'a mai adăugat atelierul de țăsus scoarțe și velințe²).

In cele mai multe școale de meserii

1) Monitorul oficial No. 125 din 3 Sept. 1909 și Colecțiunea de legi, regulamente și programe privitoare la învățământul profesional aflate în vigoare la 1 Septembrie 1910 pag. 435.

2) Despre școalele de meserii pentru fete să se consulte importantul raport al d-lui S. Haret pag. 182—295.

de gradul I pentru fete se învață numai croitoria și rufăria.

Iată orașele, în cari se află școale de meserii pentru fete:

Bucuresti. Școala profesională de fete de gradul I și II A. F. Robescu (înființată în 1877). În această școală se învață croitoria, rufăria, florăria, modele și dantelăria.

Școala profesională de gradul I No. 2 Principesa Elisabeta (1892). Această școală are un atelier de corsete și un atelier pentru haine de copii.

Școala profesională de gradul I Nr. 3 Gh. Chițu (1893). Această școală are un atelier de broderie artistică și un atelier de țăsat.

Bacău (1893). Școală de gradul I (croitorie și rufărie).

Bârlad (1901). Școala profesională Roșca Codreanu, care se întreține din fundațiunea donatorului Roșca Codreanu, având programul ei propriu. Se învață croitoria și rufăria. Se predau următoarele obiecte: Română, franceza, italiana, matematică, contabilitatea, istoria, geografia, științele fizico-naturale, pedagogia și gimnastica. Această școală are și o grădină de copii.

Botoșani (1906). Școală de gradul I (croitorie și rufărie).

Brăila. Școala profesională, „Penetis.”

Zurmale" înființată în 1870 ca școală secundară a fost prefăcută în 1901 în școală profesională. Se învață croitoria și rufaria. Dintre obiectele teoretice se predau: Religia, aritmetică și contabilitatea, germana, franceza, greaca, igiena, economia domestică, desemnul și caligrafia, jocul, piano.

In următoarele orașe sunt școale de gradul I, în cari se învață croitoria și rufaria: Buzău (1893), Câmpulung, Constanța (1897), Caracal (1891), Dragășani (1910), Focșani, (1901), Huși, (1898), Piatra-Neamț (1895), Roman (înființată în 1879 și trecută la stat în 1882), Râmnicul-Sărat, Slatina, (1897). Târgoviște (înființată în 1891, iar în 1907 a trecut la stat), Tecuci (1898 „Școala profesională Tache Anastasiu"), Târgu-Jiu (1899), Turnu-Măgurele (1906), Turnu-Severin (1892), Vaslui (1896).

Galați (1893). Școală de gradul I (croitorie, rufarie, flori).

Iași (1877). Școală de gradul I (croitorie, rufarie, flori, țăsatorie).

Giurgiu. Școală de gradul I (croitorie, rufarie, țăsaturi).

Ploiești (1886). Școală de gradul I (rufarie, croitorie, flori).

Pitești. Școala profesională de fete Ioan, Maria și Constantin Teiulescu, înființată în 1897 (croitorie, rufarie și broderie artistică).

Pe lângă acestea mai amintim următoarele școale, cari se întrețin din fundațiuṇi particulare și cari au aceeași organizație ca și școalele statului : *Scoala de gradul I și II a reuniunii femeilor române din Iași. Secția profesională a Azilului E'ena Doamna din București. Scoala profesională Madona Dudu din Craiova* (această școală dela 1 Septembrie 1912 a trecut la stat). În total sunt 32 de școale de meserii pentru fete. Pe lângă aceste școale mai sunt și alte școale profesionale particulare, cari au organizații diserte.

Ministerul de comerț și de industrie a început să înființeze școale practice de țășătorie atât la sate cât și la orașe.

Alte școale de fete, în cari se învață meseriile.

Meseriile se mai învață în următoarele școale :

Școalele normale de învățătoare. În clasa I se învață diferite cusături, împletitul ciorapilor, cărpital ciorapilor. În clasa II aplicarea cusăturilor la confecționarea unei bucăți din rufăria de uniformă a școalei (d. e. a unei cămeși de zi pentru femei), cărpital, broderia națională. În clasa III cămeși de noapte pentru femei, cămeși bărbătești (țărănești),

broderie de fanlezie, tricotaj de lână pentru copiii mici (pantofi, berete, pecte, etc.). În clasa V cusutul cu mașina. În clasa VI rufăria, uniforme cusute cu mâna și mașina, rochii, torsul cănepei, inului, lânei, bumbacului, borangicului, țăsurul, colorarea lânei, țăsurul fotelor și scoarțelor naționale.

Scoalele secundare de fete. Sî încă aceste școale se învață lucrul manual.

Scoalele de menaj și de gospodărie. În aceste școale, pe lângă bucătărie, spălat, călcat, se învață și cusutul, rufăria, etc.

Scoalele primare de fete. În clasa I se fac exercițe ușoare cu croșetul, exercițe ușoare cu cărlige, în clasa II cusători, în clasa III împletituri de ciorapi, în clasa IV croitul și cusutul rufelor.

Școalele de menaj, de economie casnică și de gospodărie rurală.

Aceste școale au fost prevăzute în legile învățământului profesional din 1899 și 1901. Până la 1910 au existat 10 școale de felul acesta în întreaga țară.

Scoala de menaj de pe lângă Azilul Elena Doamna prepară servitoare, bucătărese, spălătoarese, bone și servitoare superioare. Școala are o secțiune pentru servitoare, o secțiune pentru bucă-

tărese și altă secțiune pentru spălătoarese.

Servitoarele (bonne à tout faire) pentru îngrijirea casei în genere învață să cunoască menajul casei, bucătăria simplă și serviciul mesei.

Bucătăreșele învață bucătăria simplă românească, franceză și germană, pateuri, torte, inghețate, etc.

Spălătoarele învață să spele dela lucrurile cele mai simple până la rufăria de lux și spălătoria zisă à neuf.

Pe lângă specialitățile de mai sus elevele învață economia domestică, calcularea cheituelilor zilnice, religia, lucrul de mână, cusături simple, de cari se simte trebuință în viață de toate zilele.

Cursurile de menaj țin 4 ani. În primii 2 ani toate elevele trec prin toate specialitățile după sistemul rotațiunii, astfel că la sfârșitul acestor 2 ani ele cunosc menajul casei, bucătăria simplă românească, spălatul, călcatul și îndoitul rufelor simple nescrobită. În ultimii 2 ani elevele se specializază fiecare în direcția, pentru care arată aptitudine. *) Direcția plasază pe eleve. În 1898 s'a modificat regulamentul acestei școale *). Noul regulament prevede 5 specialități și anume: Bone, servitoare superioare,

*) Lascăr și Bibiri „Colecția de legi, etc. dela 1901—1904 pag. 206 și 660.

servitoare bucătărese și spălătoarese. Cursul durează 4 ani. Pe lângă specialitățile arătate se predau următoarele obiecte: Limba română, franceza și germana în mod practic, calculul, religia, economia domestică, lucrul și metoda frebeliană.

Scoala externă de menaj din București. — După organizația din 1903 cursurile acestei școale durează 2 ani. Școala dă cunoștințele practice necesare unei bune gospodine²⁾. Se învață economia casnică, croitul și cusutul rufăriei și al hainelor de copii, înpletitul și reparatul ciorapilor și al hainelor, bucătăria simplă și complicată, spălatul, călcatul și scrobitul. Se primesc absolvente a cursului primar în etate de 14—17 ani. Elevele sunt externe. Pe lângă școală există un restaurant, în care în schimbul unei taxe iau prânzul studentele, profesorele, institutoarele, funcționare dela telegraf și postă.

Se învață următoarele obiecte teoretice: Economia domestică (anul I 3 ore, II 3), aritmetică și contabilitatea menajului (3, 1), igiena și lecturi folositoare pentru viața casnică (2, 1), scrierea, cetearea, compunerii, descrierii și corespondență casnică) (2—).

1) Lascăr și Bibiri „Colecțiunea de legi etc.” București 1908 pag. 268.

Scoala de menaj și de gospodărie casnică «Prineipesa Maria din Iași». Această școală s'a înființat în 1903. După organizația din 1903 în această școală se primiau fete, ce aveau etatea de 16-24 ani, care știau să scrie și să côtească. Școala are de scop să dea fetelor sau femeilor tinere române o pregătire practică pentru serviciul casei în toate ramurile sale. Cursurile încep la 15 August și se sfârșesc la 15 Iulie¹⁾) Elevele sunt împărțite în 4 secțiuni.

Secțiunea I întreține curățenia în școală, poartă socotelile gospodăriei, servește la masă și dă ajutor la bucătărie.

Secțiunea II cumpără alimente și poartă grijă de conservarea lor, găteste bucatele și face rânduială în bucătărie și cămară.

Secțiunea III spală, calcă și curăță pete.

Secțiunea IV dă rufulle la spălat și primește rufulle spălate, croește, coasă, cărpește, și drege atât hainele, cât și albiturile școalei, ale elevelor sau cele incredințate de public. Elevele stau în fiecare secțiune 2 luni și jum., iar în luna din urmă se schimbă cu săptămâna.

Școala din Iași s'a desființat mai târziu, iar în 1906 s'a reînființat prin le-

1). Lascăr și Bibiri „Colecția de legi, etc. București 1904 pag. 275.

gea din Iunie 1906 pentru înființarea școalelor normale de menaj din București și Iași, fiind ministrul de instrucție d-nul Vlădescu.

Art. 1 Se înființază două școale de menaj una în București și alta în Iași.

Art. 2. Întreținerea acestor școale va fi pentru cea din Iași din venitul fondului destinat de A. S. Regală Principesa Maria, care venit în sumă de 27,940 este prevăzut în bugetul casei școalelor pe anul 1906 | 1907 pentru întreținerea unei școale de gospodărie populară, iar pentru cea din București din donațiunea făcută de d-na Elena Eracleide¹⁾.

În 24 August 1906, s'a publicat regulamentul pentru aplicarea acestei legi²⁾.

Art. 2 din acest regulament prevede, că scopul principal al acestor școale este formarea de servitoare, menagere, bucătărese, spălațoare, jupâneșe (fete în casă).

Pe lângă fiecare din ele se va putea înființa o secțiune normală pentru a forma măestre-bucătărese, măestre-spăla-

1) Lascăr et Bibri „Colecția de legi“ etc. dela 1904—1906 București 1906 pg. 47 și Monitorul oficial No. 49 din 2 Iunie 1906.

2) Lascăr și Bibiri „Colecția de legi“ etc. București 1906 pag. 244 și Monitorul oficial din 29 August 1906.

torese, măestre-jupâneze (fete în casă) măestre-menajere.

Secțiunea normală se va înființa și desvoltă în raport cu nevoile învățământului de menaj.

Art. 3. Pe lângă fiecare școală se va înființa un birt sau cantină școlară pentru studente, institutoare, profesoare sau familii sărace.

Art. 4. Se primesc de preferință orfane cu 4 clase primare, având vîrsta de 17—18 ani.

Art. 5. Pe lângă elevele orfane interne se pot admite cel mult a treia parte eleve cu părinți „ca solvente“.

Personalul școalei se compune din o directoară, o cusătoreasă, o spălătoreasă și o bucătăreasă.

Directoara învață pe eleve noțiuni de contabilitate menajeră, noțiuni de desemn noțiuni sumare de igienă și de medicină practică, noțiuni de horticultură. Predicile religioase și morale se fac de un preot. Elevele merg Duminica la biserică împreună cu directoarea.

Programa și durata studiilor va fi:

a) Pentru menajere 6 luni cu următoarea programă: Bucătaria, rânduiala în casă, economia casnică, cusătoria, călcătoria, contabilitatea menajeră, grădinăria și îngrijirea pasărilor din curte, igiena și medicina practică.

b) Pentru bucătăresc, spălătoresc și jupâneșc prepararea durează un an.

Art. 17. În secțiunea normală a școalelor de menaj și de servitoare vor fi admise candidatele, ce vor prezenta diploma de absolvire a unei școale normale de învățătoare sau institutoare, având vîrstă între 18 și 25 de ani.

Cursurile secției normale se predau de același personal, ca și al secției pentru servitoare. Directorul predă la această, secție următoarele materii:

Contabilitatea menajeră, economia casnică, igiena cu elemente de fisiologie și medicină practică, chimia și fizica alimentației, horticultura, desenul geometric și practica pedagogică.

Art. 21. Durata studiilor pentru elevile secțiunii normale va fi de 6 luni pentru aspirantele la diplome de maistre în bucătărie și maistre jupâneșe.

Școala de gospodărie rurală din comuna Barcea (Tecuci) a fost înființată în 1904. Se învață economia casnică, cultura legumelor, bucătăria, croitoria și țăsătoria. Scoli de gospodărie rurală mai sunt în *Bucecea* (Botoșani), înființată în 1907), *Poiana* (Dolj, 1910, *Teiu* (Argeș), *Vădeni* (Gorj). *Cocioc-Brătulești* (Ilfov, școală particulară), *Institutul Oteleșanu*, etc.

Învățământul profesional la mănăstiri Lă manastirea Vărătec ministrul de

agricultură a înființat o școală practică pentru cultura vermilor de mătasă. În fie care vară călugărițele sunt instruite timp de 2 luni în cultura vermilor de mătasă. Ele examinează cu lupa semințele, dacă sunt bune sau nu.

I. P. S. Mitropolitul Pimen al Moldovei a înființat la Agapia și Varatec ateliere de țăsătorie.

Invățămîntul agricol

Prin art. 207 din legea învățămîntului din 1864 se prevede înființarea în centrele principale ale României a trei școale de agricultură, care vor cuprinde și ferme model pentru instrucțiunea practică a agriculturii.

Cea mai veche dintre școalele de agricultură este

Școala centrală de agricultură dela Herestrau (lângă București), care a fost înființată de Știrbei Vodă în 1858 sub numele de „*Institutul național de agricultură*“ la Pantelimon (pe o moșie a Eforiei spitalelor civile, care fusese arenădată anume spre a servi ca fermă pentru instrucția elevilor), a fost mutată la Herestrau. Această școală a fost administrată mai întâi de Eforia școalelor, după aceasta de ministerul de instrucție, apoi de ministerul de lucrări publice, iar

în 1883 înființându-se ministerul de agricultură a trecut în administrația acestui minister, în 1899 a trecut din nou la ministerul de instrucție, iar în 1900 îndărăpt la ministerul de agricultură.

Pe lângă această școală a fost înființat, chiar dela început, un atelier mecanic, care a existat mult timp ca anexă a școalei de agricultură. În acest atelier, în care erau primiți 10—20 de elevi, se făceau lucrări de lemnărie și ferărie pentru repararea instrumentelor agricole. Elevii primiau și un curs elementar de învățământ teoretic.

Legea din 13 Septembrie 1883 prevede 3 grade de școale de agricultură : a) Școale practice de agricultură. b) Școale regionale de agricultură. c) Școala superioară de agricultură dela Herestrau.

Școale regionale de agricultură nici n'au existat, deși legea cerea înființarea cel puțin a trei școale, una în centrul Olteniei, alta în centrul Munteniei și a treia în mijlocul țării.

În 1883 s'a înființat școala practică de agricultură dela Strihareț (Olt), iar în 1885 cea din Păncești-Dragomerești (Roman).

Școala „Iordachi Zossima“ dela Armașești (înființată în 1889 din un însemnat fond lăsat de I. Zossima) este o

școala mixtă de agricultură și de meserii pentru băieți și fete.

Până la 1893 în școala centrală de agricultură dela Herestrau se facea prea multă teorie, iar ferma școalei era în stare foarte rea (inginerul Stoinescu fiind delegat să assiste la examene în 1890 a constatat acest lucru, de asemenea și reprezentantul Greceanu).

Prin legea învățământului profesional din 1893 (fiind ministru de agricultură, domenii, comerț și industrie din P. Carp) școala dela Herestrau se reorganizază, separându-se în același timp școala de silvicultură de cea de agricultură.

După această lege școala centrală de agricultură are de scop a forma personalul fermelor model ale statului, buni administratori pentru moșiile particulare, precum și personalul necesar serviciului ministerului de agricultură și domenii. Durata studiilor este de 4 ani, din care 2 jum. în școala centrală de agricultură și 18 luni practică la una din fermele model ale statului.

Învățământul este teoretic și practic și cuprinde următoarele materii: 1) Agricultura generală, specială și asolamentele, precum și economia forestieră. 2) Economia politică, statistică și economia rurală 3) Matematica și geniul rural. 4) Anatomia și fizologia animală,

zootehnia și noțiuni de medicină veterinară. 5) Științele naturale, botanica agricolă, geologia și mineralogia. 6) Contabilitatea agricolă. 7) Horticultura, viticultura și entomologia aplicată. 8) Fizica, chimia generală și agricolă, tehnologia agricolă. 9) Dreptul administrativ și legislația agricolă.

La fiecare curs profesorii și conferențiarii sunt obligați a face aplicații (referitoare la materiile prevăzute) atât în laboratoare, cât și la ferma școalei, precum și excursiuni.

Pentru intrare în școală se cereau 4 clase secundare și concurs. Absolvenții liceelor intrau fără concurs. Elevii sunt interni (bursieri sau solvenți)

Tot prin legea din 1893 se prevede înființarea a cel puțin 3 ferme model pe moșiiile statului, alese de ministerul agriculturii. Scopul lor este :

a) A servi ca model de cultură ameliorată a moșilor mari din regiunea, din care se vor atlă.

b) A deprinde în timp de 1 an și jum. pe elevii absolvenți ai școalelor practice și ai școalei centrale de agricultură cu practica lucrărilor agricole și ale unei bune administrații de moșii.

c) A servi la îmbunătățirea raselor de cai de munte, boi, oi și rămători.

Fiecare fermă model va avea în clă-

diri, mașini și vite zestre, care nu va putea fi cu timpul mai mică de 500,000 de lei.¹⁾

Tot prin legea din 1893 s-au reorganizat și școalele practice sau inferioare de agricultură. În școalele practice se primiau absolvenții cursului primar, având vîrsta cel puțin de 16 ani. Elevii erau interni (bursieri ai statului, județelor, comunelor și particularilor). Cursurile durau 2 ani și 1 și jum. practica la o fermă.

Scoalele practice de agricultură aveau de scop să aducă noțiunile elementare de agricultură și să deprindă pe elevi în un mod practic cu o cultură rațională. Ele trebuiau să înființeze pe moșiile statului, dându-li-se 100 de hectare de pământ.

Prin legea învățământului profesional din 1909, fiind ministru de instrucție domnul Spiru Haret, s-au trecut școalele de agricultură dimpreună cu școalele de comerț și de meserii dela ministerul de agricultură, comerț și industrie la ministerul de instrucție, organizându-se din nou.

Legea din 1899 prevede pentru întâia

1) Până acum să înființeze o fermă la Laza (Vaslui), a cărei întreținere costă 153.388 de lei și alta la Studina, cu care se cheltuiește pentru personal și exploatare 163.904.

dată înființarea la sate de *școale elementare de agricultură și de gospodărie rurală* spre a deprinde pe țărani cu o cultură mai sistematică a pământului¹⁾). Această lege bună n'a putut fi pusă în practică atunci, de oarece guvernul conservator, ce a urmat celui liberal, a abrogat legea din 30 Martie 1899, readucând prin legea din 5 Aprilie 1900 școalele la starea de mai nainte²⁾, prevăzând în același timp înființarea de școale primare superioare în centrele rurale, în cari se va putea da o dezvoltare mai mare noțiunilor agricole, putându-se alătură și ferme de experiențe. Școalele de agricultură au fost renapoiate ministrului de agricultură.

Revenind la putere partidul liberal legea aceasta a fost abrogată prin legea din 9 Iulie 1901, care restabilește legea din 1899, trecând la ministerul de instrucție școalele de agricultură, afară de școala dela Herestreu.

Organizația actuală a școalelor de agricultură.

Școalele de agricultură după legile din

1) Monitorul oficial No. 287 din 31 Martie 1899 și colecțiunea de legi dela 1864—1901 etc. de Lascăr și Bibiri București 1901 pag. 96.

2) Monitorul oficial No. 6 din Aprilie 1900 și colecția de legi, etc. dela 1864—1901 de Lascăr și Bibiri pg. 1191.

1899 și 1901 se imparte în *școale elementare de agricultură și de gospodărie rurală*, în *școale inferioare de agricultură și școala superioară de agricultură* dela Herestreu (aceasta din urmă a rămas sub administrația ministrului de agricultură).

Școalele elementare de agricultură.

Art. 5. Învățământul agricol se predă pentru băieți în școalele elementare și în școalele inferioare de agricultură, iar pentru fete în școalele elementare de gospodărie rurală.

Art. 6. Școalele elementare de agricultură au de scop învățământul practic al agriculturii raționale în vederea culturii celei mici. În ele se vor pune învăță și câte una sau mai multe din culturile și industriile anexe agriculturii sau derivate din dânsa. Felul învățământului va varia potrivit trebuințelor regiunii.

Durata învățământului va fi de 2 ani. Învățământul va cuprinde pe lângă învățatura practică a agriculturii și a noțiunilor ei anexe sau derivate repetiții asupra aritmeticiei și geometriei din programă clasei IV primare urbane sau a claselor IV și V primare rurale, cu a-

dăugire de noțiuni de contabilitate simplă; aceste repetiri însă nu vor putea ocupa pe școlari mai mult de 3 ore pe săptămână în timpul muncii câmpului, nici de 2 ore pe zi în timpul, când această muncă este suspendată. Restul timpului va fi consacrat lucrărilor practice, învățământului agricol și lecturilor folositeare. În regiunile de păduri se vor predă și noțiuni elementare de silvicultură. Învățământul agricol va fi exclusiv practic și se va face pe terenul școalei, întrebuiuțându-se școlarii ca lucrători. Prin regulamente se va hotărî ordinea și felul lucrărilor.

Art. 7. Pentru fete se vor înființa școli elementare de gospodărie rurală, în cari să se deprindă cu practica gospodăriei țărănești, cu întrebuiuțarea productelor, cu îngrijirea vitelor, etc. Aceste școale sau vor fi de sine stătătoare sau alăturate pe lângă o școală elementară de agricultură sau pe lângă o școală primară de fete. Modul de funcționare al acestor școale se va hotărî prin regulamente.

Art. 8. Școalele elementare de agricultură se vor înființa prin comunele rurale.

O școală de acest fel, ca să se poată deschide va trebui să disponă de un teren de cultură de o întindere de cel puțin 20 de hectare, acaretele, vitele și in-

strumentele agricole trebuitoare unei exploatari de mic gospodar rural, de o sală de clasă și de mobilierul necesar de clasă.

În școalele elementare, care se vor specializa în viticultură, horticultură și și pomologie și nu vor avea pământ pentru cultura cerealelor, terenul de cultură va avea o întindere cel puțin de 10 hectare. Procurarea acestora va fi în sarcina județului, precum și procurarea unei sume de 500 de lei pentru primele cheltuieli de instalare și exploatare. Plata învățătorului pentru câte 4 școli de fiecare județ va fi pe suma statului, pentru școalele, care s-ar înființa peste acest număr, plata lui va fi pe suma celor, care vor înființa aceste școli.

Fără în trei ani dela punerea în aplicare a acestei legi, fiecare județ va fi obligat să procură cele necesare pentru înființarea cel puțin a unei școale elementare. În caz de neconformare sumele cuvenite se vor inscrie din oficiu în bugetele respective.

Art. 9. Fiecare școală elementară de agricultură va fi pusă sub conducerea unui învățător, care va avea asupra lui tot învățământul școalei atât teoretic cât și practic. Pentru formarea învățătorilor școalelor elementare de agricultură, pe fiecare an se va lua câte un număr

fixat de minister, după trebuință, dintre absolvenții, cu notele cele mai mari ai școalelor normale primare de învățători înscrisi în tabloul de capacitate pentru învățători, conform art. 52 din legea Învățământului primar și normal primar. Se vor preferi aceia, cari vor fi dovedit mai multă aplicare pentru lucrările agricole etc. Aceștia, după ce vor fi numiți ca învățători, se vor trimite să urmeze, ca interni bursieri ai statului, în timp de un an teoria și practica lucrărilor de agricultură, horticultura, creșterea și îngrijirea vitelor la una din școalele de agricultură ale statului, iar după aceasta vor lucra timp de un an și jumătate tot ca interni bursieri ai statului la una din fermele model ale statului, dependinte de ministerul domeniilor. După trecerea acestui stagiu de 2 ani și jumătate, normaliștii vor putea fi numiți învățători în școalele elementare de agricultură în ordinea inscrierii lor în tabloul de capacitate pentru învățători și după regulele prescrise de legea Învățământului primar și normal primar.

Art. 12. Învățătorii școalelor elementare de agricultură vor primi leafa și gradația de învățători dela școale primare rurale conform legii Învățământului primar și normal primar. Ei au drept-

tu de a se folosi de acaretele, vitele și instrumentele agricole ale școalei pentru cultura terenurilor școalei.

Din venitul total al școalei, rezultat din exploatarea terenului ei de cultură sau a celui luat cu arendă, precum și din orice alta origine, se vor scădea cheltuelile de exploatare, acele de întreținerea vitelor, precum și o sumă de 10 la sută din venitul brut, destinată a forma un fond de rezervă, din care să se întrețină, să se repare și să se renovească acaretele, instrumentele și vitele școalăi. Din ceeace va rămâne din venit, după aceste scăderi, invățătorul va lua 20 la sută, iar restul va servi pentru a forma fiecarui școlar un capital proporțional cu timpul cât a lucrat în școală. Acest capital i se va eliberă, când va absolvî școala, sub formă de vite sau de instrumente agricole.

Art. 13. Se vor admite ca școlari în școalele elementare de agricultură absolvenți ai cursului primar urban sau rural, iar dacă vor fi locuri disponibile și tineri, cari nu au absolvit cursul primar, dar cari au cel puțin cunoștințele a trei clase primare și au vrâsta de 14 ani.

Școlarii cursului elementar de agricultură vor fi dispensați de urmarea cursurilor complimentare, prevăzute de art. 32 din legea învățământului primar și normal primar.

Dacă numărul total al școlarilor trece peste 50, pe lângă învățătorul diriginte se va mai adăugă un șef de cultură, care să-l ajute în conducerea școalei. El va primi leață și gradată de învățător de școală primară rurală, însă fără drept la locuință, nici a luă parte la beneficiile școalei. Șefii de cultură numiți în acest mod, după ce vor obține și numirea definitivă, vor putea fi înaintați ca dirigienți de școale elementare de agricultură, în caz de vacanță.

Şeful de cultură poate să fie și un străin, în acest caz el va fi angajat cu contract pentru un termen mai lung de 10 ani. Plata șefului de cultură va fi în sarcina autorității, care plătește și pe învățătorul diriginte al școalei.

În caz când numărul cererilor de admisiune în o școală elementară de agricultură ar fi mai mare decât numărul locurilor disponibile, se vor admite de preferință școlarii din județul sau comunele, cări contribue la întreținerea școalei. Școlarii vor fi externi. Județele și comunele vor putea înființa burse de ajutor pentru școlarii lipsiți de mijloace.

Pe lângă fiecare școală se va înființa în contul autorității, care a înființat școală căte o cantină școlară. Școlarii, cări se vor servi de dânsa, vor plăti o taxă în folosul cantinei, cei cu totul lipsiți

de mijloace vor fi scutiti de plata acesti taxe.

Art. 14. Fiecare din invățătorii școalelor elementare de agricultură va fi obligat a face în fiecare an căte cel puțin șase conferințe practice referitoare la agricultură, pomologie, grădinărie etc. pentru locuitorii săteni. Aceste conferințe se vor face în zilele de Duminecă sau sărbători, în satele vecine cu școala, și vor fi insolite de demonstrații experimentale.

În următoarele localități sunt școale elementare de agricultură : *Belcești* (Iași), *Bogdănești* (Bacău, agricultură și pomicultură), *Branișteu* (Covurlui, 1901), *Dobrogostea* (Argeș 1904, trecută la stat în 1908), *Dobrovăt* (Vaslui 1908, agricultură și meserii — lemnărie și rotărie), *Drăghiceni* (Romanăti 1901, școala S. Somănescu), *Gemeni* (Mehedinți 1905, școala contele Tallevici), *Lehlia-Săpunari* (Ialomița 1908), *Poiana* (Dolj 1901, școala de agricultură și meserii I. Marincu—lemnărie, rotărie și fererie), *Strehnea* (Mehedinți 1901), *Sopotu* (Dolj, 1902), *Ștefănești-Zătăreni* (Vâlcea 1909), *Zidărici* (Vlașca, 1909).

La școalele elementare de agricultură sunt și maîstri impletitori.

Școale de viticultură sunt în următoarele localități : *Huși* (școala de viti-

cultură și dogărie, înființată în 1908), *Odobești* (Putna 1901, viticultură și dogărie), *Valea Călugărească* (Prahova 1907, viticultură și dogărie).

Tot aici putem aminti și cele 10 școale de lucrători agricoli de pe lângă cele 10 pepiniere ale statului.

In pepinierile viticole și pomologice se țin de două ori pe an cursuri practice. In pepiniere pe vremea altorului se predă învățământul practic al altorii viței și a arborilor fructiferi tuturor celor, cari vor să învețe. Cincisprezece zile primăvara și toamna, tot la pepiniere, se țin conferințe de către institutori, preoți și alții asupra lucrărilor și produselor viticole, pomologice și agricole.

Iată localitățile, în cari se află pepiniere: Drăgășani, Strehaia, Țintea, Urziceni, Petroasa, Odobești, Botoșani, Vișan, Cotnar, Ciuperca. Pepinierele sunt instituite după sistemul cel mai modern, având locuri, instrumente, animale de muncă, mașini, pluguri cu aburi, terenuri cultivabile pentru tot soiul de pomi, de cereale, legume și vițe de vie.

Prin deciziunea ministerială din 27 Mai 1909 studiile, ce se predau la pepinierile viticole, pomologice și grădinele publice, s'au echivalat cu studiile, ce se predau în școalele elementare de agri-

cultură, dând dreptul la serviciul militar cu termen redus.

La ferma *Lazi* este o școală practică de lăptărie, iar la *Studina* este o școală practică de disecare, drenaj și irigații. La *Roman* se află o școală de stupărie.

Școalele inferioare de agricultură.

Art. 15 Școalele inferioare de agricultură au de scop să da cunoștințe teoretico și practice pentru a forma buni gospodari rurali și pentru a prepara pe învățători pentru școalele elementare de agricultură.

O școală elementară de agricultură va trebui să disponă de o întindere de cel puțin 100 de hectare, de clădirile, materialul și vîtele necesare.

Școala va fi pusă sub conducerea unui director, care va fi profesorul de științele agricole al școalei sau o altă persoană cu cunoștințe speciale de agricultură. El va fi însărcinat cu conducerea exploatarii moșiei școalei.

Școala va avea trei clase de căte un an. Învățământul teoretic va cuprinde: Cunoștințe de agricultură și horticultură cu industriile anexe de creșterea și întreținerea vitelor, de științe naturale, de

aritmetică practică, contabilitate și agrimensură. El se va da mai ales în timpul iernii și nu va cuprinde în cei trei ani mai mult de 600 de lecții. Restul timpului se va consacra exclusiv lucrărilor practice, care se vor executa chiar de școlari în tot cursul anului. În regiunile de păduri se vor predă și cunoștințele de silvicultură.

Art. 16. În școalele inferioare se vor primi : a) Absolvenți de ai școalelor normale primare de învățători conf. art. 9, al. II. b) Tineri, care vor fi absolviti o școală elementară de agricultură. c) Tineri, care vor fi absolviti cursul primar. Școlarii vor putea fi interni sau externi. Școlarii interni vor fi bursieri întreținuți de stat, de comune sau de județe, sau solvenți. Plata anuală pentru întreținerea unui bursier întreținut de comune sau de județe sau a unui solvent va fi de 250 de lei. Toți școlarii vor fi obligați la munca manuală pe moșia școalei. După terminarea școalei absolvenții vor fi obligați să lucreze un an și jumătate într-o fermă model pentru completarea educației lor practice. Atestatul de absolvire nu li se va elibera decât după trecerea acestui timp de aplicațione.

Art. 17. Venitul provenit din exploatarea terenului și vitelor școalei se va întrebuița în modul arătat la art. 12,

cu deosebire că partea care se va da directorului școalei va fi de 10 la sută, iar capitalul format fiecărui școlar i se va elibera sub formă de vite de muncă, de instrumente agricole, sau de sămânță bună, în momentul când va termina stagiu de practică la ferma model.

Art. 18. Institutorii dela școalele inferioare de agricultură se vor numi dintr-absolvenții cu diplomă ai unei școale superioare de agricultură. Institutorii de științe agricole, pentru a fi numiți, pe lângă diploma de absolvire a unei școale superioare de agricultură, vor mai trebui să dovedească, că au fost ocupati în timp de cel puțin doi ani în exploatarea unei moșii.

Art. 19. Salarul institutorilor școalei inferioare de agricultură va fi de 225 de lei pe lună.

Iată localitățile, în cari se află școale inferioare de agricultură :

Alexandria (Teleorman, școală de agricultură și comerț), *Armășegi* (Ialomița 1889, școală de agricultură și de meserii, lemnărie și ferărie), *Nucet* (Dâmbovița 1901, școală de agricultură și de meserii — lemnărie și dogărie), *Pău-cesti Drăgomirești* (Roman 1885, această școală a fost prefăcută acuma în școală medie de agricultură), *Striharet* (Olt 1883, *Râmnicol-Sărat* (1904)

Pe lângă scoalele elementare și inferioare de agricultură mai sunt și următoarele scoale întreținute din fundațiuni particulare :

Scoala inferioară de agricultură Tache P. Anastasiu din Tigănești (Tecuci). Această școală este întreținută de Academia română. Academia dă burse elevilor, cari urmează la școală, sunt preferiți copiii sătenilor de pe moșiile Tigănești și Câlmațui ale Academiei.

Tot academia mai întreține o *școală de agricultură la Moara Grecilor* (Vaslui). Epitropia institutului N. Sofian din Botoșani a înființat o școală practică de agricultură la Pelipăuți (Dorohoi), care funcționează în baza unui regulament de organizare, rămânând ca să se mai înființeze încă două școale.

Scoala din Pelipăuți are de scop a da filor de săteni noțiuni elementare teoretice de agricultură, a-i deprinde în mod practic cu o cultură rațională necesară unui bun agricultor rural, a-i învăță în mod elementar noțiuni de silvicultură necesare unui bun pădurar, a-i învăță creșterea, prăsila și îngrijirea animalelor domestice și legumăria, precum și una sau mai multe din culturile și industriile anexe agriculturiei sau derivate din ea.

Cursurile durează doi ani, ele încep la 1 Septembrie și se sfârșesc la 15 August. Lecțiunile teoretice în număr de 280 pe an de fiecare clasă se fac numai în timpul iernii (dela 1 Octombrie până la 31 Marte), cuprinzând următoarele materii : Noțiuni elementare de agricultură, de creșterea și întreținerea vitelor, de horticultură (pomologie și legumărie), de silvicultură, de aritmetică practică, de agrimensură, de sericultură, de agricultură și de contabilitate agricolă simplă.

Tot în timpul ieroii elevii sunt instruiți în mod intuitiv și practic asupra lucrului manual. Lucrul manual (în mod practic) cuprinde facerea frânghiilor, împleniarea paelor și făcerea pălăriilor de pae, facerea rogojinelor din papură, facerea coșurilor din nule de răchită, împleniarea spetezelor, dela car și căruțe din nule de răchită.

In restul timpului (dela 1 April—15 August) școlarii fac numai lucrările practice pe terenul școalei, în grăduri, la grădina de legume, la pepiniera de pomi roditori, la stupărie și la creșterea vermilior de mătasă.

Învățământul practic al preparării produselor de lapte se face în tot cursul anului școlar.

Exploatarea terenului școalei se face numai cu elevii, astfel că ei execută în tot timpul anului toate lucrările, ce

reclamă acea exploatare în ramurile ei arălate mai sus.

In tot timpul anului se mai predau elevilor în mod practic meserii de către maîstrii speciaли.

Noțiunile teoretice elementare de tehnologia materialelor întrebuiñtate la meserii se predau în mod intuitiv în acelaș timp cu lucrările practice.

Școala superioară de agricultură

Scopul școalei de agricultură este de a forma personalul didactic pentru școalele inferioare de agricultură, personalul fermelor model ale statului, buni administratori pentru moșiile particulare, precum și personalul necesar serviciilor ministerului de agricultură și domenii.

Învățământul în școală este teoretic și cuprinde:

Agricultura generală și specială, silvicultura și economia forestieră, horticultura, pomologia, viticultura și vinificația, științele naturale, anatomia și fiziolgia animală, zootechnia și noțiuni de medicină veterinară, entomologia aplicată, botanica agricola, fiziolgia și patologia vegetala cu studiul semințelor, geologia și mineralogia, fizica, chimia agricolă și tehnologia agricolă, matematica, geniul rural, contabilitatea a-

gricolă, economia politică, statistica, economia rurală, dreptul administrativ și legislația agricolă.

Studiile durează 4 ani, din cari 2 jum. în școală și 1 jum. de practică la uea din fermele model ale statului.

În școala superioară sunt primiți absolvenții școalelor inferioare de agricultură, absolvenții secțiunii reale, clasice sau moderne de liceu sau cel puțin a 6 clase liceale.

Invățământul agricol în universități. La universitatea din București este o catedră de chemie agricolă, iar la cea din Iași o secție agricolă pe lângă facultatea de științe.

Art. 59 din legea invățământului superior din 1912 (fiind ministru d-nul C. Arion) prevede, că pe lângă unele facultăți se va putea organiza un invățământ agricol, comercial, dentistic, medico-legal, electrotechnic, etc.

Alte școale, în cari se predă invățământul agriculturiei.

Invățământul agricol s'a introdus în 1901 în liceul din Buzău. În clasa V a acestui liceu se învață agrologia (cultura pământului) fitotechnia (cultura cerealelor și a plantelor). În clasa VI se

învață silvicultura, noțiuni de horticultură, pomicultură și viticultură¹⁾.

Liceul din Piatra Neamț. În locul limbii engleze s'a introdus la acest liceu învățământul agricol. În clasa V se învață agricultura și zootechnia, în clasa VI fitotechnia, în clasa VII economia forestieră și tehnologia agricolă, în clasa VIII economia rurală și economia vitelor²⁾. De asemenea și la liceele din Focșani, T. Severin și Botoșani.

La Döbeln (Saxonia) se află un gimnáz real, cu o școală de agricultură paralelă cu clasele cursului superior³⁾

Învățământul agricol se mai predă în orfelinate.

Orfelinatul corpului didactic dela Bistrița (Vâlcea) are între altele pentru băieți o secțiune agricolă și de meserii, iar pentru fete o secțiune de gospodărie rurală și de industrie casnică.

Orfelinatul corpului didactic dela Dobrovăț (lângă Iași) are o școală de agricultură.

Institutul de surdo muți și orfelinatul agricol „Ferdinand” înființat în 1898 de

1) Lascăr și Bibiri „Colecția de legi, etc. dela 1901—1904 pag. 416.

2) Lascăr și Bibiri „Colecția de legi etc.” dela 1901—1904 pag. 417.

3) N. Moisescu „Secții profesionale pe lângă licee” București 1907 pag. 14.

M. S. Regele au căte o școală agricolă.

Seminariile. În cursul superior al seminarelor se învață agronomia, horticultura și viticultura, creșterea animalelor și noțiuni de medicină veterinară (clasa V₁, VII₂, ¹).

Scoalele normale de învățători. Pe lângă școlile normale de învățători s'a organizat un învățământ practic agricol, înființându-se și ferme.

La fiecare școală normală este către un agronom, care împreună cu elevii se ocupă numai cu lucrările practice de agricultură. Conform programei școalelor normale din 2 Iunie 1903 lucrările practice sunt obligatoare pentru toți elevii normaliști din toate clasele către o jumătate de zi pe săptămână de fiecare clasă.

Școalele normale Carol I și Vasile Lupu au ferme model, care sunt lucrate numai cu elevi normaliști. La aceste ferme se cultivă plante de nutreț, legume, flori, pomi roditori, se îngrijesc vitele, se cresc albine și vermi de mătasă. De asemenea la școlilele normale din Bârlad, Galați, Craiova și Buzău au început a se instala ferme ²).

1) Lascăr și Bibiri „Colecția de legi“ etc. dela 1901—1904 p. 355.

2) Vezi S. Haret „Raport amintit“ p. 188.

Scoalele primare rurale. Art. 24 din legea învățământului primar prevede, că absolvenții școalelor rurale să aibă pe lângă alte cunoștințe și cunoștințe îndestulatoare de agricultură practică.

Spre a se indeplini dispoziția acestui articol, d-nul Haret a dat o circulară (24 April 1901) pentru înființarea grădinelor scolare¹⁾. Citez aici o parte din acea circulară, din care se poate vedea cât interes a pus d-nul Haret pentru a introduce învățământul practic agricol în școalele rurale : „Nu este de ajuns, ca copilul săteanului să știe numai a ceta și a socotii, a avea cunoștințe de istorie și geografie, căci atâta nu-i îndestulător, lui ii sunt necesare și cunoștințele practice. Așa el trebuie să știe ceva din lucrul manual, împletirea unei rogojini, coș pălării etc., să știe să cânte la biserică sau în cor, să poată întocmi o mică grădină cu verdețuri, legume și pomi rodiitori și numai atunci putem spune, că absolventul școalei rurale se află înzestrat cu cunoștințele complete, ce i le poate da școala.

Învățătorul trebuie să servească de exemplu săteanului în toate și prin urmare și în ce privește agricultura.

1) Legile și regulamentele scolare dela 1901—1904 de Lascăr și Bibiri pag. 496.

Grădina școalei va trebui să fie cea mai frumoasă din sat și să servească pentru săteni ca un model de imităț.

Citez aci o parte din *circulara d-lui Haret din 5 Februarie 1902*, adresată revizorilor școlari, prin care se organizează învățământul practic agricol în școalele rurale și se înființază învățătorii ambulanți: „Școala rurală trebuie să pregeatească pe copiii de săteni anume în vederea meseriei de agricultori. Învățătorul va cultivă pământul împreună cu școlarii cei mai în vrăstă din orice clasă ar fi. Unde numărul acestora nu ar fi prea mare, învățătorul va putea primi și din absolvenți și la trebuință pe oricare adult din sat, care ar voi să se instruească.

Invățământul trebuie să fie exclusiv practic. Dacă un învățător ar reuși de exemplu să răspândească cultura cartofilor și să deprindă pe țărani cu rotația unea anuală a culturilor, acesta va fi deja un mare serviciu, cel va fi făcut. Altul va putea încă pentru introducerea fânțelor artificiale, altul pentru cultura legumelor, cari intră în alimentația țăranului, etc. Din venitul brut se va scădea cheltuiala seminței și a vitelor, nu însă a lucrătorilor. Din restul net 25% va lua învățătorul și 65% vor lua școlarii, cari au lucrat. Un sistem analog se va urmări și pentru grădinele școlare.

Venitul grădinei școalei trebuie să aparțină învățătorului, școlarii vor primi din dansul numai 25% ca plată pentru muncă lor, pentru că această muncă să nu fie gratuită.

Spre a instrui pe învățători dela sate în cultura cerealelor, pomilor și a legumelor se instituiesc învățătorii agricoli ambulanți. Unui învățător ambulant i se va pune să în samă 8—15 școale cu pământuri. Învățătorul va avea indatorirea, ca în timpul cât durează munca câmpului să viziteze pe rând toate școalele, ce-i sunt date în samă. Învățătorul ambulant va arăta lucrările, ce sunt de făcut, modul cum să se facă, va azista la ele o zi, două sau trei, va da instrucțiuni învățătorului local, ce are de făcut până la viitoarea sa vizită și pe urmă va trece la altă școală".¹⁾

De oarece din 3,480 de școale primare rurale, ce erau în 1903 numai 1450 aveau pământuri, de aceea d-nul Haret a făcut un apel către proprietarii rurali, ca să procure școalelor pământul necesar practicii agricole.²⁾

Tot în 1902 s'a instituit *sărbarea să-*

1) Lascăr și Bibiri Colecția de legi, regulamente etc, de la 1901—1904 pg. 524.

2) Lascăr și Bibiri Colecția de legi dela 1901—1904 pag. 526.

irii pomilor. Iată o parte din acea decizie dată de d-nul Haret: „Pomii se vor sădi în cele 3 Joi înainte de Florii (întotdeauna în luna Martie). Un grup de 8 elevi din cele două din urmă clase va sădă câte un pom. Se institue 5 premii acelor dirigenți de școale, cari se vor dovedi, că au sădit numărul cel mai mare de pomi și că la școală au peșniera cea mai mare, mai bine îngrijită și mai bogată în pomi fructiferi altoiți. 1).

La 20 Februar 1902 d-nul Haret se adresază mitropolitilor și episcopilor, rugându-i să ia măsuri, ca preoții să colaboreze cu învățătorii la activitatea lor culturală. Efectele colaborării preotului cu învățătorul satului s-au simțit cu deosebire la constituirea de societăți rurale de economie, al căror scop este de a dezvoltă deprinderea economiei la săteni și de a-i scuti de flagelul cămătăriei²⁾.

In 28 Februar 1902 d-nul Haret dă o decizie în privința împărțirii școalelor rurale din județe în grupe și grupele în cercuri culturale :

„Invințătorii vor ține sătenilor conferințe. Subiectele, ce se vor tracta în se-

1) Lascăr și Bibiri Colecția de legi etc. dela 1901—1904 pg. 527.

2) Colecția de legi, etc. dela 1901—1905 de Lascăr și Bibiri pag. 528.

dințele publice vor fi morale, economice și de igienă (igiena casei, a imbrăcămintei), de îngrijirea vitelor, de agricultură, de cultură pomilor, viței, a zarzavaturilor, lucernei, trifoiului, cânepeii, i-nului, de industria cânepei și a inului și foloasele industriilor casnice în general, de îngrijirea sistematică a albinelor, creșterea gândacilor de mătasă. Se vor îndemnă sătenii să-și facă societăți economice de imprumut, societăți de consum, să-și țină fiecare satean condiță de socoteli“.

In 28 Iulie 1902 d-nul Haret trimite o circulară revizorilor școlari, prin care se dispune, ca elevii din școalele rurale să aibă și ei acasă câte o grădină, pentru întreținerea căreia să li se dea notă la studiu.

Tot d-nul Haret a tremis doi institutori în Bohemia pentru a învăță fabriarea șuncei și alți doi în Bosnia pentru a învăță uscarea prunelor.

Învățământul silvic.

Învățământul silvic datează din acelaș timp ca și cel al agriculturiei. Astfel la 1858, când s'a înființat școală de agricultură dela Pantelimon s'au prevăzut în programul acelei școale și studiile de silvicultură. Dela 1860 — 1864 a exis-

tat o școală specială de silvicultură, care a scos în două promovații 20 de absolvenți, această școală însă s'a desființat încorporându-se la școala de agricultură dela Herestrau. Prin legea din 8 Iunie 1883 s'a reînființat școala de silvicultură, iar în Septembrie 1886 prin un jurnal al consiliului de miniștri s'a contopit din nou cu școala centrală de agricultură dela Herestrau. Prin legea învățământului profesional din 1893 se separă din nou școala de silvicultură de cea de agricultură, școala de agricultură mărând la Herestrau, iar școala de silvicultură fiind instalată la Brănești.

După legea din 1893 cursurile școalei de silvicultură țin 3 ani și jum., din cari 2 ani pentru teorie și 1 an și jum. pentru aplicări sistematice de cultură și exploatare de păduri. Pentru intrarea în școala se cercă absolvirea a 4 clase secundare inferioare și practica de un an ca azistent la un șef de ocol.

Pe lângă această școală s'a înființat o secție de brigadiri pentru personalul inferior necesar.

Prin legea învățământului profesional din 1899 școala de silvicultură dela Brănești a trecut dela ministerul de domenii la ministerul de instrucție, iar prin legea din 1900 a trecut înapoia la ministerul de domenii.

Innvățământul în școala de silvicultură

este teoretic și practic și cuprinde : Silvicultura, plantațiuni și însemănătări, botanica, mineralogia, geologia și zoologia, aritmetică și geometria, algebra inferioară și trigonometria plană, topografia și desenul de planuri, noțiuni de drept administrativ, regularea cursurilor apelor, metereologia și climatologia, studiul vânătorului și al pescuitului, amenajamentul, exploatarii, construcțiuni forestiere, drumuri și poduri forestiere, fizica și chimia, mecanica aplicată la silvicultură, industriile accesore silviculturii, dreptul silvie, contabilitatea administrativă și statistica forestieră, excursiuni forestiere (studii și observații generale, lucrări cu instrumente topografice, facerea unui proiect de amenajament, facerea unei triangulații).

Durata studiilor este de 3 ani și jum., din cari 2 ani de studii teoretice și 1 an și jum. ca stagiari pentru aplicații sistematice de cultură și exploatari de păduri. În cursul stagiului se fac lucrări de amenajare, de punere în exploatare, de topografie, de triangulare, de construcțiuni forestiere (case, ferestre, drumuri) de ameliorații și plantațiuni.

Pentru intrare în școală se cer aceleși condiții ca și pentru școala superioară de agricultură.

In secția de brigadieri de pe lângă școala de silvicultură se primesc prin-

concurs foștii caporali și sergenți români din armată, cari au certificate de bună purtare.

Materiile de învățământ sunt : Cunoștințe elementare de științele silvice, matematice, administrative și de legislație silvică. Durata cursului este de 1 an.

In 1912 s'a votat legea pentru înființarea școalelor medii (școale primare superioare), fiind ministru de instrucție d-l *C. Arion*.

Această lege cuprinde următoarele dispoziții :

Art. 1. In comunele urbane și în cele rurale, centre mai populate, se vor înființa, după trebuință, școale medii de băieți și de fete.

Art. 2. Scopul școalelor medii este :

a) De a complecta și întări cultura generală, pe care o dau școalele primare elementare.

De a da cultura cuvenită acelora, cari intră în viața practică ca agricultori, ucenici industriali și de meserii.

c) De a da o instrucțiune practică și deprinderi manuale, cari se servească ca fundament și pregătire pentru școalele speciale, în cari pentru a fi admisi se cere pregătirea, ce se dă în școalele secundare.

Art. 4. Se vor primi în școalele medii absolvenți ai școalelor primare ur-

bane sau rurale în vrâstă de 11—14 ani împliniți în decursul primului an din școala medie.

Art. 5. Cursul școalei medii va avea o durată de 3 ani. Acolo, unde trebuința va cere, se va putea adăuga și anul al patrulea în scopul de a prepara pe elevii, cari voesc să intre în școale speciale, ale căror condiții de admisibilitate cer un curs secundar de 4 ani.

Anul I va avea menirea de a întări prin exercițe și a complecta cunoștințele din școalele primare. Anii II, III și IV vor fi meniți să dea elevilor cunoștințele teoretice și deprinderile practice necesare pentru școalele speciale precum și cultura cuvenită acelora, cari intră în viață practică.

Materiile de învățământ în școalele medii vor fi următoarele: a) Morala creștină și socială, completată cu povete de bună cuviință și maniere sociale. b) Limba română. c) Istoria Românilor de pretutindeni și excursiuni în istoria universală în legătură cu istoria Românilor, având de scop cultivarea sentimentului național. d) Geografia țărilor românești în deosebi economică și comercială, precum și geografia țărilor europene și din celelalte continente, cari au vre-o importanță economică și comercială pentru țara românească. e) Știin-

țele fizico-chemice și naturale în măsura cerută de preparația necesară pentru școalele speciale și pentru trebuințele practice ale vieții. f) Matematica (aritmetică și geometria în măsura cerută de condițiile de la punctul e). g) Noțiunile de contabilitate cu aplicații la societățile cooperative și comerciale. h) Instrucția adică pentru a forma cetățenii disciplinați și conștienți de drepturile și datoriiile lor cetățenești.

i) Caligrafia, desenul după natură și mai ales geometric în vederea necesităților practice de agrimensură și a desenului trebuitor pentru școalele speciale, modelajul. l) Muzica vocală pentru desvoltarea auzului și gustului estetic muzical, precum și a sentimentului patriotic prin cântece populare și naționale. m) Gimnastica pentru întărirea și sprintenia armonică a corpului. n) Grădinaria și lucrul manual (cu deosebire de lemnărie și ferărie) pentru băieți, cu scopul de a da dibăcia și forța cuvenită pentru viața de meseias, precum și gustul și aplicarea pentru lucrări manuale. Pentru fete se va face lucru de mână cu acul și cu foarfecile în vederea croitoriei și cusătoriei, pregătindu-le pentru școale speciale și pentru trebuințele vieței casnice.

Se vor putea înființa mici ateliere pen-

tru diferite îndrumări ale unui învățământ practic după trebuințele regiunii.

Fetelor li se vor face și un curs de gospodărie casnică, de bucătărie, spălătorie și îngrijirea copiilor.

o) Școalele medii înființate la sate se vor înzăstră după putință ca terenul necesar practicei agricole. p) Noțiuni de igienă și medicină populară spre a ști să-și apere și să-și conserve sănătatea, la fete în special igiena casnică și a copilului mic. r) O limbă modernă (franceză sau germană) predată cu scopul practic de a învăță pe elevi conversația zilnică și care va fi facultativă.

Art. 7. Programa anului IV se va forma potrivit scopului, pentru care a fost adăugat.

Art. 14. Absolvenții cu diplomă ai școalelor medii vor face un an serviciul militar.

In conformitate cu această lege s'au înființat în anul școlar 1912–13 în București, Iași și Craiova câte o școală medie de băieți și câte una de fete, iar în Bârlad, Pitești, Roman și Caracal câte o școală medie de băieți.

Istoricul învățământului comercial

Învățământul comercial în România este mult mai vechi decât s-ar crede. Deja regulamentul organic prevede introducerea contabilității în școale. În a-

nul 1838 *contabilitatea* a fost introdusă în clasa a patra a școalelor primare din Iași, iar după un an acest obiect a fost scos din program. În anul 1843 s'a prevăzut între învățături e înalte dela *Academia din Iași* și *un curs economic*, în care curs în anul al treilea se predă *ținerea registrelor, știința comercială, știința mărfurilor și corespondere*¹⁾.

In anul 1843 se predă *contabilitatea duplă* (dopia scripture) și deosebite *cunoștințe mercantile* în clasa II a școalelor reale din Moldova, iar în clasa I *regula de trei și ținerea registrelor* (școalele reale aveau 2 clase²⁾). În 1845 se învăță *ținerea registrelor* în clasa II a colegiului Sf. Sava din București, iar în 1848 acest obiect era împreunat cu *caligrafia*³⁾. În 1844 se predă contabilitatea în clasa IV primară din Brăila. În 1850 se învăță *ținerea socotelilor de cheltuieli* în două școale primare filiale de fete din Iași, cari aveau cursuri profesionale⁴⁾.

În 1850 s'a prevăzut înființarea de *școale comerciale cu cinci clase*, dintre

1) Vezi V. A. Ureche „Istoria școalelor“, tom. II, pag. 256 și 264.

2) Vezi Istoria școalelor, tom. II de V. A. Ureche, București, 1892, pag. 263.

3) Vezi V. A. Ureche, op. cit. p. 295, 338.

4) Vezi V. A. Ureche, op. cit. tomul III, pag. 390.

cari trei clase comune pentru studiile elementare și două clase din urmă bifurate pentru secția comercială sau agricolă. Cea dintâișoală de felul acesta s'a înființat în Iași, iar mai în urmă la Galați. Școala din Iași a funcționat până la 1860, când a fost desființată, în anul desființării școala avea 19 elevi¹⁾. Tot în 1850 se prevede înființarea de școale reale în Iași, Botoșani și Galați cu un curs de cinci ani. O parte din obiecte erau obligatoare pentru toți elevii. Avem apoi un curs agricol, un curs industrial și un curs comercial. Fiecare elev trebuia să-și aleagă unul din aceste cursuri. În cursul comercial se învățau științele comerciale, între cari condica de comerț și de cambii, dopia scriptură, istoria comercială și aceea a inventiilor, geografia comercială²⁾. În clasa a V-a gimnazului din București (cu 8 clase) se învăță în 1851 aritmetică împreună cu ținerea registrelor (Istoria școalelor de V. A. Urechie, tomul III pag. 44).

În 1855 găsim învățământul comercial organizat pe lângă o școală primară din Ploiești. În 1855 și 57 se făcu un pro-

1) Vezi D. C. Olănescu „România la expoziția universală din Paris“ București 1901, pag. 158.

2) Vezi V. A. Ureche „Istoria școalelor“ tom. II, pag. 32.

iect de organizare a școalelor de comerț, conform caruia în aceste școale trebuiau să se predească cursuri generale și speciale; acest proiect însă nu a fost pus în practică. Proiectul din 1855 a fost întocmit de marele clucer Bengescu al II-lea. V. A. Urechie, repausatul profesor universitar, literat și mare naționalist, zice, că acel proiect conținează o programă largă și că programa din 1894 nu este o evoluție în comparație cu cea din 1855¹⁾. Tot pe atunci se încercă să se înființeze pe acțiuni un institut comercial, dar această încercare n'a dat nici un rezultat²⁾.

In 1855 fu prezentat proiectul de organizare separată a școalei de comerț din București.

In cele ce urmează reproducem adresa domnitorului Știrbei către eforie, prin care trimite în studiu ei proiectul, ce i-a prezentat marele clucer, G. Bengescu al II-lea.

1) Vezi importantul discurs al regetului naționalist V. A. Ureche ținut cu ocazia disensiunilor din senat din 1893, când s'a votat legea învățământului profesional, fiind ministru de comerț d-nul P. Carp.

2) In 4 August 1858 Marcu Antoniu Cârțini serie ministerului de culte și instrucție, că voește să înființeze pe acțiuni un institut filologic-științific-commercial, aprobat de guvern și care institut să fie recomandat cu circulari la prefecti (V. A. Ureche „Istoria școalelor“, tom. III, pag. 93).

Copie de pe ofisul Măriei Sale Prea Înălțatului Dom cătră departamentul credinței, dat în 20 Aprilie curent, No. 528.

„Intinderea și desvoltarea cunoștințelor comerciale este din cele dințâi trebuiețe în oricare stat și cu atât mai mult în statul românesc, unde lioasa de asemenea cunoștințe este deobște simțită. Recomandăm dar eforiei școalelor alaturatul aci proiect, care merită osebită luare în băgare de samă despre întocmirea unei școale comerciale.

Multe cursuri, din cari se însemnează aci, există astăzi în colegii, unele mai s'ar putea amâna, iar pentru altele, cari nu se vor afla înființat, invităm eforia să găsească prin orice chip profesori capabili și cu o desăvârșită practică și să înființeze cursurile, de cari se vorbește în acest proiect la art. 2 și 4, adică aritmetică comercială, aplicația algebrei la această ramură și contabilitatea comercială.

Suntem în nerăbdare a pregăti în colegiile noastre elevi cu toate preliminările științei speciale, ca prin concurs să trimitem din cei cu vocație trei în anul viitor să învețe ținerea contabilității să se practiceze în această lucrare după orânduiala, ce se păzește la finanțe, la control și la bancă. Trebuința de cunoștințele tinerii contabilității este mai cu

osebire simțită aici, atât la contoarele neguțătorilor, cât și la exploatația moșilor, pentru epistații ingrijitori de moșii, pe cari îi căutăm și nu-i găsim.

Eforia va prețui marea trebuință, ce este despre aceasta, își va chibzui orice mijloace putincioase spre a nu se mai amână a ei îndeplinire.“

(Urmează iscălitura Măriei Sale)

Cităm mai jos o parte din introducerea proiectului trimis de Câmpineanu, șeful departamentului credinței, în studiu lăsat de eforie cu adresa No. 2,264 din 25 August anul 1855. Eforia îl studiază și recunoaște, ca școalele de comerț sunt de dorit și se înfîntă. Eforia a adoptat în principiu programa alăturată pe lângă prezisul proiect, dar considerând, că această școală este de cuvînță a avea o întindere potrivită cu mijloacele noastre, a alcătuit aici alăturata programă de cursurile, ce s'ar putea înfîntă deocamdată, unele din aceste cursuri se vor urmări în colegiu, iar pentru celealte se vor orândui profesori speciali, precum se arată în program.

Eforia a chibzuit de odată :

I. Să se încredeze direcția acestei școale unui director special, căci din experiență este cunoscut, că asemenea școale nu pot prosperă fără nici o direcție, care să aibă cunoștințele cerute.

2) În această școală să se primească 40 de școlari interni, cu plata de 40 de galbeni pe an, cari se vor întrebuința la hrana școlarilor și la spălatul lor, la lefi de guvernori și de repetitori; se vor primi acei școlari externi fără nici o plată.

3) Pentru lefile profesorilor, a directorului, chiria unei case în apropiere cu colegiul, unde școlarii vor urmă o parte din cursuri și pentru ținerea muzeului și a bibliotecii, să se dea în fiecare an 100.000 de lei.

Programa cuprindează următoarele obiecte: 1) Limba germană și franceză (se vor urmă în colegiu). 2) Limba italiană (un profesor cu 500 lei pe lună). 3) Aritmetică comercială și aplicația algebrei la calculul comercial. 4) Cunoștința universală a monedelor, sistemele de greutăți și măsuri în general. 5) Elemente de geometrie (pentru materiile de la punctul 3, 4 și 5, un singur profesor cu 1.000 de lei pe lună). 6) Elemente de drept comercial (la facultatea de drept). 7) Legislația vămilor statelor principale. 8) Statistica rațională (pentru obiectele de la punctele 7 și 8 un profesor cu 600 de lei pe lună). 9) Economia industrială (un profesor cu 600 de lei pe lună). 10) Caligrafia și desenul liniar (la colegiu). 11) Fizica și chemia (la colegiu). 12) Istoria naturală (la colegiu). 13) Cunoștința

generală a comunicațiunilor și transporturilor pe uscat și pe apă peste tot globul. 14) Geografia comercială, industrială și agricolă. 15) Istoria generală a comerciului, industriei manufacture și agricole și a inventiilor (pentru obiectele dela punctele 13, 14 și 15 un singur profesor cu 600 lei pe lună).

Eforia cere aprobarea programei de sus, dar Vodă dă rezoluția aceasta :

„Această școală a se întocmi de odată este peste puțină, mai ales din lipsa profesorilor speciali, cări să unească practica cu teoria, când tot scopul acestei școale este a forma acum tineri buni, bine deprinși la ținerea de socoteли comerciale și apoi să pașască treptat la dirijarea operațiilor generale ale comerciului. Drept aceea spre a rostī formarea unei asemenea școale, eforia va luă îndată măsuri a înființă deocamdată cursurile de aritmetică comercială cu aplicația ei la asternerea socoteșilor și la ținerea reg.strelor și cu cunoștințe universale de monezi, de greutăți și de măsuri. Însă persoana, ce se va alege profesor, urmează a fi dirijat cantor la bancă sau casă negustorească, ca dintr'aceasta să se poată forma cei mai buni contabili.“¹⁾

1) Vezi V. A. Ureche „Istoria școalelor“ tomul III, pag. 90—92.

Iată o parte din introducerea acestui proiect amintit mai sus :

«Starea socială, în care am ajuns reclamă lucrări diverse și speciale ; trebuința se simte din ce în ce mai mult și se înfință instituții deosebite, în cari să se poată dobândi cunoștințele aplicate la viața socială și mai cu seamă cunoștințele profesionale de agricultură, arte mecanice, arte industriale și comerciale, învederat fiind, că de când progresele civilizației au făcut din comerțiu o putere, ce apropie națiile între ele, făcându-le tributare unele altora, pentru îmbogățirea fiecareia în parte și de când descoperirea mai multor pământuri noi, necunoscute celor vechi, au înmulțit alăușterile între oameni, comerțul a devenit o știință de cea mai mare importanță, ale cărei ramuri, cele mai mici, au ajuns la o dezvoltare nemărginită.

„Astfel navegația, armamentul, comisoria, schimbările, antrepozitele, tarifele, materiile de întâia trebuință, mărfurile fabricate au chemat una după alta băgarea de seamă a comercianților.

«Asigurările, schimbând natura tuturor combinațiunilor mercantile, comerciantul vrednic de acest nume trebuie să cunoască obiceiurile, resursele și pericolele fie-

cărei piețe, el nu poate rămâne să străină și de geografia comercială, nici de statistica locurilor, cu care este în relație, ci trebuie să vorbească și să priceapă limba lor.

„În speculațiile cele mari ale comerțului sunt anevoiește, care nu se pot deslegă decât printr-o cunoștință perfectă a domeniului asupra căruia se operatează.

Este un meșteșug de a vinde și de a cumpără, care nu seamănă nici decum cu simplul alăveriș, ce se face la prăvălie, ci din potrivă are analogie cu combinarile strategiei. Intruparea acestor cunoștințe constituie știința comerțului, a cărei cunoștință metodică, deși de origină nouă, s-a realizat cu deosebire în unele din orașele Germaniei, precum la Lipsca. Experiența a dovedit, că comerțul are trebuință de o învățătură sistematică, care nu se poate înlocui cu nemica, căci chiar o îndelungată practică se cumpără cu încercări foarte costisitoare și supuse mai totdeauna la rătăciri noi.

„Lipsa acestor cunoștințe explică înapoierea comerțului în Principate între pământeni și disprețul, ce au Românii pentru această mare industrie.

„Cei mai mulți din comercianți sunt în neștiință de cauza crizelor, a căror împotriva lovire ajunge alăverișele lor;

sunt cu totul străini pentru chestiile cele mai simple ale economiei industriale, ale jurisprudenței comerciale, ale cunoștinței mărfurilor și nu știu, pe ce baze folositoare pot sprijini păsul profesiei lor, atunci când e vorba a reclamă îmbunătățire.

„Adevărurile expuse mai sus asupra învățăturii comerciului, simțindu-se mai de mult în toate statele civilizate, guvernele respective s-au pregătit a înființa școale de comerț, în număr însemnat chiar în Anglia și Olanda, unde deprinderea alăverișurilor este, cum am zice, firească și familiară, unde fiecare casă comercială este o școală și s-ar fi putut crede, că un stagiu sau practică de câțiva ani poate fi destulă unui ampliat spre a putea trece peste orice greutate ar înălțat în cariera comerciului.

„Trebuințele comerciale ale țării reclamă astăzi, fără întârziere, înființarea unei școale speciale de comerț, pe lângă care să fie alăturat un mic muzeu cu modele de întâia trebuință ale industriei, obiecte naturale și fabricate și o mică biblioteca comercială, ce ar putea înlesni dobândirea cunoștințelor trebuințioase elevilor și predarea materiilor speciale de către profesori. În această școală, după o programă fixată și prin-

concurs, se vor primi elevi, cari ar avea cunoștințele primare și gimnaziale spre a putea urmă cu folos cursurile acestei instituțiuni, cari se pot săvârși în termen de 4 ani, în urma cărui termen fiecare elev, potrivit meritului său, va luă diploma școalei !)

In 1857 caimacanul Alexandru D. Ghica, ordonă Eforiei să-i alcătuească și să-i supună un proiect pentru înființarea unei școale comerciale, de oarece proiectul din 1855 nu s'a aplicat.

La 1 Septembrie 1858 s'au înființat 2 școale reule una în Iași și alta în Galați. Cursul acestor școale era de 5 ani și cuprindea o enciclopedie de obiecte din ramura comercială și industria ă²⁾

In 1859 funcționă învățământul comercial la Ploiești. De aci se vede, că cele dintâi două orașe în Muntenia, cari au simțit trebuința de școale comerciale au fost București și Ploiești, unde comerțul era în mânele Românilor. Iată ce zice nemuritorul patriot V. A. Urechie despre aceste școale :

«Toate aceste incepaturi de școale comerciale recunosc, că n'au izbutit, nu pentru că erau rău înființate, căci dacă

1) Vezi No. 54 din „Monitorul oficial“ (dezbatările senatului) din 4 Aprilie 1893.

2) Vezi V. A. Ureche op. citat vol. III pag. 131

timpul mi-ar permite, aş putea arată înca odată, că programele dela 1855, făcute de eforia compusă din Bozienii, Costatorii și Boerești erau tot așa de bune ca și programele, ce se fac astăzi. Nu pentru că erau rău organizate acele școale un au izbutit, ci pentru motivele cari le-am adus în considerațiunile generale în ședința de eri și apoi poate și din alte puncte din vedere, bunăoară fiindcă legea dela 1855 cerea, că elevii ca să poată fi primiți în școală de comerțiu, trebuiau să fie absolvenți a 4 clase gimnaziale.

Negreșit în timpii aceia, când nu era pletoră de oameni cu știință de carte, de abia eșiau și poate nici nu terminau liceele și băieții găsiau a-și plasă activitatea lor în numeroase direcțiuni, aşa că anevoie după 4 ani de liceu să poată speră, ca să vină școlarii spre a intra într-o școală de comerțiu. În tot cazul, chiar în 1855 și în anii următori, puțini școlari, cari au urmat școală de comerțiu din București și școală de comerțiu inferioară, care era alipită, repet, la o școală primară din Ploiești, aceia nu au înmulțit de loe ceata postulanților la buget.

Pot aduce lista nominală a școlarilor din acel timp și veți vedea, că și astăzi mai sunt neguțători români prin Lipscani și unele orașe ale țării, cari au frecven-

tat primele școale de comerț din țară și că recunosc, că au dobândit cât de puțină învățatura specială în școalele din București și Ploiești în anii 1854 până la 1859.

Școalele comerciale, după organizarea cea mai veche, erau menite să fie școale superioare de comerț, tocmai aşa cum are tendință proiectul de lege să facă din școalele de gradul II-lea, de cari avem să vorbim.

Nu se admiteau însă în ele, cum vă spuneam, decât școlarii cu 4 clase gimnaziale, ceea ce și dovedește, că acele școală se considerau ca școale superioare; decât ar fi fost o minune să poată căpăta o frecvențare importantă asemenea școale și în adevăr a fost foarte redusă populațiunea lor și foarte efermeră a putut fi și existența lor.

«Toate aceste inceputuri de școale comerciale n'au izbutit încă și din alt punct de privire; n'au izbutit nu pentru că erau rău întocmite, ci pentru că corporațiunile nu mai existau decât cu numele, pentru că și absolvenții unor asemenea școale, copii de oameni săraci, nu puteau își întreprinde un comerț, iar în țară pe atunci nu găsiau case de comerț, în cari să poată fi aplicăți cu leafă. În adevăr nu mai existau școale de comerț la 1865, încă de multă vreme, tocmai din cauza lipsei de

populațione. În anul acela d-nul N. Crețulescu mi-a făcut onoare să mă chemă ca secretar general al ministerului cultelor și instrucțiunii publice, după unirea definitivă a ambelor Principate, și atunci, după ce s'a promulgat legea școlară dela 1864, am propus ministrului meu înființarea unor școale comerciale, pe cari le prevedea legea, dar despre cari puțin de altmintrele se ocupă legea în amănunt.

Am socotit atunci, că nu puteam să menținem organizarea din 1855, care cerea o populațione pentru școalele comerciale dela clasa V gimnazială, și negreșit proiectul, care l-am întocmit cu ministrul meu de atunci, a fost de natură a înlesni împoporarea școalelor comerciale, de oarece ne mărginiam să cerem la admiterea scolarilor absolvirea școalei primare.

Instituțam în clasa I a școalei de comerț un fel de repetiție a școalei primare, pentru ca în anii următori să înceapă cu adevărat învățământ comercial. Negreșit că în mintea noastră credeam aceste școale proprii de a pregăti comerciați, contabili, împiegați pentru mările case de comerț, de import și export și negreșit împiegați de aceia, cari să servească și pentru ținerea contabilității generale a statului și a caselor de

bani și ale oarecărei speculațiuni importante. Prima școală de comerțiu s'a deschis în București în 1865.¹⁾

In anul 1860 guvernul propuse adunării bugetul pentru crearea școalelor de comerțiu, dar creditele au fost respinse.

In 1862 se învăță în școalele primare (în clasa IV) contabilitatea de Iarcu^{1).}

In 1864 prin legea instrucțiunii publice s'a prevăzut și înființarea de școale comerciale. Prin articolul 214 se prevede înființarea de școale comerciale în București, Iași, Galați, Brăila, Ploiești, Craiova și Turnu-Severin.

In aceste școale se primiau absolvenții celor 3 clase primare. Cursurile erau de 4 ani și cuprindeau următoarele materii : Limbele străine, dreptul comercial și maritim, aritmetică, calcul mintal și contabilitatea, geografia comercială, elemente de geometrie și desenul liniar, elemente de fizică, chimie și mecanică, corespondența comercială, economia politică și dreptul administrativ, manipulațiuni aplicate la studiul mărfurilor și la descoperirea falșificăriilor.

Conform art. 214 din această lege s'a înființat în anul 1864 școala comercială din Galați, iar în anul 1865 s'a înfiin-

1) Vezi V. A. Ureche, op. cit. t. III, p. 272.

tat *scoala comercială din Bucureşti* ('). La înaugurarea acestei școale a azistat și răpausatul președinte al „Ligei culturale» V. A. Ureche, în calitate de secretar general al ministerului de instrucție. Iată aici o parte, din discursul, ce l-a ținut acest mare patriot cu acea ocazie :

„Astăzi această întrebare a importanței școalei de comerț nu mai este pușă în indoială, comerțul a fost recunoscut de vechiculă înlesnităre a civilizației.

Astăzi nu este țară, în care alături cu templele pentru muzeu să nu se rădice palate pentru burse și pentru școale de comerț. Aceste palate sunt adevărate colonate ale celor dintâi. Muzeele nu mai sunt, ce zic ? N'au fost niciodată platonice ; jocurile olimpice, ișmice, etc. au nevoie de laure de aur și aurul...

„Iată aici, în această școală veți deprinde copii prin un proces mai inteligent decât al alchimistilor a-l extrage,

1) Despre istoricul școalelor comerciale din România dela 1864—1896 se mai poate consulta și articolul meu „Das Handels-schulwesen în Rnmänien din revista germană „Handelsakademie „Lipsca 1896 No. 15 pag. 230.

a-l adună și purifică pentru a face din el cununa artelor, cununile civile.

«Așa aci este rațiunea și explicația infințării școalei acesteia, ce o înălțăm astăzi.

„D-voastră, domnule director și domnilor profesori, veți deprinde pe juna generaționea a face comerțul intelligent și prosperator, dar d-voastră o veți deprinde ceva mai mult, și veți arăta, cum intelligentul comerciant știe a spori nu numai buna stare materială a sa și a familiei sale, dar încă și buna stare intelectuală și cu deosebire morală a sa, a familiei sale și chiar a societății, din care face parte. D-voastră veți face nu numai *comerçanți inteligenți* și cu deosebire *comerçanți români* și cari, ca niște adevărați cursori ai serbărilor sacre, vor înmână facla civilizației, pururea mai frumoasă, dela unul la altul.

«O mare lucrare, ce așteapta și cere guvernul român dela această școală, este părțașia sa la îmbunătățirea *caracterului general*.

„Dela direcționea practică, cu care va deprinde școala aceasta societatea noastră, va învăță o mai multă stabilitate, mai puțină vagitate și nedeterminație, mai presus de toate ne vom învăță a ne face *trebile însine*, a ne prețui mai mult, văzând atunci ce *putem prin noi însine*; astfel numai vom ajunge la adevărată libertate».

In anul 1870 s'a înființat o școală comercială la Brăila, care însă a fost desființată în 1875, probabil din cauză că în apropiere la Galați era o școală comercială. În anul 1874 s'a înființat școala comercială din Ploiești de către comună. Această școală abia mai târziu în 1891 a trecut la stat. Școala comercială din Craiova a fost înființată în 1877, pe când era ministrul de instrucție răpusatul G. Chițu.

Prin legea din 1879 s'a modificat articolul 216 din legea din 1864, radicându-se durata cursurilor dela 4 la 5 ani. Conform acestei modificări, în școalele comerciale se învățau următoarele obiecte: Limba română, franceza, germana, greaca, italiana, geografia și statistica, istoria, matematica, fizica și chimia, contabilitatea și cursul mărfurilor, dreptul administrativ, dreptul comercial, economia politică și noțiuni de finanțe, noțiuni de igienă publică și privată, desen și caligrafie, manipulații aplicate la studiul mărfurilor și descoperirea falșificărilor.

În 1880 s'a înființat școala comercială din Iași, când era ministrul de instrucție răpusatul filosof V. Conta.

Programa analitică din 1864 cuprinde subtitlu de științe comerciale contabilitatea, corespondența comercială și dreptul comercial. Toate aceste științe co-

merciale s'au predat de un singur profesor.

Ştiinţele naturale se învăţau din punct de vedere al aplicaţiunii lor la comerçiul. Aşa se învăţau elemente de mineralogie cu specială atenţie la metalele și mineralele, ce figurează mai ales în comerçiu.

La limba italiană găsim în clasa IV între altele *cetire* din autorii italieni cei mai însemnați și mai vârtoș *din cărțile scrise asupra comerciului*, compunerî în limba italianaă, *exercițe de vorbire, deprinderi de formule de comerçiu în limba italiană*¹⁾. Tot acest program este la limba germană și greacă. Iată deci că programa din 1864 prevede specializarea în ceeace privește studiul limbilor străine în școalele comerciale, cerându-se exercițe de vorbire, cetire cu conținut comercial și serisori comerciale.

Programa analitică din 1879 prevede specializarea studiului limbei romane, unde corespondența comercială cu limba română²⁾.

Contabilitatea se mai învăță în șco-

1) Vezi C. Lascăr și I. Bibiri „Colecția de legi, regulamente, programe, etc. dela 1864—1901 București 1901 pag. 902..

2) Vezi C. Lascăr și I. Bibiri Colecția de legi, regulamente programe, etc. dela 1864—1901 București 1901 pag. 982.

lele secundare și în școalele centrale de fete în clasa a IV, conform programei din 1864¹⁾, iar conform programei din 1881 și 1883 acest obiect se predă în clasa V²⁾. În școalele reale din Brăila și Alexandria se învățau în clasele I, II, III și IV, științele comerciale, conform programei din 1864, întocmai ca și în școalele comerciale.³⁾ În gimnaziile reale conform programelor din 1874 și 1879 se învăță contabilitatea în clasa a III-a.⁴⁾

Prin programa liceelor și gimnaziilor reale din 1888 se introducează în aceste școale pe lângă contabilitate și următoarele obiecte: Economia politică și noțiuni de finanțe, dreptul administrativ și constitucional, legislația civilă și dreptul comercial.⁵⁾

În școalele profesionale de fete, conform programei din 1877, contabilitatea era unită cu aritmetica și se învăță în clasa II și III⁶⁾; iar în anul 1898, mărinindu-se cursurile dela 3 la 5 ani, prin

1) Vezi C. Lascăr și I. Bibiri „Op. citat pag. 901.

2) Vezi C. Lascăr și I. Bibiri Op. citat pag. 910 și 1016

3) Vezi C. Lascăr și I. Bibiri op. citat pag. 906.

4) Vezi G. Lascăr și I. Bibiri Op. citat. pag. 935 și 994.

5) L. et B. op. cit. p. 1026. 6) Idem p. 976.

noua lege a învățământului profesional, contabilitatea se învăță în clasa IV și V a școalelor profesionale de gradul I de fete¹⁾.

In programa școalelor primare superioare cu aplicații practice de viticultură din 1897 se prevăd în clasa II scriitori comerciale în legătură cu limba română, de asemenea se prevede contabilitatea în legătură cu aritmetică²⁾. Prin legea învățământului secundar din 1898, unificându-se gimnaziile și liceele, s'a prevăzut, că contabilitatea să se învețe în clasa III³⁾, conform programei din 1899, contabilitatea se învăță în clasa V a școalelor secundare de fete gr. I, (foastele externe) și în clasa IV a școalelor secundare de fete gradul II.⁴⁾

Contabilitatea se mai învăță în școalele de meserii și de agricultură.

In 1883, repausatul V. A. Ureche, marele naționalist și fost ministru de instrucție, a însărcinat pe profesorii școalei comerciale din București să-i facă un proiect pentru organizarea învățământului comercial.

Conferința profesorilor propuse înființarea de școale comerciale de gradul I, cu un curs de 4 ani pentru comerțiul

1) Vezi G. Lascăr și I. Bibiri, op. cit. 2) idem p. 1236, 3) idem p. 1181, 4) idem p. 1294, 5) idem p. 1313.

de mărfuri și școale comerciale superioare pentru comerțul de bancă, pentru institutele financiare și pentru pregătirea consulilor. Acest proiect n'a fost pus în practică.

In 1883 școalele comerciale au fost trecute la ministerul de agricultură, comerț și industrie, ce se înființă în acel an. In 1888 ministerul de agricultură, comerț și industrie a numit o comisie compusă din d-nii P. S. Aurelian și Ștefănescu, cari au cerut, ca în școalele comerciale să se primească tineri cu 4 clase de gimnaz real. In 1890 directorii școalelor comerciale au fost convocați în București de către decedatul Păuceșcu spre a fi consultați în vederea organizării învățământului comercial. In 1891 răpausatul Păuceșcu, fost ministru de comerț, a întocmit un proiect de lege pentru organizarea învățământului comercial și profesional. In acest proiect școalele comerciale sunt împărțite în școale inferioare de comerț și de finanțe (cu un curs de 4 ani), și în școale superioare (cu un curs de 3 ani). Căzând ministerul acest proiect a rămas în cartoanele ministerului. In 1893 d-nul Carp, fost ministru de agricultură, comerț și industrie, a reorganizat învățământul profesional, luând de bază proiectul răpausatului Păuceșcu. Vechile școale comerciale de 5 clase din București

Iași, Galați, Craiova și Ploiești au fost prefăcute în *școale comerciale de gradul I* (inferioare) cu un curs de 3 ani.

Afară de acestea s-au mai înființat 2 *școale comerciale* de gradul II în București și Iași.

D-nul P. Carp în discursul d-sale rostit în parlament cu ocazia discuțiunilor, ce s-au urmat 1893 în chestia organizării învățământului profesional, zice, că 7% din elevii foastelor *școale comerciale* de 5 clase n'au trecut mai departe de clasa III, din cauză că cei mai mulți după ce își însusiau cunoștințele elementare necesare de contabilitate și de aritmetică intrau în afaceri spre a-și câștiga existența, fiind lipsiți de mijloace, și numai puțini, cu dare de mână, urmău în clasele IV și V. Din această cauză d-nul Carp a prefăcut *școalele comerciale* de 5 clase în *școale comerciale* de gradul I cu 3 clase destinate pentru elevii mai săraci, cari voesc a îmbrățișa *comerciul mic*, iar pentru cei cu dare de mână a înființat *școale comerciale* de gradul II, cari prepară pentru *comerțul mare*, pentru *comerțiul de bancă* și pentru diferite funcțiuni administrative, în cari se cer cunoștințe de contabilitate.

Această împărțire în *școale comerciale* de gradul I și al II-lea a fost propusă de d. V. I. Radu, fost director al *școalei comerciale* din Iași, prin memoriu d-sale din 1887 adresat răpausatului ministrului

de comerciu V. Gheorghian. D-sa a luat ca model împărțirea propusă de congresul de Bordeaux din 1885. Congresul de Bordeaux a împărțit școalele comerciale în 3 grade : 1) Gradul I are menirea de a forma mici împiegați de comerț. 2) Gradul II are menirea a formă contabili, împiegați de bancă, comercianți, industriași și agricultori. 3) Gradul III ar da directori la instituțiile de credit, consuli și administratori superiori.

D-nul Carp înainte de a întocmi proiectul d-sale de reformă a trimis la recomandarea d-lui Maiorescu pe d-nul Velovan, profesor de pedagogie la școala normală din Craiova, ca să studieze organizația școalelor comerciale din Austria. D-nul Teclu (român), profesor la Academia comercială din Viena, mi-a comunicat în 1895, când am vizitat această școală, că d-sa a dat d-lui Velovan toate informațiunile necesare în ceea ce privește organizarea școalelor comerciale din Austria. Ideia d-lui Carp a fost bună, de oarece este un lucru constatat, că Austria este întâiul stat din Europa, în care învățământul comercial este mai bine organizat. Atât proiectul de reformă precum și programele analitice se resimt de influența organizațiunii austriace.

In Austria sunt școale comerciale inferioare (Zweiklassige Handelsschulen) cu

un curs de 2 ani plus un an preparator. În aceste școale se primesc elevii, care au absolvit cursul primar. Aceste școale pregătesc tineri pentru comerțul mic. Școalele comerciale superioare (höhere Handelsschulen) mai vechi din Viena, Praga și Graz, numite Academii comerciale (Handelsakademien), prepară pentru comerțul mare. În aceste școale sunt primiți absolvenții celor 4 clase inferioare secundare; singura deosebire, ce există între școalele comerciale superioare și între Academiiile comerciale este, că la Academiiile comerciale se mai află pe lângă cele 3 clase comerciale superioare și un curs special comercial de un an pentru absolvenții de liceu (Abiturientenkurs)¹⁾.

Între școalele comerciale inferioare și superioare nu este nici o legătură, elevii școalelor comerciale inferioare nu pot intra în Academiiile comerciale sau în școalele comerciale superioare; fiecare școală își are destinația să și programeze sale.

In Spania, unde școalele comerciale se împart în școale comerciale elementare și în școale comerciale superioare,

1) Despre organizarea școalelor comerciale din Austria se poate consulta serierea mea intitulată „Şcoalele comerciale din străinătate“ Iași 1899 pag. 29—50.

numai absolvenții școalelor elementare sunt primiți în școalele comerciale superioare, iar absolvenții celor 4 clase secundare inferioare nu sunt primiți. În Spania este o legătură de continuitate și de complectarea de cunoștințe între programele școalelor comerciale elementare și superioare.¹⁾ La noi în proiectul amintit al d-lui Păncescu, absolvenții școalelor comerciale inferioare erau admisi în școalele comerciale superioare alătura cu absolvenții celor 4 clase secundare, cari trebuiau să depună un examen de primire din obiectele diferențiale. După proiectul d-lui Carp absolvenții școalelor comerciale de gradul I nu puteau intră în școalele comerciale superioare, ci numai absolvenții de 4 clase secundare, întocmai ca și în Austria.

Proiectul d-lui Carp a suferit însă modificări în comitetul delegaților, astfel că și absolvenții școalelor comerciale de gradul I au fost primiți în școalele comerciale de gr. II alături cu absolvenții celor 4 clase secundare inferioare, camera și senatul nedându-și samă că școalele comerciale de gradul I aveau o menire și școalele comerciale de gradul II altă menire. Admiterea absolvenților

1) Vezi R. Ionașcu, „Școalele comerciale din străinătate”, pag. 140.

scoalelor comerciale de gradul I în scoalele comerciale de gradul al II-lea s'a făcut în urma stăruinței profesorilor dela școalele comerciale de gradul I, cari erau îngrijiați, că școalele comerciale de gradul I vor fi puțin populate, dacă absolvienții acestor școale nu vor fi primiți în școalele comerciale de gradul II, iar profesorii dela școalele comerciale de gradul II nu erau siguri că, vor avea destui elevi cu 4 clase secundare; deci în interesul populării acestor școale unii din profesorii școalei comerciale din București au stăruit, ca în școalele comerciale de gradul II să fie primiți și absolvenții școalelor comerciale de gradul I.

Iată deci cauza acestei modificări din proiectul d-lui Carp. Afirm aceasta, de oarece eram de față la cameră în acel timp (unde mersem pentru a stării să mi se pună la ordinea zilei proiectul de recunoaștere a calității mele de cetățan român), când am azistat la o convorbire în chestia aceasta între un domn coleg din București și între răpausatul deputat de Prahova Dobrescu.

Programele acestor școale, cari au fost făcute de d-nul Velovianu după programele școalelor comerciale austriace, au fost tremise de minister profesorilor școalelor comerciale, cari și-au dat părerile, introducând unele modificări și complectându-le.

In 1894 școalele comerciale au început a funcționa după noua lege. La școală comercială de gradul I din Iași au fost înscrisi în clasa I 31 de elevi, iar la școală comercială de gradul II 37, dintre cari 8 absolvenți de 4 clase secundare și 29 absolvenți de ale celor 3 clase comerciale inferioare dela vechile școale comerciale de 5 clase din Iași, Craiova și Galați.

Limba germană nu se învăță în timpul acesta în gimnaziile clasice, ci numai în celea reale, astfel că elevii ce viniau din gimnaziile clasice sau din cursul inferior al liceelor clasice nu știau limba germană. Profesorii de limba germană dela școalele comerciale de gradul II aveau deci două serii de elevi și anume o serie venită dela școalele comerciale de gradul I și dela gimnaziile reale, cari aveau cunoștințe de limba germană, și o altă serie venită dela gimnaziile și liceele clasice, cari elevi nu cunoșteau limba germană, astfel că acești profesori erau siliți să facă o jumătate de oră lecție cu începătorii și o altă jumătate de oră cu cei înaintați. Poftim, aşteaptă progres, dacă se poate! Absolvenții școalelor comerciale de gradul I, cari intrau în școalele comerciale de gradul II, cunoșteau toate materiile, ce se predau în școalele comerciale de gra-

dul II afară de algebră, de economie politică, de statistică și de drept, astfel că cei mai mulți din ei se ocupau numai de obiectele nove, neglijând obiectele cunoscute.

Regretatul coleg Petrescu, fost profesor de contabilitate la școala comercială de gradul II și director al Casei de scont din Iași, se plângăea în totdeauna, că elevii, cari vin dela școala comercială de gradul I, se desinteresază de contabilitate, iar profesorul de germană se plângăea, că nu poate face nici un progres cu elevii săi, de oarece trebuie să se ocupe mai mult cu cei începători, cari vin dela gimnaziile clasice și foarte puțin cu cei din gimnaziile reale și din școalele comerciale de gradul I; profesorul de matematici se plângăea, că cei ce vin din școalele comerciale de gradul I nu cunosc aritmetica rațională.

Toate aceste neajunsuri au fost arătate de mine în anul 1897 prin un memoriu, ce l-am adresat răpausatului Stolojan, fost ministru de agricultură, comerț și industrie¹⁾.

Era și natural, ca să existe neajunsuri; ele au rezultat din primirea absolvenților

1) Vezi R. Ionașcu „Imbuiațările ce reclamă învățământul comercial în România-Iași, 1897 p. 8.

școalelor comerciale de gradul I în școalele comerciale de gradul II. De asemenea elevii, cari veniau din gimnaziile sau liceele clasice, trebuiau să fie supuși unui examen de admitere din limba germană și din contabilitate, după cum se prevedea în proiectul răpausatului Păucescu. Prin legea invățământului secundar și superior, d-nul Haret, fost ministru de instrucție, a unificat cursul inferior al liceelor și gimnaziilor, astfel că astăzi limba germană se începe a se învăța din clasa II a gimnaziilor și liceelor.

Iată obiectele, ce se învățau în școalele comerciale de gradul I : Limba română (clasa I 3, II 3, III 3), franceza (4, 4, 4), germana (4, 4, 4), contabilitatea și corespondența comercială (3, 3, 3), matematica (3, 3, 4), științele fizico-chemice technologia și cursul mărfurilor (3, 3, 3), geografia și istoria (3, 4, 3), caligrafia și desenul (4, 4, 4) ¹⁾.

Obiectele, ce se învățau în școalele comerciale de gradul II erau următoarele :

Limba franceză (3, 3, 3), italiana sau engleză (3, 3, 3), germană (3, 3, 3), contabilitatea și corespondența comercială (3, 4, 4), matematica (3, 3, 3), istoria

1) Vezi C. Lascăr și Bibiri, op. cit. București 1901, p. 1149 – 1154.

naturală (numai în clasa I 2 ore), științele fizico-chemice, tehnologia și cursul mărfurilor (3, 3, 4), geografia și statistica (3, 3, 3), economia politică (II 2, III 3), dreptul (3, 3, 2), caligrafia și desenul (3, 3, 2), igiena (numai în clasa I-a 1 oră.¹⁾

Inceputul cu începutul populațiunea școalelor comerciale de amândouă gradele a început a crește necontenit, astfel că după câțiva ani se înființără divizionare, mai întâi la școala comercială de gradul I din București, apoi la cea din Iași. Această aglomerație de elevi la școalele comerciale de gradul I se explică din cauza desființării divizionarelor dela gimnaziu și dela licee și din cauza punerii taxelor școlare la școalele secundare. Un părinte român, care avea de gând să-și dea copilul în școala comercială de gradul II, inseria pe fiul său la gradul I, căci aci nu plătiță taxa școlară (la școalele comerciale plătesc taxe numai fii de străini); și apoi afară de aceasta cursul era mai scurt cu un an, căci la școalele comerciale de gradul I cursul era de 3 ani, iar la gimnaziu de 4 ani.

Iată secretul aglomerației elevilor la școalelor comerciale de gradul I nu do-

1) Vézi C. Lascăr și Bibiri, „Op. citat“ București 1901, pag. 1154—1161.

rință de a intră în comerțul mic. Cei mai mulți absolvenți ai școalelor comerciale de gradul I intrau în școalele comerciale de gradul II împreună cu absolvenții gimnaziilor.

In Iași timp de 4 ani, cât am fost ca director la școala comercială de gradul I, dopace am populat școala cu elemente românești (făcând o vie propagandă prin județele din nordul Moldovei spre a atrage fi de săteni în școala comercială), abia am putut convinge pe cățiva absolvenți români, ca să intre în afaceri, căci cei mai mulți au continuat studiile în școalele comerciale de gradul II.

Pe doi i-am trimis la cooperativa din Bârlad, pe absolventul Teodorescu la fabrica de hârtie dela Letea, iar pe Tânărul Chifănescu l-am plasat mai întâi la d-nul Șerban, comerciant și fost președinte al camerei de comerț din Iași, iar mai târziu l-am trimis la fabrica de zăhar din Ripiceni.

Pentru acest scop m'ami pus în legătură cu comercianții și fabricanții din țară, rugându-i să mă anunță, când au trebuință de absolvenți de ai școalei noastre. Este adevărat, că dintre absolvenții străini cei mai mulți au intrat în comerț (de oarece mulți din ei erau săraci, iar alții nu puteau intra în școalele comerciale de gradul II, din cauză că mai toate locurile erau ocupate de e-

levi români), puțini au urmat cursurile scoalei comerciale de gradul II din Iași. În timpul din ormă chiar în Iași în scoala comercială de gradul I 90% au fost elevi români și aceasta din motivele arătate mai sus.

In 1897 răpausatul Stolojan, fost ministru de comerț, voind a aduce unele îmbunătățiri învățământului comercial a însărcinat pe d-nul Teodor Ștefănescu, fost director și profesor la școala comercială de gradul II din București și director la Banca națională, ca să meargă la fiecare școală comercială, unde împreună cu profesorii adunați în conferență să discute și să stabilească, ce îmbunătățiri ar trebui aduse învățământului comercial în limitele legii din 1893.

D-nul Ștefănescu, isprăvindu-și misiunea, a adresat un raport ministerului, în care arată îmbunătățirile cerute de conferințele profesorilor dela școalele comerciale din țară precum și părerile d-sale împreună cu nemulțumirea sa contra mea, din cauză că cerusem, ca să se introducă limba română în școalele comerciale de gradul II, dar mai aleses contra colegului meu Dimitriu din București, care a fost contra părerii d-lui Stefanescu de a se înlocui studiul măr-

furilor cu științele naturale în școalele comerciale de gradul I').

În 1898 răpusatul Stolojan a numit o comisiune compusă din domnii C. C. Dimitrescu, rectorul universității din București și Hazu, inspector școlar la ministerul de industrie și comerț, însărcinând-o ca să-i prezinte un proiect de organizare a învățământului comercial. Această comisie a făcut un proiect de organizare a învățământului comercial. După acest proiect școalele comerciale de gradul I sunt prefăcute în școale comerciale elementare cu 3 clase și cu 3 institutori comerciali, aplicându-se sistemul rotațiunii, ca și în școalele primare.

Școalele comerciale de gradul II se prefac în școale comerciale superioare. Pe lângă școală comercială superioară din București se prevăzuse *înființarea unei secțiuni normale* pentru prepararea institutorilor comerciali²⁾.

În acest timp d-nul Haret, neobositul ministru de instrucție, dorind a întemeia

1) Vezi T. Ștefănescu „Raport înaintat d-lui ministru de comerț relativ la școalele comerciale din țară“. București 1898.

2) Vezi R. Ionașcu „Pedagogia învățământului comercial și recrutarea corpului didactic la școalele comerciale din străinătate“. Iași. 1899, pag. 93.

școale elementare și inferioare de meserii și de agricultură, a prevăzut în proiectul d-sale de reorganizare a învățământului profesional din 1899 trecerea școalelor comerciale, a școalelor de agricultură și de meserii dela ministerul de comerț, de industrie și de agricultură la ministerul de instrucție. Cu această ocazie s'a modificat și organizația școalelor comerciale. Școalele comerciale au fost împărțite în *școale comerciale elementare* cu un curs de 2 ani și cu profesori, iar nu cu institutori ca în proiectul arătat mai sus, și în „*școale comerciale superioare*“ cu un curs de 4 ani. S'a prevăzut și „înființarea de școale comerciale elementare pentru fete“ cu un curs de 3 ani, în cari să se predea pe lângă celelalte obiecte de specialitate și limba germană sau franceză ; de asemenea s'a prevăzut și „înființarea de secțiuni comerciale“ de un an pe lângă școalele secundare de tete și de băieți precum și înființarea de școale comerciale pentru ucenicii de prăvălia și înființarea de cursuri de sară și de Dumnică cu scop de a fi ușor absolvite. În ceea ce privește școalele elementare comerciale, se urmărește înființarea cunoștințelor comerciale și cunoștințe de limbi străine.

Prin acest proiect de lege absolvenții școalelor comerciale elementare nu mai au drept de a intra în școalele comer-

ciale superioare, de oarece aceste școale sunt destinate a prepara tineri pentru comerțul mic. Proiectul a fost votat de parlament și astfel dela 1 Aprilie 1899 toate școalele profesionale au fost concentrate la ministerul de instrucție. În aceasta atât de bună lege a d-lui Haret, care îmbrățișează întreg învățământul profesional în orizonturi largi, găsim articolul 85, în care se spune, că „ministerul poate transformă pe cale bugetară o școală secundară în școală profesională, când va fi de trebuință». Acest articol are o mare însemnatate pentru dezvoltarea învățământului profesional, atât de neglijat până atunci¹⁾.

Această lege atât de bună, n'a putut să se pune în aplicare, căci partidul conservator, care a succedat partidului liberal, a modificat-o prin legea din 5 April 1900. Prin noua lege a d-lor Tache Ionescu și Istrati școalele de agricultură și de meserii trec îndărăpt la ministerul de agricultură și industrie, iar școalele comerciale rămân la ministerul de instrucție, restabilindu-se organizația d-lui Carp din 1893 în școale comerciale de gradul I și II. Conform acestei legi, școalele comerciale de gradul I se vor des-

1) Vezi C. Lascăr și I. Bibiri, Op. citat p. 108—112.

fîntă pe măsură, ce se vor înființă scoale primare superioare¹⁾.

In 1901 venind din nou la putere partidului liberal, d-nul Haret a modificat legea învățământului primar, secundar, profesional și superior, readucând lucrurile în starea din 1898 și 1899, cu puține modificări în ceeace privește învățământul comercial.

Inainte de a sfârși partea istorică cred, că este bine să mă ocup și de inițiativa particulară în ceeace priveste învățământul comercial la noi în țară. Inainte de 1864 existau în țară școale comerciale particulare, aşa la Galați găsim o școală comercială particulară a lui Dumitropulo și alta a lui Gioni. In București găsim mai târziu școala comercială a lui Troteanu. In timpul din urmă s'au înființat cursuri comerciale serale pentru băieții de prăvălii. Așa în 1895 d-l Neamțu, profesor la școală comercială superioară din Craiova, în unire cu cățiva profesori și funcționari dela filiala Băncii naționale, a înființat un curs serial comercial pentru ucenicii de prăvălii. Acest curs, care s'a ținut în loca-

1) Vezi C. Lascăr și I. Bibiri Op. cit. pag. 147—149 și 172—173. In legea modificată din 1901, dispoziția aceasta este conținută în art. 75. (Vezi vol. II din colecția de legi, etc., p. 57).

lul scoalei comerciale de gradul I, s'a desființat după doi ani, din cauză că comercianții n'au mai lăsat pe ucenicii lor să urmeze cursurile. Din 80 de elevi, căti se înscriseră în anul întâi, în anul al doilea nu mai rămăseră decât 15. Tot asemenea s'a întâmplat la Focșani, unde d-nul Puiu, agent al Băncii naționale, a înființat un curs serial pentru ucenicii de prăvălii. 1) În 1896 societatea funcționarilor comerciali din București a înființat un curs comercial pentru adulți. Cursurile se țin în localul scoalelor primare. «General Adrian și General Gólescu». Școala are o secțiune pentru analfabeti și alta pentru cei mai înaintați. Iată cum se exprimă dl. M. Fain, cunoscutul industriaș și director general al școalelor de adulți din țară, despre această școală :

„Dupăce a invins, câștigând ceeace era nu numai uman, dar și ceeace era drept, repausul dominical, societatea generală a funcționarilor comerciali a căutat să tragă toate foloasele din victoria repurtată, ea a hotărît să înființeze școale de adulți, Duminiea să fie zi de odihnă a trupului și de hrana a inteligenței. Înființarea primei școale s'a făcut în

1) Vezi R. Ionașeu „Imbuinățările, ce reclamă învățământul comercial în România“. Iași 1897 pag. 4

1896 sub privirea binevoitoare a d-lui ministrul cultelor și instrucționii publice Sp. Haret și a d-lui primar C. F. Robescu, grație neoboselei, ce am avut-o noi câțiva conducători ai societății funcționarilor¹⁾.

Această societate a înființat în mai multe comune urbane și rurale școale de adulți, dintre cari unele sunt cu caracter comercial, iar altele cu caracter general. În Turnu-Severin, Craiova, Pitești, Râmnicul-Sarat, Brăila și Focșani, societatea a înființat cursuri cu caracter comercial. Cursul din Craiova s'a desființat, după cum am arătat mai sus, nu știu dacă în celealte orașe arătate mai există cursurile. În București cursurile se țin regulat.

Profesorii din Turnu-Severin au înființat o școală comercială de gradul I, care mai în urmă a trecut la stat, asemenea profesorii dela gimnazul din Giurgiu, au înființat o școală comercială de gradul I, care a fost subvenționată de comună, iar mai în urmă a trecut la stat. Camera de comerț din Pitești a înființat o școală comercială elementară, care dela 1 April 1906 a trecut la stat.

Următoarele institute particolare din

1) Vezi M. Fain „Școale de adulți“ București 1900, p. 17.

Bucureşti au înființat şcoale comerciale superioare: Școala evangelică. Institutul de băieți „Asociații“. Liceul francez. Institutul Clinciu și Popa. Institutul Otescu. Liceul Lolliot. Institutul Virgil Popescu (acest institut a avut și o școală comercială de gradul I, care s'a desființat). Institutul pedagogic de băieți. Profesorii asociați din Brăila au avut de asemenea o școală comercială superioară, apoi institutul C. Popescu din Craiova. Institutele Unite și Humpel din Iași au avut o secție comercială, ce s'a desființat.

Comunitățile israelite din țară au înființat de asemenea școale comerciale. Așa la Iași, comunitatea israelită a înființat o școală comercială de gradul I, care însă s'a desființat. Un contabil israelit din Iași ține un curs de contabilitate. În București societatea israelită „Cultura“ a înființat în strada Sevastopol o școală comercială de gradul I și una de gradul al II, de asemenea și un curs serial comercial. Tot în București un domn Alex Genovitz ține cursuri comerciale de zi și de sără. La Galați comunitatea israelită a înființat o școală comercială de gradul I și una de gradul II, mai târziu școala de gradul al II s'a desființat, iar școala de gradul I, s'a prefăcut în gimnaz comercial. Și la Brăila există un gimnaz comercial israelit.

Reforma din 1901 și importanța ei pentru dezvoltarea învățământului comercial.

Prin legea învățământului profesional din 1901 școalele comerciale au revenit la organizația din 1899, cu singura deosebire mai principală, că cursurile școalelor comerciale elementare au fost fixate la 3 ani, iar nu la 2 ani ca în legea din 1899. Dacă comparăm această lege cu legea d-lor Tache Ionescu și Istrati din 1900, vedem, că legea d-lui Harret este mult superioară și mai completă decât cea din 1900. După legea din 1900 a d-lor Tache Ionescu și Istrati școalele de gradul I, erau menite a se desființa pe măsură, ce se vor înființa școalele primare superioare. Prin urmare cu timpul nu mai aveam decât școale comerciale superioare, iar școalele comerciale de gr. I erau să fie înlocuite cu școalele primare superioare.

Domnii Tache Ionescu și Istrati au imitat în privința asta vechea organizație franceză. Se știe, că în Franță există așa numitele „Școale primare superioare profesionale”, înființate prin legea din 1880. Aceste școale au un caracter co-

mercial și industrial.¹⁾ Prin legea din 1892 se creează în Franța o nouă categorie de școli practice (corespunzătoare școalelor practice de agricultură înființate din 1875) : Școalele practice de comerț și școlile practice de industrie. Prin această lege școalele primare superioare, ale căror învățământ este cu deosebire industrial sau comercial, se transformă în școale practice de industrie sau comerț trecându-se prin decret dela ministerul de industrie la cel de comerț, la inițiativa sau avizul municipalității interesate. Conform acestei dispoziții, dela 1892—1895 au fost transformate 21 de școli primare superioare în școli practice de comerț, în școli practice de industrie sau în școli mixte de comerț și de industrie²⁾. Domnii Tache Ionescu și Istrati au prevăzut la noi înființarea de școale primare superioare, care în Franța s-au dovedit, ca n'au dat rezultatul dorit de legiuitorul din 1880, căci altfel nu s'ar fi transformat prin legea din 1892 în școale practice de comerț sau de industrie.

Domnul Haret însă a ținut samă de starea învățământului comercial din toa-

1) Vezi S. Paulet „Annuaire de l'enseignement commercial et industriel“. Paris 1894, pag. 138 și 120—140.

2) Vezi R. Ionașeu „Şcoalele comerciale din străinătate“. Iasi 1899 pag. 113.

te statele Europei, când a organizat învățământul comercial la noi, căci d-sa n'a suprimat școalele comerciale de gradul I, cum au proiectat domnii Tache, Ionescu și Istrati, ci le-a prefăcut în școale comerciale elementare, iar pe cele de gradul II în școale comerciale superioare.

Dacă ne uităm la vecina noastră Austria, vedem, că acolo există școale comerciale inferioare cu un curs de doi ani, plus un curs preparator de un an (zweiklassige Handelsschulen) și școale comerciale superioare (Handelsakademien oder höhere Handelsschulen), în Germania și Elveția tot astfel; în Franța avem școale practice de comerț și școale superioare de comerț, iar ea un corolar, școala de înalte studii comerciale din Paris (un fel de facultate comercială).

În Spania sunt școale comerciale elementare și școale comerciale superioare. Comerțul este de două feluri și anume comerțul mic și comerțul mare. Conform acestor trebuințe, aproape toate statele europene au înființat școale comerciale și anume școale comerciale pentru comerțul mic de mărfuri (școale comerciale elementare sau inferioare, școale practice de comerț) și școale comerciale superioare pentru comerțul mare de mărfuri și de bancă. D-nui Ha-

ret a căutat a se pune în curenț cu organizația învățământului comercial din statele europene și a înzestrat țara noastră cu un învățământ comercial complet și mult mai bun, decât cel de până acum, de oarece d-sa, pe lângă că a întrerupt continuitatea între „școalele comerciale elementare și superioare“, a prevăzut și înființarea de „școale comerciale elementare pentru fete“, a căror programă este intocmai ca și a școalelor comerciale elementare de băieți, cu singura deosebire, că în ele se va putea predă și limbă franceză sau germană. Pe lângă acestea s'a mai prevăzut înființarea de «secțiuni comerciale (cu un curs de un an)» pe lângă școalele secundare.

Astfel de secțiuni s'au înființat de d-nul Haret pe lângă școala secundară de gradul I de fete (№. 1) din București și Iași (cea din Iași a fost transferată la Botoșani), pe lângă licee din Ploiești și Brăila (clasa V comercială), pe lângă gimnaziul din Constanța, care s'a desființat anul trecut. Cursurile secțiunilor comerciale de pe lângă școalele secundare de băieți și fete s'au mărit în timpul din urma la doi ani.

D-nul Haret a introdus „Științele comerciale în cursul superior al liceului din Tulcea“ după modelul școalelor re-

ale din Bavaria (în Bavaria în școalele reale de 6 clase sunt în clasa V 2 ore pentru științele comerciale, iar în clasa VI 4 ore¹⁾). Tot d-nul Haret a prevăzut înființarea de cursuri serale pentru ucenicii de prăvălii și meserii, ce există în alte state europene de un secol. Veneția noastră Serbia și Bulgaria ne întrecuseră în această privință. Un curs de felul acesta s'a înființat de d-nul Haret în localul școalei comerciale superioare din Iași (conform art. 86 și 76 din legea învățământului profesional din 1899 și 1901).

În anul I (1904) au urmat la aceste cursuri ucenicii dela școala de arte de meserii, câțiva ucenici dela atelierele din oraș și câțiva ucenici de prăvălii. La sfârșitul anului acești ucenici au depus examen în prezența unui delegat al ministerului și au fost promovați în clasa II. În anul al doilea cursurile nu s'au mai continuat, de oarece Casa școalelor a tăiat din buget suma prevăzută pentru acest curs atât de folositor acelor desmoșteniți de soarte, cari n'au puțină să urmeze o școală comercială sau de meserii.

Și trebuie să se bage bine de samă, că

1) Vezi R. Ionașcu „Scoalele comerciale din străinătate“ Iași 1899 p. 81.

cei mai mulți din acești ucenici devin cu timpul stăpâni de prăvălii sau mese-riashi, fiind astfel lipsiți de cunoștințele elementare de aritmetică comercială, de ținerea registrelor, de cunoașterea unei limbi străine, etc. Țeeace nu se întâmplă în toată Europa decât în Turcia. Germania și Austria dătoresc prospe-ritatea lor comercială și industrială a-cestor școale de ucenici. În 1895, când am vizitat școalele comerciale din Aus-tria și Germania, am văzut căt de nu-meroase și de populate sunt aceste cur-suri obligatoare.

La noi deja în art. 360 din proiectul din 1891 al răpusatului Păucescu, amintit mai înainte, se prevede înființarea în mod obligator a acestor școale. Iată a-cest articol :

«Cursurile școalelor de ucenici (curs comercial primar sau elementar) se vor urma obligator de către ucenicii de ma-gazii de tot felul, cari au vrâsta dela 9—18 ani și cari știu scrie și ceti.

«Dispozițiile legii instrucțiunii publice, privitoare la obligativitatea învățămân-tului primar sunt aplicabile și școalelor de ucenici în ce privește îndatorirea pa-tronilor, părinților și tutorilor de a tre-mite pe ucenicii lor la școală. Amenziile, la cari aceștia vor fi condamnați, sunt în folosul școalei de ucenici și se vor im-plini prin aplicarea legii de urmărire»

Iată deci, că s'a găsit și în România un om patriot, care s'a gândit la instrucțiunea comercială a ucenicilor de prăvălii, cari cu timpul vor deveni stăpâni de prăvălii. Ce folos însă, că d-nul Carp, succesorul răpausatului Păucescu, n'a prevăzut în legea d-sale din 1893 înființarea acestor cursuri pentru ucenicii de prăvălii. Poate că dacă d-sa înființă aceste școale, astăzi am avea aproape în fiecare capitală de județ o astfel de școală. A fost dat tot spiritului ager și inimei binevoitoare a d-lui Harret de a prevedea înființarea acestor școale prin art. 86 și 76 din legea învățământului profesional din 1899 și 1901. Iată dispozițiunile articolului. 76 din legea din 1901: «Pe lângă școalele de meserii și pe lângă școalele comerciale se vor înființa în comunele urbane cursuri speciale destinate pentru completarea instrucțiunii ucenicilor din fabrici, ateliere și prăvălii. Aceste cursuri se vor ține sără și în zilele de Dumîneci și sărbători în oarele, cari se vor găsi mai potrivite, și vor avea de obiect noțiuni asupra limbii române, a limbilor străine, a aritmeticiei și geometriei elementare, a contabilității cu adăuse după Imprejurări asupra comerциului sau a diverse cunoștințe relativ la anumite industrii. Aceste cursuri vor fi puse sub conduce-

rea directorului școalei, pe lângă care se tin.

«Ele se vor face de către institutorii și maîstri de învățământ profesional în contul oarelor de lucru, pe cari ministerul are dreptul a le impune în virtutea acestei legi. Pentru oarele suplimentare, ce ar mai fi necesare pentru acestea, plata va fi în sarcina comunei».

«Auditorii acestor cursuri vor trece examene asupra materiilor, ce vor fi urmat, după cari vor căpăta certificat¹⁾.

Însă din art. 76 al legii din 1900 nu rezultă, dacă aceste cursuri sunt obligătoare.

Pentruca să nu rămână nici o indomală în această privință, „ar trebui să se prevadă în mod categoric obligativitatea frecvențării acestor cursuri” și amenzile în caz de contravenire, după cum se prevăzuse în proiectul răpausatului Păuceșeu. Am înzistat asupra acestor măsuri, fiindcă numai prin înșințarea cursurilor obligătoare de ucenici în toate comunele urbane din țară, putem da o instrucțiune comercială ucenicilor de prăvălii, dintre cari cu timpul unii din ei vor deveni stăpâni de prăvălii.

1) Vezi C. Lascăr și i. Bibiri, Colecția de legi, regulamente, programe, etc. dela 1901 — 1904. Buc. 1904 p. 57.

In cele ce urmează arătăm obiectele, ce se învață în fiecare fel de școală comercială sau curs comercial.

Incepem cu școalele comerciale elementare de băieți. În *școalele comerciale elementare* se învață următoarele obiecte: Lecturi și compunerii cu privire la comerț (clasa I 6 ore, clasa II 4 ore, clasa III 4 ore), aritmetică practică cu elemente de calculul comercial și noțiuni de geometrie (4, 3, 3), noțiuni de geografie comercială (2, 2, 2), lecturi din istoria patriei (2, I, I), cunoașterea productelor comerciale din țară și a celor mai principale din străinătate (2, 2, 3), noțiuni elementare despre comerț, operațiuni comerciale și contabilitate (6, 4, 3), caligrafie și scriere comercială (4, 2, 2), practica în casele de comerț de la 2—6 p. m. pentru elevii din clasa II și III.

Comisiunea, care a fost numită de d-nul Haret pentru pregătirea proiectului de program analitic și din care comisiune am avut onoare să facă parte și eu, a fost de părere, în urma propunerii mele, ca absolvenții școalelor comerciale elementare să facă practică de un an în casele de comerț, după ce vor sfârși cursurile, și numai după anul de practică să li se elibereze certificatul de absolvire.

Această propunere am făcut-o deja în anul 1897 în broșura mea intitulată „Imbunătățirile, ce reclamă învățămîntul comercial în România“. La punctul 9 a acestei broșuri ziceam: „Elevii, cari au terminat școalele comerciale de gradul I și II, vor face un an de practică în vre-o casă de comerț sau de bancă, ori în biroul unei fabrici și numai după aceasta vor fi primiți la examenul de diplomă“.

Tot în acea broșură am propus înființarea de cursuri serale comerciale pentru băieții de prăvăliri și adulții (pag. 3), înființarea de secțiuni comerciale la unele gimnazii și la unele școale profesionale (pagina 6), înființarea unui curs de cunoștințe comerciale (pagina 6), înființarea unei catedre de limba română și corespondență comercială la școalele comerciale de gradul II (pagina 6), înființarea unei catedre de științele financiare la școalele comerciale de gradul II (pagiuia 9), „votarea unei legi, prin care statul și instituțiile de bancă și de credit puse sub controlul statului să fie obligate a primi în funcțiile, pentru cari se cer cunoștințe comerciale, de finanțe și de contabilitate numai absolvenți de ai școalelor comerciale, după cum se prevăzuse în proiectul răpausatului Păușescu din 1891 la articolul 378 (pagina 10),

„votarea unei legi, prin care orice casă de comerț mai însemnată să fie obligată e primă în serviciul ei căte un absolvant al școalei comerciale, de asemenea și fabricele, ce se bucură de folosurile legii pentru încurajarea industriei naționale (pag. 11) înființarea unei catedre de studiul tarifelor și transportului la școalele comerciale de gradul II, înființarea de școale comerciale de gradul II în Galați, Ploiești și Craiova (pag. 11), înființarea de birouri comerciale și completarea colecțiunilor de mărfuri (pag. 13), tipărirea pe cheltuiala statului a cărților de specialitate (pag. 13), înființarea de internate, după cum se prevede în proiectul din 1891 (pag. 12), excursiuni comerciale și industriale în străinătate (pag. 13). Cea mai mare parte din aceste dorințe au fost puse în practică prin legea învățământului profesional din 1901.

In ce privește însă practica în școalele comerciale elementare consiliul general, la propunerea d-lui prof. universitar Obreja, a admis, ca practică să se facă în orele de după masă de către elevii clasei II și III, după cum se procedă și la școală comercială de gradul I din Turnu-Severin, ce fusese înființată din inițiativa particulară, și care școală mai târziu a trecut la stat; însă d-nul Brătilă,

reprezentantul școalelor comerciale din consilul general, a fost contra, fiind de părere că practica să se facă după eșirea din școală. Consiliul permanent și dl. Haret au aprobat propunerea consiliului general. În proiectul de reglement pentru școalele comerciale elementare, cu facerea căruia am avut onoarea a fi însărcinat de d-nul Haret, am prevăzut modul, cum trebuie să se facă practica în prăvălia.

Pentruca școalele comerciale elementare să-și poată ajunge scopul de a pregăti tineri pentru comerțul mic de mărfuri, s'a prevăzut, ca în școalele comerciale superioare să fie primiți numai absolvenții de 4 clase secundare, întocmai după cum se întâmplă în Austria. Totuși ca și absolvenții școalelor comerciale să poată să-și însușască cunoștințele de limbi străine s'a prevăzut prin art. 70 — „înființarea de cursuri serale și de Duminică. La aceste cursuri sunt primiți numai acei absolvenți ai școalelor comerciale elementare și ai celor 4 clase secundare inferioare, cari vor dovedi, că sunt ocupați în casele de comerț. Cursurile țin 3 ani, absolvenții acestor cursuri fac un an de armată, întocmai ca și absolvenții școalelor comerciale superioare și ai liceelor“.

Prin urmare de aici se vede, că nu

este de loc întemeiată critica, ce se aduce, că absolvenții școalelor comerciale elementare vor fi lipsiți de cunoștințele de limbi străine. Aceste cunoștințe li se vor da în cursurile complementare serale și de Duminică. Trebuie să se știe, că școalele comerciale elementare au fost înființate spre a pregăti tinerii pentru comerțiul de mărfuri cu amănuntul, iar nici de cum spre a servi ca școale pregătitoare pentru cei ce vor intră în școalele comerciale superioare. Acești din urmă n'au decât să se inscrie la gimnazi și licee și, după ce isprăvesc cele 4 clase inferioare secundare, pot să se inscrie în școalele comerciale superioare ; «statul are destule gimnazi și licee și nu-și poate permite luxul de a mai creia și alte școale preparatoare pentru școalele comerciale superioare. De altă parte trebuiau creiate și școale comerciale cu o durată scurtă pentru elevii săraci, cari au sfârșit cursul primar și cari ar dori să-și câștige cât mai în grabă pânea, neavând putință părinții lor de a-i întreține 4 ani de curs secundar și 4 de curs comercial superior» ; pentru acești din urmă s'au creat școalele comerciale elementare și ca continuare, cursurile serale și de Duminică».

Iată motivete serioase, ce au îndemnat pe dl. Haret de a organiza în modul acesta învățământul comercial.

Cei ce criticase dispozițiunile reformei nove spuneau, că școalele elementare de comerțiu se vor închide din lipsa de elevi, fiindcă părinții nu-și vor înscrie copii la aceste școale, ce nu dau absolvenților dreptul de a intra în școalele comerciale superioare. Practica a dovedit contrarul. La București este clasa I divizionată pe lângă clasa I ordinară, deasemenea la Galați, Ploiești și la Turnu-Severin, iar în celealte orașe sunt câte 40—50 de elevi în clasa I. În București s'a înființat o nouă școală comercială elementară. În anul 1894—95, când s'a aplicat legea d-lui Carp, au fost mai puțini elevi înscriși în clasa I decât acumă, cù toate că atunci absolvenții școalelor comerciale de gradul I puteau să intre în școalele comerciale de gradul II, pe când astăzi absolvenții școalelor comerciale elementare nu pot fi înscriși în școalele comerciale superioare, de oarece școalele comerciale elementare au, după cum am văzut, un scop deosebit de școalele comerciale superioare.

«Absolvenții școalelor comerciale elementare, după ce vor fi făcut practica cerută și după ce vor fi urmat cursurile de sara și de Duminică, vor putea fi trimiși ca contabili și conducători la societățile cooperative de producție și consum dela sate, sau se vor putea aşază

în sate și în orașele ca comerciați, iar cu timpul și la orașe. Numai în modul acesta vom putea avea cu timpul comerciați români cu amănuntul în sate în orașele și orașe, iar nu cu sistemă din trecut, după care școalele comerciale de gradul I serviau ca piedestal pentru școalele comerciale de gradul II".

Timp de 9 ani cât am funcționat ca director la școala comercială elementară din Iași, am căutat prin circulări trimise pe la învățători, preoți și primari din nordul Moldovei să arăt însemnatatea școalelor comerciale elementare, punându-le în vedere, că ar fi foarte bine, ca să sfătuiească pe țărani, cări dispun de mijloace, să-și trimită copii la aceste școale, cări după cum am arătat mai sus au menirea de a crea clasa comerciaților români cu amănuntul în România.

Pentru a putea veni în ajutorul elevilor săteni lipsiți de mijloace și doritori de a urmă cursurile școalelor comerciale elementare, d-nul Haret a bine voit a dă după propunerea mea 12 burse de câte 15 lei lunar pentru elevii săraci ai școalei comerciale elementare din Iași, de asemenea d-nul Haret a mai dat un număr de burse și pentru celealte școale comerciale elementare din țară.

Părinții, cari nu vor putea țineă copiii lor mai mulți ani la școală, vor găsi în școalele comerciale elementare un mijloc de a da o instructiune specială teoretică și practică copiilor lor în timp de 3 ani. După trei ani acești tineri se vor angaja cu contract și cu salar în casele de comerț și vor putea urmă în timp de 3 ani cursurile serale și de Duminică, pentru a-și complecta cunoștințele dobândite în școalele comerciale elementare învățând și limbile străine, dreptul comercial, economia politică, stenografia, mașina de scris. Cine va putea împedecă pe un astfel de absolvent de a intră într'o casă, care se ocupă cu comerțul mare. Dacă va fi băiat harnic și cum se cade, cu timpul va deveni mare comerciant, pe când altul poate să fie absolvent de școală comercială superioară și dacă va fi lenes și necinstit nu se va alege nimica de dânsul. Am insistat asupra acestui punct pentru a arăta menirea școalelor comerciale elementare, care este de a pregăti tineri pentru comerțul mic de mărfuri, iar nici de cum candidați pentru școalele comerciale superioare. Cine va voi să intre în școalele comerciale superioare se va înscrie la gimnaz sau liceu și, după ce va absolvii cele 3 clase inferioare, va putea continua studiile în șco-

la comercială superioară, iar absolventul școalei comerciale elementare va avea în cursurile de sară și Duminică un curs comercial superior, astfel că va avea dreptul de un an în armată ca și absolventul școalei comerciale superioare.

Înălță obiectele, ce se predau în *cursurile de sară și de Duminică* (proiectul de program al acestor cursuri a fost întocmit de mine în urma dorinței exprimate de d-nul Haret): Noțiuni de limbă franceză (clasa I 2 oare, II 1, III 1), noțiuni de limbă germană (2, 2, 2), noțiuni de legislația comercială și de economia politică (clasa III 1), aritmetica comercială și calculat mintal (clasa I 1, II 1), contabilitatea cu aplicațiuni (1, 1, 2), geografia economică și noțiuni de statistică (cl. II 1, III 1), corespondență comercială română și stenografia (clasa I 1, II 1), lecțiuni teoretice și practice asupra diferitelor ramuri de comerț (1, 1, 1), !).

Aceste cursuri se asamănă cu cursul special de un an, ce se ține în institutul public comercial din Lipsea, și la care sunt primiți băieții, cari sunt ocu-

1) Vezi Monit. ofic. No. 204 din 9 (22) Decembrie 1904.

pați în prăvălii și cari au urmat câteva clase secundare¹⁾.

In *școalele comerciale superioare* se predau următoarele obiecte: Limba română și corespondența comercială română (cl. I 2, II 2, III 2); limba franceză și corespondența comercială (3, 3, 3, 2); limba germană și corespondența comercială (4, 3, 3, 2); limba italiană sau engleză și corespondența comercială (3, 3, 3, 2); studiul comerциului, transportului, tarifelor de transport și contabilitatea (3, 4, 3); biroul comercial (anul al IV, 12); aritmetică rațională și elemente de calculul algebric cu aplicațiuni la operațiuni comerciale de schimb, de bancă, de bursă și de asigurări (3, 3, 3, 2); geografia economică (2, 2, 2, 2); elemente de zoologie, de botanică și de mineralogie aplicate la comerț și industrie (cl. I 2), fizica aplicată la industrie și la comerț (cl. I 3), chimia aplicată la industrie și comerț (clasa II 3, III 2), productologia (cl. IV 4), lucrări de laborator (cl. IV 2); economia politică cu aplicațiuni, studiul economic al mijloacelor și tarifelor de transport (cl. II 2, III 1), noțiuni de finanțe și de statistică (cl. III 2), noțiuni de istoria comerциului și a industriei (III 2); elemente de le-

1) R. Ionașcu, „Şc. com. din srainătate”, Iași 1899 p. 59.

gislația comercială, industrială, maritimă, vamală și fiscală, noțiuni uzuale de drept civil și administrativ (2, 2, 2, 2); caligrafia și desemnul (3, 3, 2)¹⁾.

In anul al patrulea elevii fac în fiecare zi practică de birou de la 2-4.

Se înitează tot felul de operațiuni, ce se fac în comerț, se înregistrează scrisorile cuvenite și se redactează scrisorile referitoare la acele operațiuni. Scrisorile făcute în birou în limbile străine sunt revăzute dimineața de către profesorii respectivi. În ce privește partea teoretică (cl. I, II și III) școalele noastre comerciale superioare au asemănare cu cele din Austria, iar în ce privește anul de practică (anul IV) au asemănare cu institutul superior din Anvers.

In secțiunile comerciale (clasa V și VI) de doi ani alipite pe lângă școalele secundare de băieți se învață următoarele obiecte speciale: Aritmetică și algebra aplicate la operațiuni de comerț, contabilitatea, biroul comercial, corespondența comercială în limba română, franceză, germană, comerțul în trecut și în prezent, legislația în afaceri de comerț, mărfuri-e și technologia lor,

1) Vezi C. Lascăr și I. Bibiri, „Colecț. de legi, regul., progr. dela 1901-1904. Buc. 1904 p. 832-861.

geografie aplicată la comerț și industrie, scrierea de birou comercial.¹⁾

În secțiunile comerciale alipite pe lângă școalele secundare de fete (cl. V și VI comercială) se predau următoarele obiecte:

Aritmetică comercială, contabilitatea și biroul comercial, corespondență comercială română, corespondență comercială în limba franceză, corespondență comercială în limba germană, legislația în afaceri de comerț, merceologia, geografia comercială, scrierea²⁾

Acstea secțiuni sunt sămană cu cursurile comerciale pentru dame, ce sunt alipite pe lângă școalele secundare de fete din Ungaria și cu cursurile comerciale din Austria pentru domnișoare și dame.³⁾

Art. 76 din legea învățământului profesional din 1901 (ce corespunde cu art. 86 din legea din 31 Martie 1899) prevede înființarea de «cursuri speciale destinate pentru completarea instrucțiunii școlnicilor din fabrici, ateliere și prăvălii» (aceste cursuri se vor înființa pe lângă școalele de meserii și pe lângă școalele comerciale).

1) Vezi Lascăr și Bibiri „Op. citat“ 1904 pag. 861—869.

2) Vezi Lascăr și Bibiri „Op. citat“ pag. 394.

3) Vezi R. Ionașcu, Școalele comerciale în strainatate—Iași 1899 pag. 25 și 24.

Cursurile acestea țin 3 ani, în ele se învață următoarele obiecte: Limba română și corespondența comercială (2, 1, 1), limba franceză (2, 1, 1), limba germană (2, 2, 2), aritmetică și geometria elementară (1, 1, 2), lecțiuni teoretice și practice asupra diferitelor ramuri de comerț și industrie, cu deosebirea asupra celor ce interesază localitatea, unde se ține cursul sau corporația respectivă (II 1, III 1) ¹⁾.

La aceste cursuri sunt primiți absolvenții cursurilor primare sau a cursurilor de adulți.

„Conform art. 85 din regulament, absolvenții acestor cursuri primesc un certificat de absolvire, care este echivalent cu diploma de absolvire a școalelor elementare de meserii sau de comerț ²⁾. Dacă absolvenții acestor cursuri au drepturi egale cu absolvenții școalelor comerciale elementare, în cazul acesta ei au dreptul de a urmă cursurile de sără și de Duminică destinate pentru completarea cunoștinților absolvenților școalelor comerciale elementare și absolvenților a celor 4 clase inferioare secun-

1) Vezi Monit. ofic. No. 203 din 8 (21) Dec. 1904, care conține programa analitică a acestor cursuri. 2) Vezi reg. din Monit. oficial No. 49 din 3 (15) Iunie 1904.

dare. Se știe, că absolvenții acestor din urmă cursuri se bucură de dreptul de un an în armă. Iată deci cum un băiat cu patru clase primare, care din lipsă de mijloace a trebuit să între ca ucenic într'o prăvălie (sau chiar un băiat de prăvălie, care n'a invățat nici o clasă primară, dar care a urmat cursurile unei școale de adulți) poate să-și căștige cunoștințele teoretice în ramura comercială și apoi să se bucure și dânsul de folosul de a face numai un an de armată, ca și fiul unui părinte, căruia i-a dat mâna să țină pe copilul său 8 ani la liceu, sau la școală comercială superioară, ori la școală comercială elementare. Proiectul de program analitic a acestor cursuri a fost făcut de mine în urma dorinței d-lui Haret.

După cum am arătat mai sus, d-nul Haret a dispus, ca să se înființeze un astfel de curs în localul școalei comerciale superioare din Iași, cel dintâi curs înființat de stat pentru ucenicii de prăvălii și de meserii. Ce folos însă, că succesorul d-lui Haret, dl. Vlădescu, în loc să imiteze exemplul d-lui Haret, înființând asemenea cursuri folositoare și în alte orașe, a desființat acest curs, cu toate că guvernul conservator menținuse în art. 68 din legea sa din 1900 dispoziția art. 86 din legea învățământului

profesional a guvernului liberal din 1899 privitoare la înființarea acestor cursuri¹⁾.

Acest curs a fost reînființat de mine în localul școalei comerciale elementare în 1907—908, după cum am arătat în capitolul referitor la învățământul industrial. Conform art. 85 din legea învățământului profesional din 1899 și art. 75 din legea din 1901 votate de guvernul liberal (d-nii Tache Ionescu și Istrati au menținut această dispoziție în art. 68 din legea din 1900) d-nul Haret a transformat gimnaziul din Alexandria în școală mixtă inferioară de agricultură și comerț. Prin aceasta s'a aplicat și la noi principiul școalelor mixte din Franța și Germania, unde găsim școli practice de industrie și comerț.

Nici nu se putea o dispoziție mai bună pentru județul Teleorman, care este un județ agricol și pentru Alexandria, care este un însemnat centru comercial.

Ca fost profesor suplinitor la Alexandria am putut constată aceasta.

Tot conform articolului 75 d-nul Haret începuse a transformă gimnaziul din Râmnicul-Sărat în școală comercială elementară, măsură destul de chibzuită, de oarece în apropiere la Buzău și Focșani sunt licee, astfel că era bine, ca în

1) Vezi Lascăr și Bibiri, Colecț. de legi, din 1864—1901, p. 173.

Râmnicul-Sărat, centru comercial, să existe o școală comercială elementară, care putea fi frecventată și de elevii din Focșani și Buzeu, alte două orașe comerciale. D-nul Vlădescu a revenit asupra acestei bune măsuri a d-lui Haret, restabilind iarăș la loc vechiul gimnáz, ce va furniza concurenți la bugetul statului. Deasemenea s'a urmat și cu gimnázul din Slatina, care a fost transformat în școală comercială elementare și apoi iarăș în gimnáz.

«Iată deci, că de unde mai înainte n'am avut decât 5 școale comerciale de gradul I, 2 școale comerciale de gradul II, acum avem 10 școale comerciale elementare, 4 școale comerciale superioare, 2 secțiuni comerciale alipite pe lângă școalele secundare de gr. I pentru fete (București și Botoșani), câte o secțiune comercială alipită pe lângă școalele secundare de băieți (Brăila și Ploiești), un liceu real cu o catedră de științe comerciale în cursul superior (liceul din Tulcea), o școală mixtă de agricultură și comerț (Alexandria) și întâiul curs al statului pentru ucenicii de prăvăliri și de meserii (Iași)». Ori ce om nepărtinitor, care este în curent cu progresele învățământului comercial din statele cele mai înaintate și care nu este orbit de pasiunile politice, va constată, în

față faptelor, ce nu se pot tăgădui, că guvernele liberale și în special d-nul Haret prin reformele din 1899 și 1901 au dat un avant însemnat învățământului comercial în conformitate cu progresele realizate pe acest teren în țările cele mai înaintate, introducând la noi toate sistemele de școale comerciale din străinătate și potrivindu-le cu trebuințele noastre. Rămâne, ca acum să se pună și acoperemântul la această clădire mare și solidă. Acest acoperemânt a fost prevăzut tot de mult regretatul S. Haret în proiectul d-sale de reformă asupra învățământului profesional din 1899.

Prin acel proiect se prevedea înființarea unei facultăți comerciale (după modelul facultăților comerciale din Lipsca, Zurich, Friburg, Gand, Liege, et. însă după părerea delegaților camerii răpusătul Haret a convenit, ca să se amâne mai târziu înființarea acestei facultăți.

Acuma d-nul N. Xenopol, ministrul de industrie și comerț, a prezentat parlamentului un proiect de lege pentru înființarea unei Academii de înalte studii comerciale.¹⁾.

1). Vezi R. Ionascu „Raport despre al IX congres internațional al învățământului comercial“ București 1911. Editura casei școalelor pag. 6, 33, 34, 37 și 38.

Scoale profesionale particulare.

Scoala de mecanici electricieni din București este patronată de primăria de București (strada Jules Michelet 4).

Scoala specială de construcțiuni și supraveghetori de lucrări publice din București (Bulevardul Maria 26) este pusă sub direcțunea d-lui architect Ciocârlan.

Institutul societății „*Căminul românesc*“ (strada Dorului 4) are, pe lângă leagăn, grădină de copii, curs primar, un curs profesional. În cursul profesional se învață croitoria și bucătăria; cursul inferior formează bone, iar cursul superior profesoare speciale de gospodărie și de grădini de copii.

Acest institut este pus sub protecția I. P. S. S. Mitropolitului primat al României, fiind subvenționat de ministerul de instrucție și de comuna București.

Se învață limba română, contabilitatea, economia politică, economia domestică și creșterea copiilor, croitoria, rufaria, bucătăria, economia casnică, menajul, mode și muzica.

Scoala industrială de fete din București (Schitu-Măgureanu 43). Se învață următoarele obiecte: Desenul industrial, matematicile, franceza, româna, istoria și muzica.

Dintre meserii se învață rufăria, croitorie și mode.

Scoala profesională israelită din București (strada Anton Panu 42), fundația Focșăneanu, este destinată pentru fete.

Scoala profesională de fete din șoseaua Basarab 103 (București).

Scoala și atelierul profesional de fete „Sporul muncii” din București (strada E. Quinet 10) are un atelier de croitorie.

Scoala profesională de fete Sf. Maria din București (strada Română 19) are secțiuni pentru broderie, confectionări, țăṣătorie și rufărie.

Scoala profesională de fete Sf. Maria din București (strada Lueger 21) are un atelier de croitorie.

Scoala reală «Protopopul Tudor» și Orfelinatul Maria Turnescu din București (Calea Călărașilor 13) are secțiuni pentru corsete, dantele, rufărie și croitorie. Dintre obiectele teoretice se învață : Matematica, română, germană, franceza, istoria și geografia, desenul, muzica.

Scoale publice dependente de diferite ministere,

Scoala de sericicultură și țăṣătorie din București (strada Vienei 6) este înființată de ministerul de agricultură. În a-

ceastă școală se învață : Filatura și țăsurul mătasei, țăsutul covoarelor, cusături naționale, technologia.

Scoala superioară de arhitectură din București (strada Enei 6). În această școală se învață : Istoria arhitecturii și arta decorativă ; algebra, aritmetică, geometria și trigonometria ; construcția ; desenul ornamental ; mecanica, topografie și nivelare ; salubritatea, fizica și chimia ; arhitectura ; geometria descriptivă ; teoria arhitecturii.

Scoala națională de poduri și șosele din București (Calea Griviței 132). În această școală se învață următoarele materii : Construcțiunea podurilor, statistică grafică, drumuri de fier, construcții și exploatare ; lucrări de edilitate ; construcții de mașini și mașini de abur ; hidraulica, motori hidraulici ; topografia, technologia și procedeuri generale de construcții ; drumuri, technologia industrială ; navigație ; arhitectură și construcții ; calculul diferențial și integral ; geometria analitică ; mecanica generală ; mecanica aplicată la rezistența materialelor ; mineralogia și geologia ; fizica și electricitatea ; chimia și metalurgia ; instalații și exploatari industriale ; geometria descriptivă și stereotomia ; aplicații industriale și electrotehnica ; exploatarea petroleului ; in-

dustria petroleului ; economia politică și dreptul administrativ ; lucrări grafice.

Scoala de conductori desemnatori este alipită pe lângă școala de poduri și sosele din București. În această școală se învață următoarele obiecte : Aritmetică, algebra și matematică ; construcțiuni civile și tehnologia, trigonometria descriptivă, stereotomia, topografia, geometria și căi ferate ; drumuri, desemn, fizică și fizică industrială.

Scoala superioară de științe de stat din București (strada Enei 12). În această școală se învață următoarele obiecte : Istoria diplomatică a Europei, dreptul civil, legislația financiară, dreptul constituțional, contabilitatea, economia națională, istoria doctrinilor economice, sociologia, științe financiare, dreptul și procedura penală, dreptul administrativ, medicina legală, dreptul internațional, procedura civilă, economia politică, dreptul comercial, statistica.

Institutul electro-technic dela universitatea din Iași. Acest institut funcționează pe lângă facultatea de științe din Iași și a fost înființat de d-nul profesor Hurmuzescu.

Învățământul predat în acest institut este atât teoretic cât și practic, fiind astfel organizat în cât poate forma îngi-

neri, conductori și montori electricieni. Durata studiilor este de 2 ani, dintre cari întâiul este preparator, iar al doilea de specializare.

In secțiunea preparatoare se primesc fără concurs :

- a) Absolvenții de liceu (secția reală).
- b) Ofițerii cu școala de infanterie și cavalerie.
- c) Absolvenții școalei de conductori de pe lângă școala de poduri și șosele.
- d) Absolvenții școalei de arhitectură.
- e) Absolvenții școalei superioare de arte și meserii.

Cei ce nu indeplinesc aceste condiții trebuie să treacă un examen de admitere din matematici, fizică și chimie, conform programei de liceu (secțiunea reală).

In secțiunea de specializare se primesc fără concurs :

- a) Inginerii titrați sau cei asimilați lor.
- b) Licențiați în științele fizico-chemece și matematice.
- c) Ofițerii cu școala de aplicație de artillerie, geniu și marină.

In secțiunea montorilor electricianii se primesc fără concurs absolvenții școalelor inferioare de arte și meserii.

Cei ce nu indeplinesc această condiție sunt primiți în urma unui examen de admitere din matematici, fizică și chimie, conform programei celor patru clase inferioare de liceu.

Se învață următoarele materii: Electricitatea, electrotehnica, electro-metallurgia; chimia generală, matematica generală; fizica experimentală și electro-chemia; curs de mașini termice, hidraulica și turbine, curs de construcția mașinelor electrice, de rezistență materialelor și stațiuni centrale; curs de măsuri electrice, instalaționi, proiecte și devize; conferințe de aritmetică, geometrie și linia de calcul; desemn industrial; lucrări practice în laborator și în atelier.

In semestrul al II din anul de specializare (anul II) se țin conferințe complementare asupra telegrafiei fără sârmă, razelor X; radioactivitatei, etc. In timpul vacanței elevii fac stagiu în uzinele electrice din țară.

Examenul de licență în electro-tehnica se trece din următoarele obiecte:

Matematici generale, analiza matematică, mecanica, chimia minerală (lucrări practice reduse), fizica, (gravitatea, căldura și electricitatea), cursurile secției de ingineri electričiani.

Se plătesc următoarele taxe: 30 de lei taxa de înscriere, 20 taxa pentru examen la o materie, 100 de lei taxa anuală de laborator și atelier.

Secțiunea agricolă dela universitatea din Iași. Această secțiune este alipita

pe lângă facultatea de științe. Cursurile secțiunii agricole durează 3 ani.

Pentru obținerea diplomei de licență în agronomie se cere să trece examene din următoarele cursuri :

1) Cursuri teoretice sumare de chimie, fizică, botanică, zoologie, geologie.

2) Cursuri agricole : Chemia agricola cu agrologia, filotechnia, zootechnia, economia rurală, medicina veterinară.

3) Un obiect complet: Chemia (minerală și organică), fizica, botanica (cu anatomia și fiziologia animală), mineralogia și geologia.

La stârinița d-lui profesor H. Vasiliu, mult regretatul Sp. Haret a prevăzut în buget suma de 20.000 de lei pentru secțiunea agricolă, din care sumă s'a creat și un laborator de chimie agricolă, iar d-nul I. Lahovari, fost ministru de domenii, a dat un teren de 110 hectare lângă Galata, unde s'a înființat un câmp de experiență. Aci se fac experiențe cu tot felul de plante; s'au sămânăt 150 de varietăți de porumb, 50 de varietăți de sfeclă. Pe lângă acestea se fac experiențe cu felurite metode de cultură, cu diferite îngrășăminte; se sămână diferite plante de nutreț, se fac experiențe cu selecționarea plantelor, cu păstrarea apei în pământ, etc. În timpul verii studenții fac practică la câmpul de experiență.

Atelierele pentru industria casnică.

Pentru a da un avânt industriei case-nice s'au înființat parte de către particu-lari, parte de către societăți ateliere.

Societatea „Furnica“ înființată în 1853 de d-na Elena C. Cornescu a înființat mai multe ateliere pentru industria cas-nică. În 1882 M. S. Regina a binevoit a primi patronajul acestei societăți.

Atelierul Teodora Pavelescu din Câmpulung pentru cusături, țăsături, brode-rii și costume naționale (în borangic, lânuri și buimbacuri) a fost întemeiat în 1870.

La expozițiunile de industrie casnică, ce s'au ținut la casa școalelor în 1911 și 1912, au expus multe lucruri frumoase următoarele ateliere¹⁾: Atelie-rele din *Dragna*, *Gherghița*, *Brebu*, (jud. Prahova), *Ola-nești*, (Vâlcea), *Buftea*, *Ilfov*, *Galbeni* (R.-Sărăt), *Rucăr* (Mus-cel).

I. P. S. S. Mitropolitul Pimen al Moldovei a luat lăudabila inițiativă de a înființa la toate mănăstirele de călugă-rițe ateliere pentru industria casnică, iar la mănăstirele de călugări ateliere pentru meserii.

1) Vezi „Revista generală a învățământu-lui №. 3 din 1912 pag. 134—139.

Scoalele profesionale române din Transilvania, Bănat, Ungaria și Bucovina.

Românii din Austro-Ungaria au foarte puține școale profesionale. În Transilvania este o singură școală comercială română superioară la Brașov, o școală de croitorie și de bucătărie tot la Brașov, întreținută de reuniunea femeilor române din Brașov. La școalele române de fete din Sibiu, Blaj, Arad și Cernăuți există cursuri profesionale de croitorie, economie domestică și bucătărie. În Câmpulung din Bucovina există o școală română (întreținută de stat) pentru industria lemnului, iar la Rădăuți tot statul întreține o școală română de agricultură.

În ceea ce urmează arătăm pe scurt organizația câtorva din aceste școale:

Școala comercială superioară română din Brașov (Transilvania) își are inceputul în școala de sară înființată în 1837 pe lângă biserică română din cetatea Brașovului de către asociația comercianților români spre a da ucenicilor și calfelor o instrucțiune teoretică. Mai târziu la 1869 s'a înființat tot în Brașov școala secundară comercială română cu un curs de 3 ani pentru elevii, cari au terminat patru clase gimnaziale sau re-

ale. Dela 1895 acea școală cu un nou program a primit numele de școală comercială superioară română, conform novei legi a învățământului comercial din Ungaria.

Iată obiectele, ce se predau : Religie (I 1, II 1, III 1), română (3, 2, 2), magiara (3, 3, 3), germană (3, 3, 3), franceza (4, 2, 3), matematica (2, 2, 2), aritmetică comercială (4, 3, 3), principii comerciale (I 2), contabilitatea (II 3, III 4), istoria (2, 2, 2), geografia (2, 2, 2), corespondența comercială (2, 2, 2), lucrări de birou (I 1, II 1), fizica (I 2), cunoștințe de drept (II 2, III 2), economia națională (II 2), economia națională și știința financiară (III 3), chimia și merceologie (II 3, III 3), caligrafia (I 2). Suma orelor obligatoare este de 33 pe săptămână. Obiecte facultative sunt : Stenografia, muzica vocală și gimnastică. În 1910 școala a fost frecventată de 94 de elevi români.

Școala specială din Câmpulung pentru industria lemnului. Această școală are 2 secțiuni, o secțiune pentru tâmplari și stoleri, dulgheri și constructori de mașini, sculptori și strungari. Cursurile acestei secțiuni țin 4 ani. Obiectele, ce se învață în această secțiune, sunt următoarele : Religia, desemnul elementar, teoria proiecțiunii și umbrei, desem-

nul după modele, teoria formelor arhitectonice, desemnul tehnic de obiecte, mecanica și construcțiunea mașinelor, zugrăvitul ars în lemn, technologia, caligrafia, contabilitatea, calculul, compozиtiuni de afaceri, instrucțiunea în ateliere. Fiecare an are un semestrul de iarnă și unul de vară. Pentru instrucțiunea în ateliere sunt 26—43 de ore pe săptămână în fiecare clasă.

Secțiunea pentru impletitul coșurilor: Cursurile durează 4 ani. În această secțiune se învață următoarele obiecte: Religiunea, desemnul elementar, desemnul geometric și computul, teoria proiecțiunii și a umbrei, desemnul tehnic al obiectelor, technologia, cultura răchitilor, calculul, compozиtiuni de afaceri, caligrafia, contabilitatea, instrucțiunea în ateliere (pentru acest obiect sunt 24—39 de ore pe săptămână).

Școala agronomică inferioară română din Rădăuți.

În școala din Rădăuți (Bucovina) sunt primiți tineri și cu deosebire fi de țărani, cari au absolvit cursul primar, cu scop de a le da o instrucțiune teoretică și practică spre a punea exploata o moșie conform principiilor economice răzionale. Cursurile durează doi ani (anul

școlar începe la 1 Octombrie și se încheie la 30 Septembrie).

Fiecare an are două semestre (semestrul de iarnă, când se face numai teorie și semestrul de vară, când se face teorie și practică). În anul I se învață următoarele obiecte: 1) Obiecte de cultură generală: Religiunea, limba română, limba germană, aritmetică practică, geometria și măsurarea câmpului, desemnul (desemnul liniar și cadastral), caligrafa, geometria și desemnul. 2) Obiecte fundamentale (speciale): Zologia, botanica, mineralogia, chimia și fizica.

Anul al doilea. Obiectele principale de economie: Cultura plantelor, pomăritul și legumăritul, prasila vițelor, albinăritul, teoria exploatarii, contabilitatea, sanitologia animalelor domestice, cunoștința legilor, silvicultura. Pe lângă aceasta se mai învață muzica vocală, gimnastica și pomperia. Se mai fac lucruri în lemn din sfera rotăriei și a lămplăriei (amândoi anii semestrul I 8 oare pe săptămână, semestrul al II-lea 4 oare), impletirea coșurilor din nucle cojite (amândoi anii în semestrul I căte 4 oare pe săptămână). În semestrul de iarnă lucrările practice se fac numai Mercuria și Vinerea dela 2–6, iar în semestrul de vară lucrările practice pe teren se fac în toate zilele de clasă, afară

de Luni, de la 2—7 p. m., iar cursurile teoretice în fiecare dimineață de la 7—12. Școala are internat. Taxa anuală pentru internat este 360 de coroane.

Școalele profesionale române din Turcia.

Românii din Turcia au numai 4 școle profesionale și anume o școală *normală profesională română de fete* în *Monastir* (Macedonia), o școală *comercială română inferioară* în *Ianina* (Epir), o școală *comercială română* în *Salonic* (Macedonia). La Berat în Albania a fost înființată o școală comercială în Septembrie 1899, care însă în 1900 a fost desființată; deasemenea și la Crușova (Macedonia).

Școală normală-profesională română de fete din Monastir (Bitolia). Această școală își are originea în școala primară, ce s'a înființat în 1881 prin stăruința răpausatului inspector Apostol Mărgărit. În 1891 s'a înființat cursul normal, care a funcționat cu 4 clase până la 1900, când s'a adăus și clasa V. În 1904 s'a înființat și o secție profesională. Elevele care urmău la această secție, erau scutite de învățământul religiei, istoriei, geografiei, a științelor fi-

zico naturale; la celealte obiecte urmău împreună cu elevele din secția normală. Elevele din secția normală și celea din secția profesională urmău lucrul numai după prânz. În 1910—1911 secția profesională s'a contopit cu secția normală, după propunerea d-nei directoare Elena Pocletaru, de oarece în secțiunea normală rămâneau foarte puține eleve, iar celea din secția profesională nu se perfecționau mai mult la lucru decât elevele din secția normală și apoi afară de aceasta se aducea o perturbare în orarul școalei și în disciplină; absolvențele școalei profesionale erau numite și ele institutoare, ca și cele ale secțiunii normale, deși aveau cunoștințe mai puține.

Iată obiectele, ce se predau: Româna (3, 3, 3, 3, 2), matematica (3, 3, 3, 3, 3), istoria (2, 2, 2, 2, 1), geografia (2, 2, 2, 2, —), științele fizice și naturale (2, 2, 2, 2, 1), religia (1, 1, 1, 1, —), franceza (3, 3, 3, 2, 2), caligrafia și desenul (3, 3, 3, 2, 2), teoria rufăriei (1, 1, 1, —, —), teoria croitoriei (IV 1, V 1), economia domestică (V 1), muzica vocală (1, 1, 1, 1, 1, plus patru ore de ansamblu), gimnastica (1, 1, 1, —1).

In această școală, în care se prepară învățătoarele pentru școalele române din

Turcia erau 94 de eleve interne în 1910—11¹⁾

Scoala comercială inferioară română din Ianina (Epir). În 1887—88 prin stăruințele bunilor români Apostol Mărgărit și ale d-lui Hondrozon s'a înființat gimnazul din Ianina, care în anul școlar 1901—902 a fost transformat în școală comercială inferioară. Școala are un internat pentru bursieri.

Pentru intrare în școală se cere absolvirea cursului primar. Cursurile durează 4 ani. Se învață următoarele obiecte: Română (I 4, II 4, III 4, IV 3), limba turcă (4, 4, 4, 3), franceza (3, 3, 3, 3), germana (IV 3), italiana (IV 1), greaca (1, 1, 1, 1), aritmetica (3, 3, 3, 3), contabilitatea (3, 3, 3, 3), biroul comercial (IV 2), dreptul comercial (IV 1), geografia (2, 2, 1, 1), istoria (1, 1, 1, 1), fizica (III 2), chimia (III 1, IV 2), zoologia (I 1, II 2), merceologia (I 2, II 2), caligrafia și dactilografie (3, 3, 3, 2), muzica (1, 1, 1, —), corul muzical (1, 1, 1, 1), gimnastică (2, 2, 2, 2).

1) Datele referitoare la această școală a binevoit să mi le comunicea d-na Poelitaru, directoarea școalei.

In anul 1911—12 școala a fost frecventată de 35 de elevi¹⁾.

Scoala comercială superioară română din Salonic a fost înființată de ministerul de instrucție al României în 1899—900. Odată cu deschiderea cursurilor s-au înscris 30 de elevi, dintre cari 25 bursieri. În fiecare an s'a creat în mod succesiv câte o clasă.

La sfârșitul anului al doilea au fost 48 de elevi, dintre cari 33 bursieri. În 1905—906 școala comercială avea 87 de elevi în cele 6 clase. Cursul este întocmit astfel, că în primii 3 ani obiectele sunt cele de liceu, iar specializarea se face dela clasa IV în sus²⁾.

Scoalele profesionale române din Bulgaria.

Secția comercială de pe lângă școala primară română din Sofia. — În 1895

1) Datele referitoare la această școală a binevoit a mi le comunica d-nul V. Dia-mandi, energeticul luptător român-macedo-uean, directorul școalei, care este absolvent al școalei comerciale superioare din Craiova și al școalei comerciale (secția su-perioară) Pigier din Paris.

2) M. V. Cordesen „Istoricul școalelor ro-mâne din Turcia“. București 1906 p. 204.

statul român a înființat la Sofia o școală primară cu o secție pentru băieți și altă secție pentru fete. În 1898-99, fiind ministru d-nul Sp. Haret, s'a înființat pe lângă școala primară de băieți o *secție comercială*, iar în 1903-904 o *secție profesională de croitorie* pe lângă școala primară de fete.

Secția comercială este organizată în tocmai ca școalele comerciale elementare cu un curs de 3 ani. Pentru intrare se cere absolvența cursului primar. În anul 1904-905 erau 25 de elevi în secția comercială, iar în secția de croitorie pentru fete erau 15 eleve¹⁾.

P. S. Pentru „Istoricul școalelor comerciale din România și monografia fiecărei școale comerciale din țară“ se pot consulta broșurile publicate de stimatul meu coleg d-nul N. Idieru, profesor la școala comercială din București. Broșurile au fost publicate de Casa școalelor în 1906, 1907 și 1908.

1) M. V. Cordescu „Istoricul școalelor române din Turcia și Bulgaria“. București 1906 pag. 210.

TABLA DE MATERII

	Pag.
1. Invățământul profesional în România	1
2. Invățământul industrial	2
3. Invățământul meserilor dela 1893—1901	15
4. Legea invățământului profesional din 1899	32
5. Școalele elementare de meserii	32
6. Școalele inferioare de meserii	35
7. Școalele superioare de meserii	39
8. Școalele de meserii dependente de alte ministere	41
9. Școale de meserii înființate de particulari	43
10. Alte școale, în cari se predă invățământul meserilor	43
11. Școalele de ucenici	45
12. Școalele de meserii pentru fete	50
13. Alte școale de fete, în cari se învață meseriile	56
14. Școalele de menaj, de economie casnică și gospodărie rurală	57
15. Invățământul agricol	64
16. Organizația actuaiă a școalelor de agricultură	69
17. Școalele elementare de agricultură	70
18. Școalele inferioare de agricultură	78
19. Școala superioară de agricultură	83
20. Alte școale, în cari se predă invățământul agriculturii	84
21. Invățământul silvie 1987	84
22. Istorieul invățământului comercial	87
23. Reforma invățământului comercial din 1901	103
24. Școalele profesionale particulare	163
25. Școalele publice dependente de diferite ministerie	164
26. Școalele profesionale române din Turcia	175
27. Școalele profesionale române din Bulgaria	178

VERIFICAT
2007